

उद्यम विकास रणनीतिक योजना
मकवानपुरगढी गाँउपालिका, मकवानपुर
२०७५/०७६- २०७९/०८०

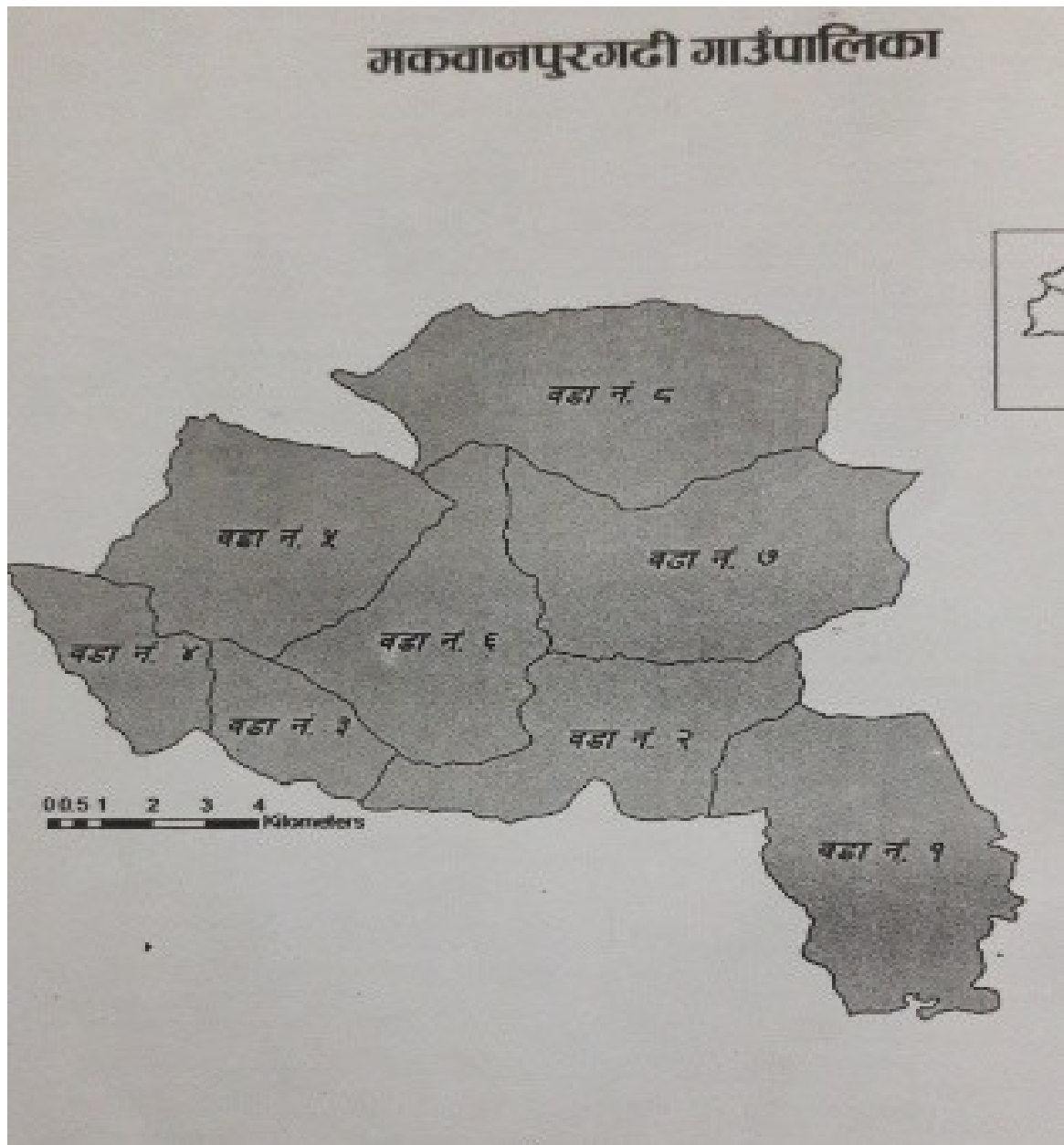
मकवानपुरगढी गाँउपालिका
मकवानपुरगढी गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालय
प्रदेश नं ३, मकवानपुर
२०७४

नक्साहरु

मकवानपुर जिल्लाको नक्सा

मकवानपुरगढी गाउँपालिकाको नक्सा

लघु उद्यम विकासको ५वर्षे रणनीतिक योजनाको संक्षिप्त भलक

प्रदेश नं.	३	
जिल्ला	मकवानपुर	
कार्यक्रम अवधि	५ वर्ष (२०७५/०७६-२०७९/०८०)	
कार्यान्वयन गर्ने मुख्य निकाय	मकवानपुरगढी गाउँपालिका	
उद्यम विकास कार्यान्वयनमा संलग्न हुने निकायहरू	<ul style="list-style-type: none"> ✓ मकवानपुरगढी गाउँपालिका ✓ प्रदेश सरकार ✓ केन्द्र (संघिय) सरकार ✓ कार्यरत गैरसरकारी संघसंस्थाहरू ✓ अन्य दातृ निकायहरू ✓ सामुदायिकवन उपभोक्ता समूह ✓ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू 	
प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग	गरिबी निवारणका लागी लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेडपा)	
कार्यक्रमले समेट्ने क्षेत्रहरू	मकवानपुरगढी गाउँपालिकाका ८ वटा वडाहरूका सबै बस्तीहरू	
वित्तीय स्रोत	आवश्यक जम्मा बजेट रु.	वित्तीयस्रोत
	बजेट प्राप्त हुने स्रोत तथा शिर्षकहरू :	५ वर्षलाई
	मकवानपुरगढी गाउँपालिका, प्रदेश सरकार र संघिय सरकार बाट प्राप्तभइ खर्च हुने	७,५०,९२,०००
	प्लाष्टिक टनेल, पाइप, बीउ, विरुवा, औजार र सामग्रीमा अनुदान दिइने	१,००,००,०००
	अपु रकम जुटाउन NGO/INGO तथा अन्य दातृ निकाय संग पहल गर्नु पर्ने रु	३५,७८,९२५
	जम्मा	८,८६,७०,९२५
५ वर्षमा सृजना हुने उद्यमीको संख्या	२५००	
५ वर्षमा सृजना हुने रोजगारीको संख्या	३७५०	
परिकल्पना	“स्थानिय श्रोतहरूको उपयोगबाट उद्यम र रोजगारीमा बृद्धि, मकवानपुरगढी गाउँपालिकाका विपन्न वर्गको समृद्धि”	
लक्ष्य	<p>यस लघुउद्यम विकास रणनीतिक योजनाको मूल लक्ष्य भनेको मकवानपुरगढी गाउँपालिका क्षेत्रमा छरिएर रहेका श्रोत तथा सीपमा आधारित लघु तथा घरेलु उद्यमहरूको स्थापना तथा विकास गरी थप ३७५० विपन्न वर्गको आयस्तरमा सुधार ल्याई जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने हो:</p> <p>लक्षका सूचकहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● योजनाको अन्त्य सम्ममा नयाँ उद्यम स्थापना गर्ने उद्यमी मध्ये 	

	<p>७० प्रतिशत उद्यमीको आयमा कम्तिमा पनि ६० प्रतिशतले बृद्धि भएको हुनेछ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● लघु उद्यममा रोजगारी पाउने मध्ये कम्तिमा पनि ६५ प्रतिशतको आयमा ६० प्रतिशतले बृद्धि भएको हुने छ । ● स्तरोन्नतीको सेवा पाएका मध्ये कम्तिमा पनि १५ प्रतिशत लघु उद्यमहरु साना उद्यममा परिणत भएका हुने छन ।
उद्देश्य	<p>यस लघुउद्यम विकास रणनीतिक योजनाको मूल उद्देश्य भनेको विपन्न वर्गकोसमृद्धिका लागि मकवानपुरगढी गाँउपालिकामा छरिएर रहेका परम्परागत सीप, शिल्पीहरु तथा स्रोत साधनको पहिचान गरी लघु घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना तथा स्तरोन्नति गर्दै थप रोजगारीको श्रृजना गर्ने र विपन्न वर्गका समुदायका मानिसको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने हुनेछ ।</p>
मुख्य कार्यक्रमहरु	
१	स्रोत सम्भाव्यता अध्ययन तथा लक्षित समूह पहिचान
२	उद्यमशीलता विकासका लागि सामाजिक परिचालन
३	उद्यमशीलता विकास तालीम
४	प्राविधिक सिप विकास तथा पुराना उद्यमको स्तरोन्नती ।
५	वित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुच बृद्धि
६	उपयुक्त प्रविधि सम्बन्धन विस्तार
७	मूल्य श्रृङ्खलाको विकास तथा बजार संगको सम्बन्ध विकास र व्यवस्थापन,
८	व्यवसायिक परामर्श सेवा
९	मानवश्रोत व्यवस्थापन तथा संस्थागत विकास
१०	प्रविधिको विकास तथा प्रविधि परिवर्तन
११	लघु उद्यमीहरुको लागि घुम्ति कोषको रुपमा उद्यम विकास कोषको व्यवस्था

कृतज्ञता ज्ञापन

यो लघु उद्यम विकासको ५ वर्षे रणनीतिक योजना तर्जुमामा धेरै ब्यक्ति तथा संस्थाको सहयोग नभएको भए सफल हुने थिएन । तसर्थ सर्वप्रथम यो योजना तर्जुमाको सहजिकरण गर्ने अवसर हीमलाई प्रदान गर्नु भएकोमा घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयका नि. प्रमुख उद्योग अधिकृत श्री चन्दन कुमार अमात्यज्यूलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छौ । उक्त योजना तर्जुमाको लागि प्रत्यक्ष रुपमा सहजीकरण गरी यो किताबको रुपमा तयार गरी सहयोग गर्नु हुने बिज्ञद्वय श्री सुर्य प्रसाद नेपाल र सुरेश कुमार दाहालज्यू प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु । त्यसैगरी योजना तर्जुमाको चुस्त ब्यवस्थापन गरिदिनु भएकोमा मकवानपुरगढी गाँउपालिकाका अध्यक्ष श्री बिदुर हुमागाईज्यू र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत श्री भिम बहादुर परियारज्यूलाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छौ ।

यो योजना तर्जुमामा पुरा समय उपस्थित भै आफ्नो अमूल्य योगदान दिनुहुने सबै जन निर्वाचित प्रतिनिधिज्यूहरु लगायत सम्बन्धित विषयगत निकायका कर्मचारीहरु तथा अन्य विविध समूहको प्रतिनिधित्व गर्नु हुने महानुभावहरु र बढो मेहनतका साथ मकवानपुरगढी गाँउपालिका तहका विविध सूचनाहरु उपलब्ध गराई योजना तर्जुमालाई सहज बनाई दिनुहुने सरोकारवालाहरुलाई समेत धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

सहयोगी संस्था नेपाल

मकवानपुर

बिषय सूचि

नक्साहरु	2
मकवानपुरगढी गाँउपालिकाको नक्सा	3
लघु उद्यम विकासको ५वर्षे रणनीतिक योजनाको संक्षिप्त फलक	4
कृतज्ञता जापन	6
बिषय सूचि	7
शब्द सङ्क्षेप	9
खण्ड - १: परिचय	10
१.१ मकवानपुरगढी गाँउपालिकाको संक्षिप्त परिचय	10
१.२ उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको औचित्य	11
१.३ उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको उद्देश्य :	12
१.४ उद्यम विकासको रणनीतिक योजना तर्जुमा प्रकृया	13
१.५ उद्यम विकास रणनीतिक योजना प्रतिवेदनको संरचना	14
१.६ रणनीतिक योजना तर्जुमाका सीमाहरु:	14
खण्ड - २: वस्तुगत विवरण	15
२.१ मकवानपुरगढी गाँउपालिकाको भौगोलिक अवस्था	15
२.२ जनसंख्या र सामाजिक परिवेश :	15
२.४ भू-उपयोग	17
२.५ मकवानपुरगढी गाँउपालिकाको आर्थिक गतिविधि	17
२.६ रोजगारीको अवस्था	19
२.७ उद्यम विकास सम्बन्धी सेवा प्रदायकहरु	19
२.८ उद्यम विकासका लागि विगतका प्रयास र उपलब्धीहरु (वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण)	20
खण्ड ३: श्रोत साधन तथा बजार सर्भेक्षण	20
३.१ बजारको अवस्था:	20
३.२ बजारिकरणका चुनौतीहरु:	28
३.३ श्रोत साधनको संभावना र संभाव्य उद्यम आँकलन	28
३.४ उद्यम विकासका चुनौतीतथा समस्या विश्लेषण:	47
खण्ड - ४ आगामी ५ वर्षको रणनीतिक योजना	52
४.१ पृष्ठभूमि	52
४.२ उद्यम विकास सम्बन्धि मुख्य सिद्धान्त तथा अवधारणा : (Key Principles and approaches):	53
४.३ आगामी ५ वर्षको को परिकल्पना (Vision):	60
४.४ आगामी ५ वर्षको लक्ष्य (Goal):	61
४.५ आगामी ५ वर्षको उद्देश्य (Objective)	62
४.६ आगामी ५ वर्षमा निकाल्ने पर्ने नतीजाहरुको बिस्तृत योजना:	63

४.६.१ उद्यम र रोजगारी श्रृजना तथा लगानि र कारोबार वृद्धि योजना :	63
४.६.२ सीप विकास तालीम योजना:	99
४.६.३ लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको स्तर उन्नति योजना:	100
४.६.४ वित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुच वृद्धि पहुँच वृद्धि योजना:	101
४.६.५ मूल्य श्रृङ्खलाको विकास तथा बजार संगको सम्बन्ध विकास र व्यवस्थापन	102
४.६.६ प्रविधिको विकास तथा प्रविधि परिवर्तन योजना:	104
४.७ प्रमुख कार्यक्रमहरुको परिमाणात्मक परिलक्ष्य र बजेट	105
४.८ आय व्यय विवरण (आ.ब. २०७५/२०७६ देखी २०७९/२०८० सम्म)	113
४.९ तर्कवद्ध योजना(Logical Framework)	116
४.१० जनशक्तियोजना	125
खण्ड - ५ कार्यक्रम व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	126
५.१ कार्यक्रम व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयनका संरचनाहरु:	126
५.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	129
५.३ जिम्मेवारी तालिका	130
खण्ड ६ अनुसूचीहरु	132
६.१ लघुउद्यमी सृजना र विकास गर्ने क्रमिक प्रक्रिया	132
६.२ लघु उद्यम विकास तथा प्रवर्द्धनका लागि सरकारका तर्फबाट भएका नीतिगत व्यवस्थाहरु :	133
६.३ सन्दर्भ सामाग्रीहरु :	133
६.४ गोष्ठीका सहभागीहरुको नाम:	133
६.४ गोष्ठीका केहि फलकहरु	135

शब्द सङ्क्षेप

गा.पा/न.पा:	गाँउपालिका/गाँउपालिका
MEDEP:(मेडेप)	Micro Enterprise Development Programme
घ.तथा सा.उ. का:	घरेले तथा साना उद्योग कार्यालय
एम.ई डी एफ.	लघु उद्यम विकास कोष (Micro Enterprise Development Fund)
सा.ब.उ. महासंघ:	सामूदायिक वन उपभोक्ता महासंघ
मे.टन:	मेट्रिक टन
इ.डि.एफ:	Enterprise Development Facilitator
मेड्पा:	Micro Enterprise Development for Poverty Alleviation
SIYB:	Start and Improve Your Business
B to B linkage	Business to business Linkage
MECD:	Micro Enterprise Creation and Development
मेगा:	Micro Entrepreneur's Group Association
डिमेगा:	District Micro Entrepreneur's Group Association
SWOT:	Strengths Weakness Opportunity and Threats
EDC:	Enterprise Development Committee
EDP:	Enterprise Development Plan
गै.स.स:	गैर सरकारी संस्था

खण्ड - १:परिचय

१.१ मकवानपुरगढी गाँउपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नेपालको संबिधान २०७२ अनुसार राज्यको पुनर्संरचना हुँदा ७ प्रदेश र ७५३ स्थानीय निकायमा विभाजन भए अनुसार मकवानपुरगढी गाँउपालिका ३ नं प्रदेशमा पर्दछ। योगाँउपालिका राज्यको पुनर्संरचना भएपछि ८ वटा वडा विभाजन सहित गठन भएको गाँउपालिका हो। यस गाँउपालिकाको कुल क्षेत्रफल १४८.७२ वर्ग कि.मि. छ।

उद्यम विकास योजना तर्जुमा गोष्ठीका सहभागीका अनुसार यस मकवानपुरगढी गाँउपालिकाका बासिन्दाको मूल आय श्रोत कृषि हो र रोजगारीको मूल श्रोत कृषिमा ७० प्रतिशत, ज्याला मजदुरीमा १५ प्रतिशत, व्यापार व्यवसायमा ५ प्रतिशत, नोकरी ५ र वैदेशिक रोजगार ५ प्रतिशत छन।

स्थानीय स्तरमा विभिन्न प्रकारका छरिएर रहेको श्रोत साधन, पूँजी र सीप भएर पनि सोको उपयोग हुन नसक्दा मकवानपुरगढी गाँउपालिकामा गरीबीको प्रतिशत एकिन नभए पनि उच्च छ। युवाहरुको ठूलो जमात रोजगारीको लागि खाडी तथा अन्य मुलुकहरुमा गएर काम गरिरहे पनि उनीहरुबाट भित्रिएको विप्रेषणको अधिकांश रकम दैनिक उपभोगमा खर्च हुने गरेकाले स्वदेशमै दीर्घकालीन रोजगारीको श्रृजना गर्न सकिने स्थानीय सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित लघु उद्यमको विकास गरी युवा जनशक्तिलाई रोजगारी प्रदान लगायत कृषिमा देखिएको जनशक्तिको खाँचोले पारेको नकारात्मक प्रभावलाई न्यूनिकरण गर्न लघु उद्यमको विकासको आवश्यकता पर्न गएको छ।

यस मकवानपुरगढी गाँउपालिकामा सामाजिक र साँस्कृतिक विभेदहरु कम भए पनि विकासका थुप्रै चुनौतिहरु छन्। त्यसैले यस गाँउपालिकामा गरिने विकासका प्रयासलाई लघु उद्यमको विकासको माध्यमबाट अभि समावेशी बनाउने खाँचो टड्कारो छ।

उद्यम विकास योजना तर्जुमा गोष्ठीका सहभागीका अनुसार यस गाँउपालिकाका प्रायः जनता कृषिमा आधारित भएतापनि प्रति परिवार सरदर (एकिन तथ्यांक नभएपनि) एकदम कम जमीन रहेको हुँदा निर्वाहमुखि कृषि प्रणालीबाट गरीब तथा विपन्न वर्गको जिविकोपार्जनमा थप चुनौति बन्दै गएको छ। तसर्थ यस्ता कृषकहरुलाई व्यवसायिक कृषकको रुपमा रुपान्तरित गर्नु अनिवार्य भैसकेको छ। त्यसैगरी वन पैदावारमा आधारित परम्परागत सीप र प्रविधिलाई अधिकतम उपयोगको वातावरण तयार गरी यस क्षेत्रको जिविकोपार्जनलाई लघु उद्यमको माध्यमबाट थप सहज बनाउनु पर्ने खाँचो छ।

यस गाँउपालिकाका सबै वडाहरुमा कच्ची मोटरबाटो पुगीसकेको छ। कच्ची बाटामा वर्षा याममा पनि वडा नं १ बाहेक सबैमा दैनिक यातायात सेवा सञ्चालन हुन्छ। प्रतिशतको हिसावले हेर्दा गाँउपालिका भरिमा १०० प्रतिशतको घरले सहज रुपमा प्रयोग गर्ने गरेर बाटो सुविधा पुगेको छ। साथै यी बस्तीहरुमा विजुलीको सुविधा ७० प्रतिशत पुगीसकेको छ। यातायातका साधनहरु पनि संचालन भएका र बजार केन्द्र सम्मको सुविधामा १ घण्टा भन्दा कम पैदल यात्रा तथा कच्ची मोटर बाटोको यात्राले नै उद्यमिको उत्पादनलाई आन्तरिक तथा बाह्य बजार संजालमा आबद्ध गर्न त्यति सहज छैन। विगतका विकास योजनाको स्थिति निम्न अनुसार रहेको पाइन्छ।

- आर्थिक विकासका योजना भन्दा भौतिक पूर्वाधारमा बढी जोड दिइएको छ।
- गरीब तथा अति गरीबहरु संगठित भै आफ्ना मागहरुमा पहुँच पुऱ्याउन सकेका छैनन्।
- गाँउपालिकामा आउने श्रोतलाई प्राथमिकीकरण गरी एकीकृत व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन।

- गाउँपालिकाको श्रोतको उपयोग गरी उद्यम विकासका योजनाहरु वनन सकेका छैनन् ।
- टोल/वस्तीस्तरका समुदायहरु सामाजिक परिचालनका माध्यमबाट सशक्तीकरण भै विकासको काममा अग्रसर भएका तर उद्यम विकासको ज्ञानमा कमिको साथै ज्ञान उपयोगको उपयुक्त वातावरण वन्न नसकेको अवस्था रहेको छ ।

माथिका सान्दर्भिक तथ्य तथा अवधारणा बमोजिम गाउँपालिकाको अगुवाईमा लघु उद्यम विकासको मोडलको सफलतालाई एकाकार गर्दै उद्यम विकास क्षेत्रको रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्न बाञ्छनीय भएको हुँदा यो ५ वर्षे उद्यम विकास योजना (२०७५/०७६ -२०७९/०८०) तयार गरिएको हो ।

१.२ उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको औचित्य

नेपालको संविधान २०७२ कार्यान्वयनका शिलसिलामा प्राय सबै तप्काका जनप्रतिनिधिहरुले अबको बाटो जनताको सम्वृद्धिको पाटो भनि जनसमक्ष वाचा गरेका छन् र ७५३ वटै स्थानीय तहहरुको गठन भैसकेको छ । स्थानीयतहलाई संविधानले प्रदान गरेका विभिन्न २२ अधिकारमध्ये (अनुसूचि ८) अधिकार नं २,१०,१५२ १८ ले जनताको सम्वृद्धिलाई बढि जोड दिएको छ । कृषि, वन, पशु सेवा, घरेलु जस्ता निकायहरु स्थानीय तहको मातहतमा राखी जनताको सम्वृद्धिमा योगदानका यस्ता सेवाहरुलाई जनताकै घरदैलो नजिक ल्याएकोले पनि संविधानले जनताको सम्वृद्धिलाई विशेष जोड दिएको पाईन्छ ।

स्थानीय तह संचालन ऐन २०७ तथा औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७३ नुसार आ-आफ्नै तरिकाले छुट्टा छुट्टै ढंगले कार्य संचालन गर्दा स्थानीय स्तरमा उपलब्ध श्रोत साधनले दिनुपर्ने जति नतीजा दिन नसकिरहेको अवस्था भएको हुँदा जिल्ला उद्यम विकास कार्यक्रम कार्यविधि तथा लघु उद्यम विकास कोष संचालन निर्देशिका २०६४ तथा गाँउ/गाँउ लघु उद्यम विकास योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन नयाँ मस्यौदा भएको निर्देशिका २०७४ अनुसार श्रोत सम्भाव्यताअध्ययन, सामाजिक परिचालन, उद्यमशिलताको विकास, प्राविधिक सीप, लघु कर्जामापहूँच, बजारीकरण, उपयुक्तप्रविधि, वस्तु विविधीकरण, गुणस्तर नियन्त्रण एवं आवश्यक व्यावसायिक परामर्शजस्ता क्षेत्रहरु समेटिएको एकीकृत लघु उद्यम विकासको मोडेल (मेड मोडेल) लाई अवलम्बन गरी स्थानिय विकासको आवधिक योजना र नेपाल सरकार उद्योग मन्त्रालयको गरिवि निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रमको निर्देशिका २०७० र ५ वर्षे दश्रो रणनीतिक योजना, (२०७५/०७६-२०७९/०८०) मा एकाकार गराउन यस गाँउ उद्यम विकास (रणनीतिक) योजनाको ठूलो औचित्य छ ।

लघु उद्यम विकास कार्यक्रमका निम्न विशेषताहरुले गर्दा एउटा सफल कार्यक्रमको रुपमा मानिएकाले यसको रणनीतिक योजना तर्जुमाको औचित्य लाई थपसावित गर्दछ:

- महिला, दलित, आदिवासी जनजाती, न्युन आयभएका बेरोजगार युवाहरु र अन्य पछि परेका समुदायहरुको गरिव परिवारहरुलाई लक्षित गरेको छ ।
- लक्षित वर्गको उद्यमशीलता विकासद्वारा लघु उद्यमी सृजना गर्दछ । उद्यमीको क्षमता अभिवृद्धि भए पश्चात उद्यमीले जुन सुकै क्षेत्रमा सम्भव उद्यम विकास गर्दछ ।
- लक्षित वर्गहरु गरिवीको रेखामुनि भएकाले उनीहरुलाई उद्यमी बनाउन आवश्यक सेवाहरु एकीकृत रुपमा प्रदान गर्दछ । जस्तै:
- सामाजिक परिचालन

- उद्यमशीलता विकास
- प्राविधिक सीप विकास
- उपयुक्त प्रविधि विकास तथा हस्तान्तरण
- लघु-वित्त सेवामा पहुँच
- बस्तु बजारीकरणको लागि संजाल निर्माण र व्यवसाय परामर्श सेवा
- लक्षित वर्गलाई तालिम मात्र दिदैन, उद्यमी नै बनाउँछ ।
- समावेशी सिद्धान्त अपनाउँछ ।
- समुदाय/वस्तीहरुमा उद्यमशीलता संस्कारको विकास गर्दछ ।
- स्थानीय स्तरमा उपलब्ध तर खेर गैरहेका श्रोत र साधनको सदुपयोग गर्दै लघु उद्यमीको प्रबर्द्धन गर्दछ ।
- स्थानीय स्तरमा उपलब्ध तर लोप हुँदै गैरहेको शीप ज्ञान र प्रविधिलाई प्रबर्द्धन, परिमार्जन र सुधार गरी लघु उद्यम सृजना गर्दछ ।

गाँउ उद्यम विकास योजनाको औचित्य लाई निम्न अनुसार थप प्रष्ट पार्न सकिन्छ :

- ग्रामीण भेकमा उपलब्ध श्रोत र साधनलाई उद्यममा परिवर्तन गरी वस्तु उत्पादन गर्न एक विस्तृत योजनाको छुट्टै आवश्यकता पर्दछ ।
- ग्रामीण गरीबी घटाउन लघु उद्यम, घरेलुतथा साना उद्यमहरुकोमाध्यमबाट रोजगारी श्रजना गर्न ठूलो भूमिका हुन्छ । तसर्थ यसका लागि विस्तृत योजनाको आवश्यकता रहन्छ ।
- छरिएर रहेकाश्रोत साधनलाई अभिलेख बनाई व्यवस्थितरूपमा स्थलगत उद्यम विकास योजना निर्माण गर्न यसको आवश्यकता रहेको छ ।
- गाँउ विकास योजनाले पूर्वाधार तथा परम्परागत पूर्वाधारलाई बढी जोड दिएको अवस्थामा गाउँ उद्यम विकास योजनाले लघु उद्यम प्रबर्द्धन, विस्तार, प्रशोधन, भण्डारण तथा बजारिकरणकालागि उपयुक्त श्रोत र साधनको पक्षमा योजना बनाउने, र परिचालन गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- गाँउपालिकाले बनाएको योजनाभिन्न उद्यम विकास सानो अंश देखिने र दातृ संस्था, स्थानीय निकाय र साभेदार संस्थाहरुबाट प्राप्तहुन सक्ने सहयोगका लागि विस्तृत खाका चाहिने हुँदा उद्यम विकास योजनाले यो आवश्यकतालाई पूर्ति गर्दछ ।
- गाँउ उद्यम विकास योजनाले दीर्घकालीन रणनीति बनाई श्राते साधनको प्रक्षेपण गर्दछ ।

१.३ उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको उद्देश्य :

गाँउ उद्यम विकास योजना तर्जुमा को मूल उद्देश्य भनेको गाँउपालिकामा देखिएको लघु उद्यम प्रबर्द्धनका समस्यालाई रणनीतिक सम्बोधन गरी लक्षित वर्गमा खास गरी गरिबीको रेखामुनि रहेका, सामाजिक रूपले बहिष्कृत र आर्थिक रूपले सीमान्तकृत समूहमा लघु उद्यम विकासको माध्यमबाट रोजगारीको अवसरको सिर्जना र आयस्तर वृद्धि गर्न यो एकिकृत रणनीति तयार गर्नु हो । तसर्थ स्थानीय तहमै उपलब्ध हुने स्रोत साधनको अधिकतम उपयोग गरी मागमा आधारित उत्पादन तथा सेवाहरुको विकासद्वारा गरिबी न्यूनिकरण गर्न एक रणनीतिको आवश्यकता पर्न गएकोले स्थानीय सीप र स्रोतको उपयोग गर्न सकिने सम्भावनाले सारभूत आर्थिक परिवर्तन गर्न सकिने र युवा रोजगार सिर्जना गर्न सकिने हुँदा उत्पादक जनशक्ति गाँउपालिकामा रहँदा गाँउपालिकाको अन्य विकासमा समेत टेवा पुग्ने भएकाले पनि यो उद्यम विकास योजना तयार गर्नु यसको उद्देश्य हो । यस योजनाका थप उद्देश्यहरु निम्न अनुसार रहेका छन्:

१. स्थानिय तहका सबै सेवा प्रदायकहरूको समान बुझाई र कार्यगति कायम गर्न ।
२. आवश्यक स्रोत साधनको पूर्व अनुमान गरी सो अनुकूलको व्यवस्था मिलाउने ।
३. लघु, घरेलु तथा साना उद्यमको थप सम्भावनाहरूको पहिचान गर्ने ।
४. सेवा प्रदायकहरूबीच कार्यगत एकता र समन्वय कायम राख्ने ।
५. सबै सेवा प्रदायकहरूको लघु घरेलु तथा साना उद्यम विकाससम्बन्धी प्रतिबद्धता कायम गर्न ।
६. योजना तर्जुमा, नीति निर्माण, समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनजस्ता कार्यहरूमा सरकारी, गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्रको संयुक्त तत्परता बढाउन ।
७. उद्यम विकासका क्षेत्रमा लगानीमा दोहोरोपना हटाउन ।
८. उद्यम विकासमाश्रोत साधनको पारदर्शी परिचालनका लागि ।
९. स्थानीयश्रोत साधनको परिचालनबाट मागमा आधारित बढि भन्दा बढि व्यवसाय सञ्चालन गरी गाउँको बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्न सबै सेवा प्रदायकको प्रयासलाई एकजुट गर्न ।

गरिबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेडुपा) कार्यान्वयन र अन्य विषयगत कार्यालय, दातृ निकाय तथा साभेदार संस्थाहरूमा पनि यस मोडललाई आन्तरिकीकरण गर्न पनि यो पाँच वर्षे उद्यम विकास योजना तयार गर्न आवश्यक परेको हो जस्तै:

- ग्रामीण तथा शहरी भेगमा उपलब्ध श्रोत र साधनलाई उद्यममा परिवर्तन गरी वस्तु उत्पादन गर्न एक विस्तृत योजनाको छुट्टै आवश्यकता पर्दछ ।
- ग्रामीण तथा शहरी गरीबी घटाउन लघु उद्यम, घरेलु तथा साना उद्यमहरूकोमाध्यमबाट रोजगारी श्रृजना गर्न ठूलो भूमिका हुन्छ । तसर्थ, यसका लागि विस्तृत योजनाको आवश्यकता रहन्छ ।
- छरिएर रहेकाश्रोत साधनलाई अभिलेख बनाई व्यवस्थितरूपमा स्थलगत उद्यम विकास योजना निर्माण गर्न यसको आवश्यकता रहेको छ ।
- गाँउ विकास योजनाले पूर्वाधार तथा परम्परागत पूर्वाधारलाई बढी जोड दिएको अवस्थामा गाँउ उद्यम विकास योजनाले लघु उद्यम प्रबर्द्धन, विस्तार, प्रशोधन, भण्डारण तथा बजारिकरणकालागि उपयुक्त श्रोत र साधनको पक्षमा योजना बनाउने, र परिचालन गर्नुपर्नेहुन्छ ।
- गाँउपालिकाले बनाएको परम्परागत योजनाभित्र उद्यम विकास सानो अंश देखिने र दातृ संस्था, स्थानीय निकाय र साभेदार संस्थाहरूबाट प्राप्तहुन सक्ने सहयोगका लागि विस्तृत खाका चाहिने हुँदा उद्यम विकास योजनाले यो आवश्यकतालाई पूर्ति गर्दछ ।
- गाँउउद्यम विकास योजनाले दीर्घकालीन रणनीति बनाई श्रोत साधनको प्रक्षेपण गर्दछ ।

१.४ उद्यम विकासको रणनीतिक योजना तर्जुमा प्रकृया

लघु उद्यमको रणनीतिक योजना तर्जुमामा निम्न प्रकृयाहरू अपनाइएको थियो:

क) विज्ञ सहजकर्ताको छनौट :

सहयोगी संस्था नेपाल मकवानपुरलाई यस विषयको विज्ञ सेवा प्रदान गर्न छनौट गरी मकवानपुरगढी गाँउपालिका, जिल्ला लघु घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय र सहयोगी संस्था नेपाल मकवानपुर बिच सम्झौता भएको हो ।

ख) योजना तर्जुमा गोष्ठी :

लघु उद्यम सम्बन्धी सेवा प्रदायक संस्थाहरु मकवानपुरगढी गाँउपालिकाका पदाधिकारी, लघु वित्त संस्थाहरु, सम्बन्धित कार्यालय प्रतिनीधिहरु, लघु उद्यमिहरु सहित २४ जना सहभागीको उपस्थितिमा मिति २०७४ चैत्र ७ मा योजना तर्जुमा गोष्ठी सम्पन्न भयो । सो गोष्ठीमा परामर्शदाताको सहजीकरणमा यस मकवानपुरगढी गाँउपालिका भित्रको लघुउद्यमका वर्तमान अवस्था, उपलब्ध कच्चा पदार्थको अवस्था, बजारकिरणका चुनौती, लघुउद्यमका समस्या, चुनौती, अब लिनुपर्ने रणनीतिक योजना, परिकल्पना, लक्ष्य, उद्देश्य, क्रियाकलापहरु, नयाँ उद्यमीको सिर्जना, सीप विकास तालिम लगायत विषयहरुमा व्यापक छलफल गरी योजनाको मार्गचित्र तयार गर्न स्थानीय व्यक्तिहरु तथा सरोकारवालाहरु द्वारा सहभागितामूलकरूपमा आफ्नो योजना आफै बनाउने सहभागीता मुलक पद्धतिलाई अवलम्बन गरिएको थियो ।

ग) योजना तर्जुमा समन्वय उप समिति गठन :

यस उद्देश्यको लागि गाँउपालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत श्री भिम बहादुर परियारको संयोजकत्वमा बखान सिंह पाखीन र टिका प्रसाद दहाल समेत ३ जना रहने गरि योजना तर्जुमा प्रतिवेदनको मस्यौदालाई पूर्णता प्रदान गर्ने समेत जिम्मेवारी दिने गरी उक्त उप समिति गठन गरियो ।

घ) मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुत:

मकवानपुरगढी गाँउपालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत तथा मकवानपुरगढी गाँउपालिकागाँउ प्रमुख संगको समन्वय तथा उप समितिबाट प्राप्त सुझाव तथा गोष्ठीका सहजकर्ताको प्रतिवेदनको आधारमा मस्यौदाको प्रतिवेदन तयार गरी मिति २०७४ चैत्र १४ मा पठाएको हो ।

ङ मस्यौदाको प्रतिवेदन माथीको छलफल र अन्तिम प्रतिवेदन प्रस्तुत:

अधिकांस योजना तर्जुमा गोष्ठीका सहभागीहरु भएको एक दिने कार्यशालामा मस्यौदाको प्रतिवेदन माथि छलफल भै आएको सुझावलाई समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन प्रस्तुत गरियो ।

१.५ उद्यम विकास रणनीतिक योजना प्रतिवेदनको संरचना

यस योजना तर्जुमा प्रतिवेदनले ६ वटा खण्डमा गरी प्रतिवेदनलाई मूर्तरूप दिएको छ । जस अन्तर्गत खण्ड १ पृष्ठभूमिमा छोटकरी परीचय, गाउँ उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको उद्देश्य, औचित्य, प्रकृया समावेश गरिएको छ भने खण्ड २ अन्तर्गत को वस्तुगत विश्लेषण, खण्ड ३ मा बजार तथा श्रोत साधनको आँकलन, खण्ड ४ अन्तर्गत उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको विस्तृत विवरण र खण्ड ५ मा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका प्रक्रिया वारे प्रस्तुत गरिएको छ भने खण्ड ६ मा अनुसुचीहरु समावेश गरिएको छ ।

१.६ रणनीतिक योजना तर्जुमाका सीमाहरु:

- योजना तर्जुमा आफैमा जटिल कार्य हो । यसका लागि सम्बन्धि स्थानीय तहको अद्यावधिक प्रोफाइल आवश्यक पर्छ तर भरखरैमात्र स्थानीय तहको गठन भएको हुदा प्रोफाइल अद्यावधिक भै नसक्दा गोष्ठीका सहभागिहरुबाट पाईएको सूचना र अन्य द्वितिय तथ्याङ्कलाई आधार मानेर सूचनाहरु समावेश गरिएको छ । तर प्रोफाइल तयार भएकाको हकमा त्यसैलाई आधार मनिएको छ ।
- उपलब्ध सीमितश्रोतका कारण बजार, श्रोत साधन र संभाव्य उद्यमहरुको आकलन द्वितिय तथ्याङ्क (गोष्ठी) बाटै गराईएको छ ।

- उद्यमहरूको एकिकृत अभिलेख गाँउपालिकामा नभएको हँदा र मेडेपवाट उपलब्ध भएको उपलब्धीहरूको मात्र अभिलेख पाईएकाले अन्य निकायहरूले उद्यम विकास सम्बन्धि गरेका उपलब्धिहरूको यथार्थ तथ्याङ्क पाउन जटील भएको ।

खण्ड - २: वस्तुगत विवरण

२.१ मकवानपुरगढी गाँउपालिकाको भौगोलिक अवस्था

यस गाँउपालिकामा ७ वटा वडा छन् । यस गाँउपालिकाको को कूल क्षेत्रफल १४८.७२ बर्ग कि.मी रहेको छ । भौगोलिक हिसावले गाँउपालिका प्राकृतिक रुपमा सुन्दर मानिन्छ ।

यसको सिमाना पूर्वमा बकैया गाँउपालिका, पश्चिममा हेटौडा उप-महागाँउपालिका र भिमफेदी गाँउपालिका, उत्तरमा भिमफेदी गाँउपालिका र दक्षिणमा हेटौडा उप-महागाँउपालिका र बकैया गाँउपालिका रहेका छन् ।

२.२ जनसंख्या र सामाजिक परिवेश :

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यस न.पा मा ५,००४ घरधुरी रहेको यो गाँउपालिकाको जनसंख्या २५,३७९ हुन पुगेको छ । जसमा महिलाको जनसंख्या १३०४३ र पुरुषको जनसंख्या १२३३६ पुगेको छ ।

तालिका १: गाँउपालिकाको वडागतरुपमा जनसंख्या विवरण:

वडा नं.	साबिक	घरधुरी संख्या	जम्मा जनसंख्या	पुरुष	महिला
१	मकवानपुरगढी १-२	५३१	२७९९	१३७५	१४२४
२	मकवानपुरगढी ३-४	८०८	४१८३	२०२५	२१५८
३	मकवानपुरगढी ५-७	५७४	२७३१	१३९४	१४३७
४	मकवानपुरगढी ८-९	६६४	३१५०	१५५०	१६००
५	आमभञ्ज्याङ्ग १-४	७३५	३६२०	१७६४	१८५६
६	आमभञ्ज्याङ्ग ५-९	६६८	३२८६	१५६६	१७२०
७	सुकौरा १-९	६५४	३५२५	१७२१	१८०४
८	बुढीचौर १-९	३७०	२०८५	१०४१	१०४४
जम्मा		५,००४	२५,३७९	१२,३३६	१३,०४३

श्रोत: तथ्याङ्क कार्यालय मकवानपुर २०७४

यस मकवानपुरगढी गाँउपालिकामा जातजातीहरूको विवरण निम्न तालिका २ अनुसार छ:

तालिका २: गाँउपालिकाको जतिगत विवरण:

सि. नं.	जातजाती	जम्मा	प्रतिशत
१	तमाङ्ग	१५०४८	५९.२९
२	ब्राह्मण	६६१३	२६.०६

३	क्षेत्री	१८०२	७.१०
४	कामी	५७६	२.२७
५	मगर	५६५	२.२३
६	नेवार	३५४	१.३९
७	दमाइ	२०४	०.८०
८	गुरुङ्ग	६४	०.२५
९	ठकुरी	२३	०.०९
१०	सुनुवार	२२	०.०९
११	अन्य	१०८	०.४३
जम्मा		२५,३७९	१००

श्रोत: तथ्याङ्क कार्यालय मकवानपुर २०७४

भाषागत विवरण: यस गाँउपालिकामा नेपाली भाषा सबैले बोल्ने गर्छन् भने मातृभाषामा तमाङ्ग, मगर, गुरुङ्ग, नेवार जातिले आफ्नो भाषा बोल्ने गर्दछन् ।

धार्मिक अवस्था: धार्मिक दृष्टिकोणबाट हेर्दा यस गाँउपालिकामा अधिकांश मानिसहरु हिन्दुधर्म मान्दछन् भने केही संख्यामा बौद्ध र इसाईधर्म मान्नेहरु पनि रहेका छन् । हिन्दु धर्म मान्ने ४० प्रतिशत रहेको छ । बौद्ध ५० र इसाई १० प्रतिशत रहेका छन् ।

सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय अवस्था: यो मकवानपुरगढी गाँउपालिका पर्यटकिय हिसाबले सन्तानेश्वर महादेव, रानीडाँडा चिल्ड्रन पार्क, देछेन तेडकी गुम्बा, टासी मोलम गुम्बा, टासी छ्योइखोरालिङ्ग गुम्बा, रत्नेश्वरी मन्दिर, रानीबास पर्यटकिय स्थल, देवीस्थानहरु, मकवानपुरगढी दरवार, ठङ्गे गढि, साइङ्ग छोइलिङ्ग गुम्बा, सानो गढि, तासीछोइलिङ्ग गुम्बा, देछेतेन गुम्बा, रुद्रेश्वर महादेव मन्दिर, कैलासे महादेव मन्दिर, धरमपानी देवीस्थान, फुर्लुङ्ग महादेव, कालीका मन्दिर, लामीडाँडा चर्च, टासी छोइङ्ग गुम्बा, ड्वाङ्ग छोइफेल, मनकामना मन्दिर, रुद्र बाटीका, गुम्बा विकास, शहिद पार्क, स्याङछोइफेल गुम्बा, पशुपती मन्दिर, मभुवा भर्ना, टासी छोप्पल गुम्बा, हेबी ग्राफ, धनेश्वर मन्दिर, कालीदेवी मन्दिर, लक्ष्मी नारायण मन्दिर, जलेश्वर मन्दिर, श्रीकृष्ण मन्दिर, हामेष्ट चर्च, गुम्बाहरु, रुपनारायण मन्दिर, ऋषीखरी गुफा र मन्दिर, काली देवी मन्दिर यस गाँउपालिकाका मुख्य आकर्षण र पर्यटकिय गन्तव्य हुन ।

२.३ भौतिक पूर्वाधार

मकवानपुरगढी गाँउपालिकामा गोष्ठीका सहभागीले दिएको विवरण अनुसार गाँउ क्षेत्रभित्र रहेका सबै वडा हरुमा सडक पुगेका छन् । १ र ५ नं. वडालाई कान्ती लोकपथले छोएको छ । त्यसैगरी त्रिभुवन रजपथले वडा नं ४ लाई छुदै काठमाण्डौ सम्मको पहुँच सहज बनाएको छ । शिक्षाको क्षेत्रमा मकवानपुरगढी गाँउपालिकामा मा.वि. ८, आधारभुत २९ र १ निजी गरी ३८ वटा विद्यालयहरु रहेका छन् ।

उच्चम विकास योजनाको गोष्ठीका सहभागीले दिएको विवरण अनुसार यस मकवानपुरगढी गाँउपालिकामा व्यवस्थित खानेपानी प्रयोग गर्ने परिवार ४० प्रतिशत छन् । बाँकीले अन्य श्रोत बाट प्रयोग गर्ने गरेका छन् ।

मकवानपुरगढी गाँउपालिका क्षेत्रमा रहेका निजी अस्पताल ०, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई ४, स्वास्थ्य चौकी ४ ले सेवा दिईरहेता पनि सो सेवा नपुग देखिन्छ । त्यस बाहेक यस गाँउपालिकामा निजी स्वास्थ्य क्लिनिक ६ वटा रहेका छन । १०० प्रतिशत लाई दुइघण्टा भित्रै स्वास्थ्य सेवा पहुँच छ ।

गाँउपालिकामा राष्ट्रिय प्रसारण लाइनबाट विद्युत सेवा प्राप्त गर्ने ७० प्रतिशत छनभने ३० प्रतिशत घरधुरीमा सो सेवा पुगेको छैन । त्यसैगरी हुलाक ४, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति २६, सहकारी संस्थाहरु ५२, बैक १ र ३ वटा वित्तिय संस्था रहेका छन् ।

२.४ भू-उपयोग

मकवानपुरगढी गाँउपालिकाको वस्तुगत विवरणामा भएको तथ्याँक अनुसार भू उपयोग यस प्रकार विवरण यस प्रकार छ ।

सि. नं	विवरण	ओगटेको भू भाग (प्रतिशतमा
१	वन क्षेत्र	४० प्रतिशत
२	खेतियोग्य जमिन	६० प्रतिशत
३	खेतियोग्य जमिन मध्ये खेती भएको जमीन	८० प्रतिशत
४	सिंचित क्षेत्र (खेती भएको जमीन मध्ये)	३० प्रतिशत

श्रोत: उद्यम विकास रणनीतिक योजना तर्जुमा गोष्ठी २०७४

२.५ मकवानपुरगढी गाँउपालिकाको आर्थिक गतिविधि

यस गाँउपालिकामा उत्पादन हुने खाद्यवालीहरुमानिम्न अनुसार उत्पादन हुने गर्दछ ।

तालिका ३: उत्पादनको अवस्था (बार्षिक)

क्र.स.	उत्पादनको नाम
१	जौ
२	मकै
३	दलहन बाली
४	आलु
५	तरकारी
६	फलफूल
७	मसला बाली
८	दालबाली
९	मह
१०	अदुवा, बेसार
११	माछा
१२	खसीबोका
१३	राँगा भैसी

श्रोत: उद्यम विकास रणनीतिक योजना तर्जुमा गोष्ठी २०७४

तालिका ४: निर्यातको अवस्था

क्र.स.	उत्पादनको नाम
१	कुखुरा
२	मकै
३	खसी बाखा
४	बंगुर
५	तरकारी
६	दुध
७	अण्डा
८	बाँसका सामाग्री
९	भोला
१०	मह
११	मास
१२	फलफूल
१३	सुन्तला
१४	अदुवा
१५	जडिबुटी

श्रोत: उद्यम विकास रणनीतिक योजना तर्जुमा गोष्ठी २०७४

तालिका ५ आयातको अवस्था

क्र.स.	आयात हुने बस्तुको नाम
१	खाद्य पदार्थ
२	औषधि
३	लत्ता कपडा
४	निर्माण सामाग्री
५	मल र बिषादीहरु
६	बिद्युतिय सामाग्रीहरु
७	विलासिताका सामाग्रीहरु
८	भाँडाकुडा

श्रोत: उद्यम विकास रणनीतिक योजना तर्जुमा गोष्ठी २०७४

यस बाट विक्रि हुने उपरोक्त वस्तुहरु आन्तरिक तथा बाह्य बजारमा विक्रि हुने गर्दछन् । रानीसेरा, विद्यालय वरिपरी, फूलबारी चोक बजार, आँपटार, वडा कार्यालय क्षेत्र, ढापचोक बजार, पिडडाँडा चोक बजार, डाँडागाँउ चोक बजार, शिखरकटेरी, बाँसपानी, गढी भन्ज्याङ्ग, बरम भन्ज्याङ्ग, जितपुर भन्ज्याङ्ग, भानु उच्च मा.वि. अगाडीको बजार, खरानी चोक, भकानभुमी, देवीडाँडा, श्रेज, मकानडाँडा, मनकामना, रुद्रवाटीका चोक, बन्दा डाँडा, कालीखोला दोभान, सिमलटार, धादिङ्ग बजार, भालुखोला बजार, खैरेनी, सोलीथुम, बाग्दली, डुम्रेकुना, सरमपुर फेदी, आमभन्ज्याङ्ग, बुढिचौर चौतारा, इपाखहरे, पाग्देल बजार, बुढिचौर माथील्लो बजार, कुरडाँडा बजार यस गाँउपालिको प्रमुख आन्तरिक बजार हुन भने बाह्य बजारको हकमा हेतौडा बजार, नारायणगढ, विरगन्ज र काठमाण्डौ बजारहरुमा जाने गर्दछ । यी बजार पुग्न करीव ३ घण्टादेखि १५ घण्टा भन्दा बढी समय लाग्ने गर्दछ ।

वन पैदावरको हिसाबले यो धनीगाँउपालिका हो । गाँउपालिकाको गोष्ठीबाट प्राप्त विवरण अनुसार ४० प्रतिशत जमिन वन जङ्गल, मिश्रित वन र भाडी बुट्यानले ओगटेको छ । २६ वटावन समुदायलाई हस्तान्तरण गरेको छ भने बाँकी वन हस्तान्तरण हुन बाँकी देखिन्छ । यस गाँउपालिकामा २६ वटा

सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति रहेका छन् । यस हिसाबले गर्दा वन र वन पैदावरमा आधारित उद्यम पवर्द्धनको संभावना बढी देखिन्छ ।

२.६ रोजगारीको अवस्था

गाँउ उद्यम विकास रणनीतिक योजना तर्जुमा गोष्ठीका सहभागी बाट प्राप्त विवरण अनुसार यस गाँउपालिकामा रोजगारीको मुलस्रोत भनेको कृषि र पशुपालन नै हो यसमा ७० प्रतिशत संलग्न छन् भनेव्यापार र उद्योगमा ५, नोकरीमा ५, ज्याला मजदुरीमा १५ र वैदेशिक राजगारीमा ५ प्रतिशत संलग्न छन्। रोजगारीकै सिलसिलामा यहाँका युवाहरु विदेशीने क्रम पनि प्रसस्तै छ । मौसमी रोजगारीका लागि भारततर्फ १०, लामो रोजगारीका लागि जापान, युरोप, दक्षिण कोरीया र अमेरीका ५, मलेसिया ४० र अरब, कतार, कुवेत र दुवई लगायतका मुलुकतर्फ ४५ प्रतिशत गएका छन् । रोजगारीका अन्य स्रोतहरुमा उद्योग, व्यापार, मजदुरी र यातायात क्षेत्र हुन्, यी क्षेत्रहरुबाट पनि राम्रैसंग रोजगारी सिर्जना भएको छ । वैदेशिक रोजगारी बाट प्राप्त विप्रेषणको उपयोगको अवस्थालाई हेर्दा घर घडेरी किन्न ३५%, खानपिनमा १५%, शिक्षा ५% स्वास्थ्यमा ५%, व्यापार व्यवसायमा ५, बिलासितामा २०% उपयोग गर्ने गरेको पाइयो भने बचतमा १५% मात्र देखिन्छ । जसलाई उद्यम विकासमा उपयोग गर्न अति जरुरी छ ।

खानपुग्ने अवस्थाको विवरण:

गाँउ उद्यम विकास रणनीतिक योजना तर्जुमा गोष्ठीका सहभागी बाट प्राप्त विवरण अनुसार आफ्नो उत्पादनले खानपुग्नेहरुको विवरण यस प्रकार छ ।

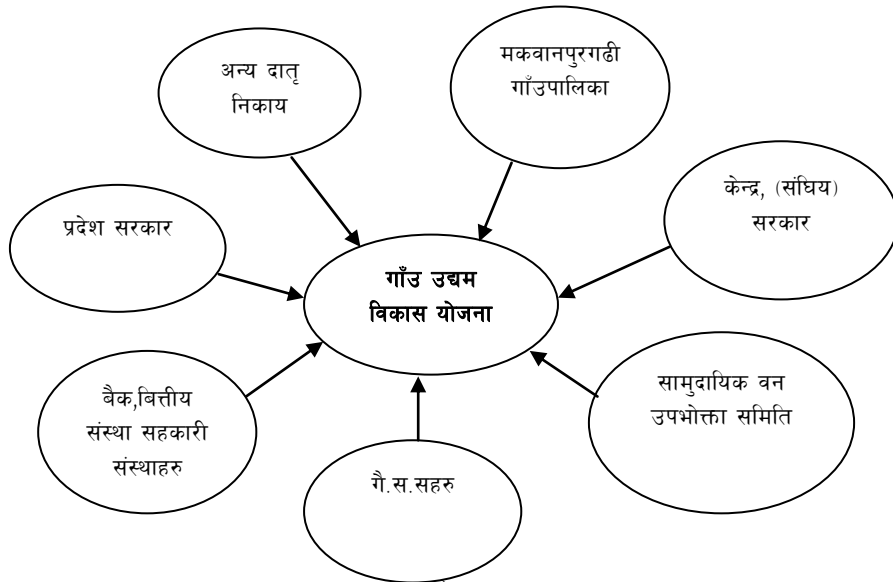
खान पुग्ने महिना	परिवार (प्रतिशतमा)
० देखि ३ महिना	१०
३ देखि ६ महिना	२०
६ देखि ९ महिना	२०
९ देखि १२ महिना	४०
खान पुगेर बिक्री गर्ने	१०
जम्मा	१००

श्रोत: उद्यम विकास रणनीतिक योजना तर्जुमा गोष्ठी २०७४

२.७ उद्यम विकास सम्वनधी सेवा प्रदायकहरु

यो मकवानपुरगढी गाँउपालिकामा कार्यरत सरोकारवालाहरु र संघ संस्थाहरु नक्साङ्कन, श्रोत तथा सेवाको विवरण

२.७. क) सरोकारवाला तथा संघ संस्थाहरुको नक्साङ्कन

तालिका ६ श्रोत तथा सेवा विवरण :

सि. नं	सरोकारवाला तथा संघ संस्थाको नाम	संख्या	उपलब्ध सेवा
१	मकवानपुरगढी गाँउपालिका	१	समन्वय, व्यवस्थापन, कार्यान्वयन, बजेट, सामाजिक परिचालन
२	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेडेप)	१	उद्यम स्थापनामा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग
३	प्रदेश सरकार	१	बजेट व्यवस्थापन
४	केन्द्र (संघीय) सरकार	१	बजेट व्यवस्थापन
५	गै.स.स हरु		आयआर्जन, बचत तथा ऋण लगानी
६	बैंक तथा वित्तीय संस्था	४	बचत तथा ऋण लगानी
७	सहकारी	५२	बचत तथा ऋण लगानी
८	सामुदायिक वन	२६	वन, आयआर्जन र ऋण

२.८ उद्यम विकासका लागि विगतका प्रयास र उपलब्धीहरु (वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण)

सम्बन्धित संस्थाहरुबाट प्राप्त जानकारी अनुसार उद्यम विकासमा निम्न कार्यक्रमबाट निम्न प्रकारका उद्यमहरु प्रवर्द्धन गरिएका छन्

**तालिका ७: उद्यमहरुको विवरण:
रेगुलर तथा मेडपाबाट प्रवर्द्धित**

सि.नं	उद्यमका प्रकार	उद्यम संख्या	उद्यमीबाट भएको लगानी	उद्यमीबाट भएको वार्षिक कारोबार	रोजगारी संख्या	सकृय र निस्कृय संख्या
१	गाइपालन	१०	१५,००,०००	५०,००,०००	१५	सकृय
२	कुकुरा पालन	८	४८,००,०००	७०,००,०००	१२	सकृय
३	सिलाइकटाई	८	१,६०,०००	२,२५,०००	८	सकृय
४	ब्युटिपार्लर	३	१,४०,०००	२,२५,०००	३	निस्कृय
५	बाँसको सामग्री उत्पादन	६	३०,०००	६५,०००	६	अर्ध सकृय
जम्मा		३५	६६,३०,०००	१,२५,१५,०००	४४	

श्रोत: जिल्ला घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय, मकवानपुर

खण्ड ३: श्रोत साधन तथा बजार सर्भेक्षण

३.१ बजारको अवस्था:

लघु उद्यमहरु सामान्यतया उद्यमीलाई बढि फाइदा र दीगोपनाको लागि उद्यमीहरुको माग, बजारको सम्भाव्यता र कच्चा पदार्थको उपलब्धता जस्ता ३ वटा महत्वपूर्ण पक्षको सन्तुलनलाई ध्यान दिएर कार्य गर्दछ । तसर्थ बजार भनेको उद्यमहरुको प्राणहो । श्रोत मात्र भएर पुग्दैन, सीप पनि चाहिन्छ र श्रोत र सीपले मात्र पुग्दैन, बजारमा माग चाहिन्छ । तसर्थ लघु उद्यमको विकासमा बजारको ठूलो भुमिका भएको

हुँदा योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट उपलब्ध सूचना तथा श्रोत सर्भेक्षणका आधारमानिम्न अनुसार बजार पहिचान गर्ने जमर्को गरिएको छ ।

तालिका ८: बजारको अवस्था

वडा नं	बजारको नाम र ठाउँ	बजारमा पायक पर्ने बस्तिहरू	बजारमा आउने जाने जनसंख्या	बजार सम्मको दुरी	आयात हुने बस्तुहरू	निर्यात हुने बस्तुहरू	निर्यात हुने स्थान
१	रानीसेरा, विद्यालय वरिपरी	बेलघारी, रानीसेरा, जाँतेडाँडा, लेनडाँडा, जरायोटा	६००	४५ मिनेट	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	फलफूल, केरा, तरकारी, खसीबोका, मह, कुखुरा	एक्लेचौर, फुर्केडाँडा, हेटौडा बजार
	फूलबारी चोक बजार	फूलबारी, बलबले, चप्रासी, ओलडाँडा	२००	३० मिनेट	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	फलफूल, केरा, तरकारी, खसीबोका, मह, कुखुरा	एक्लेचौर, फुर्केडाँडा, हेटौडा बजार
	आँपटार, वडा कार्यालय क्षेत्र	आँपटार, अम्बाटार, अठनपानी	५००	१ घण्टा	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	फलफूल, केरा, तरकारी, खसीबोका, मह, कुखुरा	एक्लेचौर, फुर्केडाँडा, हेटौडा बजार
	ढापचोक बजार	ढाप, गुर्दुम, बेलघारी, गणेशपाखा, रानीसेरा	३००	३० मिनेट	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	फलफूल, केरा, तरकारी, खसीबोका, मह, कुखुरा	एक्लेचौर, फुर्केडाँडा, हेटौडा बजार
	पिडडाँडा चोक बजार	पिडडाँडा, आरुबारी, चप्रासी	१००	२० मिनेट	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	फलफूल, केरा, तरकारी, खसीबोका, मह, कुखुरा	एक्लेचौर, फुर्केडाँडा, हेटौडा बजार
	डाँडागाँउ चोक बजार	डाँडागाँउ, पराजुली, आरुबारी	१५०	३० मिनेट	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	फलफूल, केरा, तरकारी, खसीबोका, मह, कुखुरा	एक्लेचौर, फुर्केडाँडा, हेटौडा बजार

२	शिखरकटेरी	भालुटार, लामीडाँडा, धरमपानी, कुर्ले	२००	३० मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	दुध, अन्न, फलफूल, तरकारी, नगदे वाली	हेटौडा बजार
	बाँसपानी	छाप, मातील्लो बाँसपानी, कुर्ले, ताल्चे, धुवाडी, सेलडाँडा	२००	४५ मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	दुध, अन्न, फलफूल, तरकारी, नगदे वाली	हेटौडा बजार
	गढी भन्ज्याङ्ग	गढि माभडाँडा, तापलखर्क, धवाडी, जितपुर, मेशरो, तितुडडाँडा	१००	४५ मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	दुध, अन्न, फलफूल, तरकारी, नगदे वाली	हेटौडा बजार
	बरम भन्ज्याङ्ग	पौडाडाँडा, बाँसपानी, सानो गढि	५०	४५ मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	दुध, अन्न, फलफूल, तरकारी, नगदे वाली	हेटौडा बजार
	जितपुर भन्ज्याङ्ग	जितपुर, सिमात, मोहरो, सुगौरा, ढिंंगन	१००	४५ मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	दुध, अन्न, फलफूल, तरकारी, नगदे वाली	हेटौडा बजार
३	भानु उच्च मा.वि. अगाडीको बजार	साबिक गढि ७ र ६ को माथील्लो भाग	३००	३० मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	फलफूल, केरा, तरकारी, दुध	हेटौडा बजार
	खरानी चोक	भानु मा.वि. भन्दा यताको क्षेत्रहरु	१००	१० मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	फलफूल, केरा, तरकारी, दुध	हेटौडा बजार

	भकानभुमी	साबिक ५ र ६	३००	३० मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	फलफूल, केरा, तरकारी, दुध	हेटौडा बजार
	देवीडाँडा	साबिक ५ धमिले, देवीडाँडा	२००	३० मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	फलफूल, केरा, तरकारी, दुध	हेटौडा बजार
	श्रेज	साबिक गढि ७ मोरङ्गे, तल्लो श्रेज	५०	३० मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	फलफूल, केरा, तरकारी, दुध	हेटौडा बजार
	मकान्डाँडा	धमिले, मकान्डाँडा	१००	३० मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	फलफूल, केरा, तरकारी, दुध	हेटौडा बजार
४	मनकामना	मनकामना, कालीखोला, कुसुनटार	३००	३० मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	दुध, आलु, साग, फलफूल, केरा, मासुजन्य, तरकारी	हेटौडा बजार
	रुद्रवाटीका चोक	भिनी, कालीखोला, धर्मचुली	३००	३० मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	दुध, आलु, साग, फलफूल, केरा, मासुजन्य, तरकारी	हेटौडा बजार
	सामदी पुल	निशानखोरीया, नयाँ खोरीया	२००	३० मिनेट	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, वीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	दुध, आलु, साग, फलफूल, केरा, मासुजन्य, तरकारी	हेटौडा बजार

	बन्दा डाँडा	कालीखोला आसपास	२००	३० मिनेट	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, विलासिताका सामग्री	दुध, आलु, साग, फलफूल, केरा, मासुजन्य, तरकारी	हेटौडा बजार
	कालीखोला दोभान	तल्ले कालीखोला, धादिङ्ग	१५०	३० मिनेट	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, विलासिताका सामग्री	दुध, आलु, साग, फलफूल, केरा, मासुजन्य, तरकारी	हेटौडा बजार
५	सिमलटार	बुङ्गुला, जोगीडाँडा, कालीवन	२५०	१ घण्टा	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, विलासिताका सामग्री	केरा, तरकारी, च्याउ, फलफूल, दुध, अमृसो, अदुवा, आलु, गोडागुडी	हेटौडा बजार, नारायणगढ, बिरगन्ज
	धादिङ्ग बजार	कालीखोला, खैरेनी, सोलथुम	१०००	१ घण्टा	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, विलासिताका सामग्री	केरा, तरकारी, च्याउ, फलफूल, दुध, अमृसो, अदुवा, आलु, गोडागुडी	हेटौडा बजार, नारायणगढ, बिरगन्ज
	भालुखोला बजार	अमभन्ज्याङ्ग, भल्ला, धादिङ्ग, पाखा, ठूलो सल्ले	१०००	१ घण्टा	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, विलासिताका सामग्री	केरा, तरकारी, च्याउ, फलफूल, दुध, अमृसो, अदुवा, आलु, गोडागुडी	हेटौडा बजार, नारायणगढ, बिरगन्ज
	खैरेनी	देउराली, लिङ्गेडाँडा, जोगीडाँडा, लखनटोल	१५०	१ घण्टा	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, विलासिताका सामग्री	केरा, तरकारी, च्याउ, फलफूल, दुध, अमृसो, अदुवा, आलु, गोडागुडी	हेटौडा बजार, नारायणगढ, बिरगन्ज
	सोलीथुम	चुहार, नयाँगाँउ, पेटीतोला	४००	१ घण्टा	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, विलासिताका सामग्री	केरा, तरकारी, च्याउ, फलफूल, दुध, अमृसो, अदुवा, आलु, गोडागुडी	हेटौडा बजार, नारायणगढ, बिरगन्ज

६	बागदली	भल्ला, ठूलोसल्ले, गुरपुम, धनडाँडा, बागदली	२००	३० मिनेट	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	तरकारी, फलफूल, दुध, आँप, लिची, हलुवाबेद, मटर, अदुवा, अमृसो	हेटौडा बजार, नारायणगढ, बिरगन्ज, काठमाण्डौ
	डुम्रेकुना	डुम्रेकुना, पश्चिमडाँडा, पाखाटोल	१००	३० मिनेठ	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	तरकारी, फलफूल, दुध, आँप, लिची, हलुवाबेद, मटर, अदुवा, अमृसो	हेटौडा बजार, नारायणगढ, बिरगन्ज, काठमाण्डौ
	सरमपुर फेदी	सरमपुर, घोप्टेबेसी	२००	३० मिनेड	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	तरकारी, फलफूल, दुध, आँप, लिची, हलुवाबेद, मटर, अदुवा, अमृसो	हेटौडा बजार, नारायणगढ, बिरगन्ज, काठमाण्डौ
	आमभन्ज्याङ्ग	आमभन्ज्याङ्ग, सानोसल्ले	१००	३० मिनेठ	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	तरकारी, फलफूल, दुध, आँप, लिची, हलुवाबेद, मटर, अदुवा, अमृसो	हेटौडा बजार, नारायणगढ, बिरगन्ज, काठमाण्डौ
८	बुढिचौर चौतारा	कुरडाँडा टोल	१५	२० मिनेट	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	अन्न, तोरी, फापर, सिमी, तरकारी, फलफूल	हेटौडा, चौघडा
	इपाखहरे	इपाखहरे, गसर्दुम	२५	३० मिन.ट	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	अन्न, तोरी, फापर, सिमी, तरकारी, फलफूल	हेटौडा, चौघडा
	पाग्देल बजार	दम्की, बर्कीटार	१५	१५ मिनेट	खाद्य सामग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामग्री	अन्न, तोरी, फापर, सिमी, तरकारी, फलफूल	हेटौडा, चौघडा

बुढिचौर माथील्लो बजार	बुढिचौर	२०	१५ मिनेठ	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	अन्न, तोरी, फापर, सिमी, तरकारी, फलफूल	हेटौडा, चौघडा
कुरडाँडा बजार	कुरडाँडा	१०	१५ मिनेड	खाद्य सामाग्री, लत्ता कपडा, निर्माण सामाग्री, औषधी, बीउ विजन, बिलासिताका सामाग्री	अन्न, तोरी, फापर, सिमी, तरकारी, फलफूल	हेटौडा, चौघडा

३.२ बजारीकरणका चुनौतीहरु:

गोष्ठीका सहभागिहरुको धारणा अनुसार हाल लघु उद्यमीहरुको उत्पादन सहजरूपमा बजारीकरण हुन सकेको छ भने बजारीकरणमा निम्न अनुसारका चुनौतीहरु रहेको पाइयो ।

- सुरक्षित भण्डारण तथा चिस्यान केन्द्र नभएका कारणले खासगरी फलफूल तथा तरकारीका उद्यमीहरुले सस्तो मूल्यमा आफ्नो उत्पादन विक्रि गर्नुपर्ने भएको हुदाँ अपेक्षित लाभ प्राप्त गर्न नसकेको ।
- सुरक्षित भण्डारण र चिस्यान केन्द्रको व्यवस्था नहुनु ।
- संकलन केन्द्रको अभावले स्थानीय उत्पादनलाई संकलन गरी थोकमा बजारमा पुराउन नसक्ने अवस्था भएकाले उद्यमी व्यवसायीहरुले टाढाका बजारमा आफ्नो उत्पादित सामग्री खासगरी फलफूल तथा तरकारी र जडिवुटि पुराउन नसक्नु तथा बजारमा लामो समय खर्च गर्नुपर्ने अवस्था ।
- हाटबजार नहुँदा सहजरूपमा आफ्नो उत्पादित सामग्रीहरु विक्रि गर्न नसक्नु ।
- बजार संस्थाहरु खासगरी सौगात गृह, कोशेलीघर तथा विक्रिकक्षको व्यवस्था नहुनु ।
- स्थानीय स्तरमा उत्पादित बस्तुको उपभोगमा आम उपभोक्ताको आकर्षण हुन नसक्नु एउटा चुनौती हो भने स्थानीय उत्पादनको विषयमा प्रचार प्रसार हुन नसक्नु र स्थानीय उत्पादनको लागि उचित विक्री कक्ष नहुनु स्थानीय उत्पादनको बजारीकरणमा अर्को चुनौती हो ।
- कृषि व्यवसायको सन्दर्भमा मागमा आधारित उत्पादनमा विविधीकरण गर्न नसक्नु बजारीकरणको चुनौति हो भने सहज यातायातको पूर्वाधार नहुनु अर्को चुनौती हो ।
- व्यवसायिक सोचका साथ उत्पादन नहुनु र उत्पादित बस्तुहरुको गुणस्तरले अन्य उस्तै सामानसँग प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्नु ।
- उत्पादित बस्तुहरुको लेबलिङ्ग र प्याकेजिङ्गको उचित व्यवस्था गर्न नसक्नु ।

३.३ श्रोत साधनको संभावना र संभाव्य उद्यम आँकलन

प्राय लघु उद्यमहरु स्थानीयश्रोत साधन, सीप र बजार संभावनाका आधार स्थापना हुने भएका हुदा मकवानपुरगढी गाँउपालिका भित्र के कति कुन प्रकारका श्रोत साधन उपलब्ध हुन सक्छन ? स्थानीय तहमा के कस्ता सीपहरु उपलब्ध छन ? बजार लगायत अनय संभवनाहरु के छन ? भनि पहिचान गर्नु यो श्रोत साधन सर्भेक्षणको मूल उद्देश्य हो । यसका निहित उद्देश्यहरु निम्न अनुसार छन:

- छरिएर रहेकाकृषि, वनपैदावार, पशु तथा धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र जस्ता व्यवसायिक रूपमा उपलब्ध हुने श्रोत तथा साधनहरु को सूची तयार गर्ने जसका आधारमा नयाँ उद्यमहरु स्थापनाका लागी आधार तयार पार्ने ।
- दुर दराजमा अवसरको पर्खाईमा रहेका शिल्पीहरुको (वा सिपहरु ?) पहिचान गर्ने जसबाट आगामी दिनम लघु उद्यमी स्थापनामा यिनिहरुलाई समेट्ने ।
- बजार सर्भेक्षण बाट स्थानिय तहको आर्थिक गतिविधिहरुको आँकलन गर्ने जसबाट लघु उद्यमीहरुको उत्पादनको बजारमा स्थान सुनिश्चित गर्न सहयोग पुगोस ।

नेपालका अधिकांश ग्रामिण जनताको जीविकोपार्जनको मूल श्रोत कृषि हो तर निर्वाहमुखि कृषि प्रणालीबाट गरीव तथा विपन्न वर्गको जिविकोपार्जनमा थप चुनौति वन्दै गएको छ । तसर्थ यस्ता कृषकहरुलाई व्यवसायिक कृषकको रूपमा रूपान्तरित गर्नु अनिवार्य भैसकेको छ । त्यसैगरी वन पैदावारमा आधारित श्रोत साधनलाई सुरक्षित दोहनका साथ दिगो उपयोगगरी वन तथा वातावरणको सहि उपयोग बाट अधिकतम लाभ लिन सक्ने गरी यिनमा आधारित उद्यमहरुको विकास तथा परम्परागत सीप र प्रविधिलाई अधिकतम उपयोगको वातावरण तयार गरी यस क्षेत्रको जिविकोपार्जन लघु उद्यमको माध्यमबाट थप सहज बनाउनु पर्ने खाँचो छ । त्यसैगरी स्थानीय स्तरमा रहेका कतिपय पर्यटनको संभावना भएका हाम्रा प्राकृतिक तथा धार्मिक संपदाहरु ओभेलमा परी वा त्यसको उपयोगको संभावना पहिचान गर्न नसकी स्थानीयहरुले त्यसबाट लिन सक्ने फाईदा पनि लिन नसकिरहेको अवस्था छ । तसर्थ यस्ता संभावनाहरुलाई उजागर गर्नु पनि आवश्यक छ । यहि कारणले मकवानपुरगढी गाँउपालिकाको श्रोत साधन र बजारको सर्भेक्षण गर्नु परेको हो ।

लघु उद्यम भनेका ज्यादै सानो लगानीमा संचालन गरिने उद्यमहरु हुन जसमा न्युन पूँजी भएका अति विपन्न तथा विपन्न वर्गका मानिसहरु परम्परागत सीप र प्रविधिको उपयोग गरी वा स्थानीय स्तरमा विकास गर्न सकिने सीपमा आधारित भै बढि मात्रामा संलग्न हुन्छन । यस्ता उद्यमहरु वाह्य श्रोत साधनमा आधार भएर संचालन गर्न पूँजी, बजार, सीप तथा प्रविधिका आधारमा संभव हुँदैनन ।

हाम्रो देशमाश्रोत साधनको अभाव भन्दा पनि उपलब्धश्रोत र साधनको पहिचान गर्न नसक्नु बढि समस्याको रूपमा देखिन्छ । लक्षितवर्गमा उद्यमशीलताको ज्ञानका अभावका अतिरिक्त छरिएर रहेको श्रोत तथा साधनलाई एकत्रित गरी लघु उद्यमहरुको स्थापना बाट अति गरिब तथा गरिब वर्गमा रोजगारी श्रृजना तथा आय वृद्धिमा जोड दिने सोचाईमा आधारित विकासको आयामलाई हाल सम्म खासै महत्वको रूपमा नहेरिएको अवस्था छ । तसर्थ स्थानीय स्तरमा श्रोत साधन भएर, मनमा उत्साह भएर तथा हातमा सीप भएर तथा सीप हसिल गर्ने संभावना भएर पनि आफ्नो रोजगारी श्रृजना गर्न नसकि युवा पुस्ता गाउँने खालि गरी विदेशियनु पर्ने बाध्यताको अवस्था छ । तसर्थ स्थानीय श्रोत साधन भनेको लघु उद्यमहरुको आधार भएको हुदा मकवानपुरगढी गाँउपालिकामा लघु उद्यमीको विकास गर्न यो श्रोत साधन सर्भेक्षण अति आवश्यक पर्न गएको हो ।

योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट उपलब्ध सूचना तथा श्रोत सर्भेक्षणका आधारमा संक्षिप्तरूपमा हेर्दा यस मकवानपुरगढी गाँउपालिकाका संपूर्ण वडाहरुमा कृषि,पशु र वन पैदावरमा आधारित कच्चा पदार्थहरु र पर्यटकीय स्थल तथा उपलब्ध सीप र प्रविधि निम्न तालिकामा देखाईए अनुसार भएको पाईयो

तालिका ९: श्रोत साधनको संभावना र संभाव्य उद्यम आँकलन

तालिका ९.१ कृषिमा आधारितश्रोत साधनको संभावना र संभाव्य उद्यम आँकलन

वार्ड नं	व्यवसायिक रुपमा उपलब्ध हुनसक्ने श्रोत साधनको विवरण	श्रोत साधनहरु पाइने स्थान / बस्तिहरु	श्रृजना गर्न सकिने संभाव्य उद्यम/व्यवसाय	संभावित उद्यमि संख्या
१	माहुरी	सबै बस्ति	व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	२००
	तरकारी	सबै बस्ति	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन र बिक्री	३००
	च्याउ	सबै बस्ति	व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	३००
	केरा	सबै बस्ति	व्यवसायिक केरा खेति, संकलन तथा बिक्री	४००
	कागती	सबै बस्ति	व्यवसायिक कागती खेति संकलन तथा बिक्री	४००
	अदुवा बेसार	सबै बस्ति	व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	५०
	नर्सरी	सबै बस्ति	तरकारी तथा फलफूलका बिरुवा उमानर्न नर्सरी स्थापना गर्ने, बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री	५
	लिची	सबै बस्ति	व्यवसायिक लिची खेति, संकलन, प्याकेजिङ्ग तथा बिक्री गर्ने	३५०
	अनार	सबै बस्ति	व्यवसायिक अनार खेति, संकलन, प्याकेजिङ्ग तथा बिक्री गर्ने	२००
२	फलफूल	सबै बस्ति	व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	५००
	केरा	सबै बस्ति	व्यवसायिक केरा खेति, संकलन तथा बिक्री	५००
	तरकारी	सबै बस्ति	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन र बिक्री	५००
	कागती	सबै बस्ति	व्यवसायिक कागती खेति संकलन तथा बिक्री	५०
	नर्सरी	सबै बस्ति	तरकारी तथा फलफूलका बिरुवा उमानर्न नर्सरी स्थापना गर्ने, बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री	१०

	कफी	सबै बस्ति	व्यवसायिक कफी खेति, संकलन, प्रशोधन (बोक्रा छोडाएर) दाना बिक्री गर्ने	२०
	माहुरी	सबै बस्ति	व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१००
	च्याउ	सबै बस्ति	व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	५०
	अदुवा बेसार	सबै बस्ति	व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	६०
३	केरा	सबै बस्ति	व्यवसायिक केरा खेति, संकलन तथा बिक्री	४००
	फलफूल	सबै बस्ति	व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	३००
	अदुवा बेसार	सबै बस्ति	व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१००
	च्याउ	सबै बस्ति	व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	५०
	माहुरी	सबै बस्ति	व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	५०
	नर्सरी	सबै बस्ति	तरकारी तथा फलफूलका बिरुवा उमानर्न नर्सरी स्थापना गर्ने, बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री	१०
	माछा	सबै बस्ति	व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	२५
	तरकारी	सबै बस्ति	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु बिक्री	१००
४	केरा	सबै बस्ति	व्यवसायिक केरा खेति, संकलन तथा बिक्री	३००
	तरकारी	सबै बस्ति	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु बिक्री	१००
	अदुवा बेसार	सबै बस्ति	व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१००
	नर्सरी	सबै बस्ति	तरकारी तथा फलफूलका बिरुवा उमानर्न नर्सरी स्थापना गर्ने, बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री	१०
	फलफूल	सबै बस्ति	व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	५००

	कफी	सबै बस्ति	व्यवसायिक कफी खेति, संकलन, प्रशोधन (बोक्रा छोडाएर) दाना बिक्री गर्ने	५०
	च्याउ	सबै बस्ति	व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	३०
	माछा	सबै बस्ति	व्यवसायिक माछा पालन, संकलन तथा बिक्री	५
	माहुरी	सबै बस्ति	व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	५०
५	केरा	सबै बस्ति	व्यवसायिक केरा खेति, संकलन तथा बिक्री	२५
	तरकारी	सबै बस्ति	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु बिक्री	२००
	फलफूल	सबै बस्ति	व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	१००
	अदुवा बेसार	सबै बस्ति	व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	२००
	कफी	सबै बस्ति	व्यवसायिक कफी खेति, संकलन, प्रशोधन (बोक्रा छोडाएर) दाना बिक्री गर्ने	५०
	अलैची	सबै बस्ति	व्यवसायिक अलैची खेति, संकलन, प्रशोधन तथा बिक्री	५०
	च्याउ	सबै बस्ति	व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	२००
	माहुरी	सबै बस्ति	व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	५०
	माछा	सबै बस्ति	व्यवसायिक माछा पालन, संकलन तथा बिक्री	२०
	नर्सरी	सबै बस्ति	तरकारी तथा फलफूलका बिरुवा उमानर् नर्सरी स्थापना गर्ने, बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री	१०
६	तरकारी	सबै बस्ति	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु बिक्री	५००
	अदुवा बेसार	सबै बस्ति	व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	३००
	फलफूल	सबै बस्ति	व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	५००
	च्याउ	सबै बस्ति	व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	२००

	नर्सरी	सबै वस्ति	तरकारी तथा फलफूलका विरुवा उमार्न नर्सरी स्थापना गर्ने, विरुवा उत्पादन तथा बिक्री	१५
	कफी	सबै वस्ति	व्यवसायिक कफी खेति, संकलन, प्रशोधन (बोक्रा छोडाएर) दाना बिक्री गर्ने	१००
	अलैची	सबै वस्ति	व्यवसायिक अलैची खेति, संकलन, प्रशोधन तथा बिक्री	१००
	कागती	सबै वस्ति	व्यवसायिक कागती खेति संकलन तथा बिक्री	२००
	माहुरी	सबै वस्ति	व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	५०
७	तरकारी	सबै वस्ति	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु बिक्री	५०
	कागती	सबै वस्ति	व्यवसायिक कागती खेति संकलन तथा बिक्री	१००
	सुन्तला	सबै वस्ति	व्यवसायिक सुन्तला खेति, संकलन तथा बिक्री	१५०
	च्याउ	सबै वस्ति	व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	१५
	फलफूल	सबै वस्ति	व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	१५०
	नर्सरी	सबै वस्ति	तरकारी तथा फलफूलका विरुवा उमार्न नर्सरी स्थापना गर्ने, विरुवा उत्पादन तथा बिक्री	१०
	अदुवा बेसार	सबै वस्ति	व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१००
	माहुरी	सबै वस्ति	व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१२५
८	तरकारी	सबै वस्ति	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु बिक्री	५०
	अदुवा बेसार	सबै वस्ति	व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	२५
	फलफूल	सबै वस्ति	व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	२०
	च्याउ	सबै वस्ति	व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	१५
	कागती	सबै वस्ति	व्यवसायिक कागती खेति संकलन तथा बिक्री	१५

	माहुरी	सबै बस्ति	व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	२२
	माछा	सबै बस्ति	व्यवसायिक माछा पालन, संकलन तथा बिक्री	२०
	नर्सरी	सबै बस्ति	तरकारी तथा फलफूलका बिरुवा उमार्न नर्सरी स्थापना गर्ने, बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री	१०

तालिका ९.२ पशुमा आधारित श्रोत साधनको संभावना र संभाव्य उच्चम आँकलन

वार्ड नं	व्यवसायिक रूपमा गर्न सकिने पशुमा आधारित श्रोतहरू	श्रोत साधनहरू पाइने स्थान / बस्तिहरू	श्रृजना गर्न सकिने संभाव्य उच्चम/व्यवसाय	संभावित उच्चम संख्या
१	गाई भैसी	सबै बस्ति	व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरू उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	४५०
	कुखुरा	सबै बस्ति	व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	४५०
	बंगुर	सबै बस्ति	व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	३०
	खरायो	सबै बस्ति	व्यवसायिक खरायो पालन मासु तथा उन उत्पादन र बिक्री	२५
	बाखा	सबै बस्ति	व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	४००
२	गाई भैसी	सबै बस्ति	व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरू उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	४००
	कुखुरा	सबै बस्ति	व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	१००
	बाखा	सबै बस्ति	व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५
	बंगुर	सबै बस्ति	व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	२०

३	गाई भैसी	सवै बस्ति	व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	४००
	बंगुर	सवै बस्ति	व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	१०
	कुखुरा	सवै बस्ति	व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	१००
	बाखा	सवै बस्ति	व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	५०
४	कुखुरा	सवै बस्ति	व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	३०
	गाई भैसी	सवै बस्ति	व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	१०००
	बाखा	सवै बस्ति	व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	१०००
	बंगुर	सवै बस्ति	व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५
५	गाई भैसी	सवै बस्ति	व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	३००
	बाखा	सवै बस्ति	व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	१००
	बंगुर	सवै बस्ति	व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	३०
	कुखुरा	सवै बस्ति	व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	४००
	घाँसखेति	सवै बस्ति	व्यवसायिक घाँस खेति, ताजा तथा सुकाएर बिक्री गर्ने	५०
६	गाई भैसी	सवै बस्ति	व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	५००

	बाखा	सबै बस्ति	व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	३००
	कुखुरा	सबै बस्ति	व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	३००
	बंगुर	सबै बस्ति	व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	१००
	खरायो	सबै बस्ति	व्यवसायिक खरायो पालन मासु तथा उन उत्पादन र बिक्री	५०
	घाँसखेति	सबै बस्ति	व्यवसायिक घाँस खेति, ताजा तथा सुकाएर बिक्री गर्ने	५००
७	गाई भैसी	सबै बस्ति	व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य वस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	५०
	कुखुरा	सबै बस्ति	व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	५०
	बंगुर	सबै बस्ति	व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५
	बाखा	सबै बस्ति	व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	५०
८	बाखा	सबै बस्ति	व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	२००
	गाई भैसी	सबै बस्ति	व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य वस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	६०
	कुखुरा	सबै बस्ति	व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	२०

तालिका ९.३ वन पैदावार तथा खनिजमा आधारितश्रोत साधनको संभावना र संभाव्य उच्चम आँकलन

वार्ड नं	व्यवसायका लागी वनमा पाइने श्रोतहरु	श्रोत साधनहरु पाइने स्थान / बस्तिहरु	श्रृजना गर्न सकिने संभाव्य उच्चम/व्यवसाय	संभावित उच्चमि संख्या
----------	------------------------------------	--------------------------------------	--	-----------------------

१	अमृसो	सवै वस्ति	व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	५००
	कुरिलो	सवै वस्ति	व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	४००
	जडिबुटी	सवै वस्ति	व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	४५०
	नर्सरी	सवै वस्ति	जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	५
२	बाँस	सवै वस्ति	व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामाग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामाग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	२०
	अमृसो	सवै वस्ति	व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	२००
	नर्सरी	सवै वस्ति	जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	५
	कुरिलो	सवै वस्ति	व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	१००
	जडिबुटी	सवै वस्ति	व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	१००
३	अमृसो	सवै वस्ति	व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	१००
	जडिबुटी	सवै वस्ति	व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	१५०
	कफी	सवै वस्ति	व्यवसायिक कफी खेति, संकलन, प्रशोधन (बोक्रा छोडाएर) दाना बिक्री गर्ने	५०
	बाँस	सवै वस्ति	व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामाग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामाग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	२५
	कुरिलो	सवै वस्ति	व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	१५०
	नर्सरी	सवै वस्ति	जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	१०
४	जडिबुटी	सवै वस्ति	व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	५०
	अमृसो	सवै वस्ति	व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	१५०

	नर्सरी	सबै बस्ति	जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	१०
	कुरिलो	सबै बस्ति	व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	१५०
	बाँस	सबै बस्ति	व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामाग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामाग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	२५
५	बाँस	सबै बस्ति	व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामाग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामाग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	१०
	जडिबुटी	सबै बस्ति	व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	५०
	अमृसो	सबै बस्ति	व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	१००
	नर्सरी	सबै बस्ति	जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	१०
	कुरिलो	सबै बस्ति	व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	१५०
६	जडिबुटी	सबै बस्ति	व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	१००
	बाँस	सबै बस्ति	व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामाग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामाग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	३००
	अमृसो	सबै बस्ति	व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	२००
	कुरिलो	सबै बस्ति	व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	३००
	नर्सरी	सबै बस्ति	जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	५०
७	जडिबुटी	सबै बस्ति	व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	१००
	कुरिलो	सबै बस्ति	व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	१००
	अमृसो	सबै बस्ति	व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	१५०

	नर्सरी	सबै बस्ति	जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	१०
	बाँस	सबै बस्ति	व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामाग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामाग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	५०
८	जडिबुटी	सबै बस्ति	व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	१५
	बाँस	सबै बस्ति	व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामाग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामाग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	२०
	कुरिलो	सबै बस्ति	व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	१५
	अमृसो	सबै बस्ति	व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	३०
	अलैची	सबै बस्ति	व्यवसायिक अलैची खेति, संकलन, प्रशोधन तथा बिक्री	१२
	नर्सरी	सबै बस्ति	जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	१०

तालिका ९.४ बजारहरु र मागमा आधारित विशेष सीप तथा सेवामा उद्यमहरुको संभावना र संभाव्य उद्यम आँकलन

वार्ड नं	बजार मागमा आधारित सम्भावित स्थानिय शिपहरु	श्रोत साधनहरु पाइने स्थान / बस्तिहरु	बजार मागमा आधारित श्रृजना गर्न सकिने संभाव्य उद्यम/व्यवसाय	संभावित उद्यमि संख्या
१	हाउस वायरिङ्ग	सबै बस्ति	हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१००
	प्लम्बिङ्ग	सबै बस्ति	प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५०
	सिलाइ कटाई	सबै बस्ति	सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१५०
	होजयरी	सबै बस्ति	होजयरी एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५०

	फर्निचर	सबै बस्ति	फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	२५
	बिद्युतिय सामाग्री मर्मत	सबै बस्ति	बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	२५
	मोबाइल मर्मत	सबै बस्ति	मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	२५
	बुटिक	सबै बस्ति	बुटिक बनाउने तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	२५
	कपाल काट्ने	सबै बस्ति	कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	
	दुना टपरी बनाउने	सबै बस्ति	दुना टपरी बनाउने तालिम संचालन, मेसिनबाट दुना टपरी बनाएर बिक्री गर्ने	२५
२	फर्निचर	सबै बस्ति	फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	१०
	अचार बनाउने	सबै बस्ति	अचार बनाउने तालिम संचालन, अचार बनाउने व्यवसाय संचालन, प्याकेजिङ्ग र लेबलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	२५
	हाउस वायरिङ्ग	सबै बस्ति	हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१५
	सिलाइ कटाई	सबै बस्ति	सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१०
	प्लम्बिङ्ग	सबै बस्ति	प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१५
	कपाल काट्ने	सबै बस्ति	कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	
	बिद्युतिय सामाग्री मर्मत	सबै बस्ति	बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१५
	मोबाइल मर्मत	सबै बस्ति	मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१०
	बुटिक	सबै बस्ति	बुटिक बनाउने तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१०
	कुसन, खेलौना बनाउने	सबै बस्ति	कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन र व्यवसायिक उत्पादन गर्ने	१०

३	आरन	सबै बस्ति	आरनको स्तरोन्नति गर्ने, आधुनिक औजार तथा हतियार उत्पादन तथा बिक्री	२५
	सिलाइ कटाई	सबै बस्ति	सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	२५
	जौको जुस	सबै बस्ति	जौ को जुसको व्यवसायिक उत्पादन, प्याकेजिङ्ग र लेबलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	५
	फर्निचर	सबै बस्ति	फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	२
	कुसन, खेलौना बनाउने	सबै बस्ति	कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन, व्यवसायिक उत्पादन शुरु गर्ने	१५
	बिद्युतिय सामाग्री मर्मत	सबै बस्ति	बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१०
	कपाल काट्ने	सबै बस्ति	कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५
	मोबाइल मर्मत	सबै बस्ति	मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५
	हाउस वायरिङ्ग	सबै बस्ति	हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०
	प्लम्बिङ्ग	सबै बस्ति	प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०
४	सिलाइ कटाई	सबै बस्ति	सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१५
	दुना टपरी बनाउने	सबै बस्ति	दुना टपरी बनाउने तालिम संचालन, मेसिनबाट दुना टपरी बनाएर बिक्री गर्ने	२५
	कुसन, खेलौना बनाउने	सबै बस्ति	कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन, व्यवसायिक उत्पादन शुरु गर्ने	१०
	फर्निचर	सबै बस्ति	फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	२
	ढाका बुनाई	सबै बस्ति	ढाका बुनाइ सम्बन्धि तालिम संचालन, व्यवसायिक रुपमा ढाका उत्पादन, तयारी पोशाक र टोपी बनाएर बिक्री गर्ने	१५
	होजयरी	सबै बस्ति	होजयरी एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५

	बिद्युतिय सामाग्री मर्मत	सबै बस्ति	बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५
	हाउस वायरिङ्ग	सबै बस्ति	हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०
	प्लम्बिङ्ग	सबै बस्ति	प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५
	मोबाइल मर्मत	सबै बस्ति	मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५
	बुटिक	सबै बस्ति	बुटिक बनाउने तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१०
	कपाल काट्ने	सबै बस्ति	कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०
५	दुना टपरी बनाउने	सबै बस्ति	दुना टपरी बनाउने तालिम संचालन, मेसिनबाट दुना टपरी बनाएर बिक्री गर्ने	२५
	आरन	सबै बस्ति	आरनको स्तरोन्नति गर्ने, आधुनिक औजार तथा हतियार उत्पादन तथा बिक्री	१०
	सिलाइ कटाई	सबै बस्ति	सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१५
	कपाल काट्ने	सबै बस्ति	कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५
	फर्निचर	सबै बस्ति	फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	५
	कुसन, खेलौना बनाउने	सबै बस्ति	कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन, व्यवसायिक उत्पादन शुरु गर्ने	१५
	प्लम्बिङ्ग	सबै बस्ति	प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०
	मोबाइल मर्मत	सबै बस्ति	मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५
	बिद्युतिय सामाग्री मर्मत	सबै बस्ति	बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५

	हाउस वायरिङ्ग	सबै बस्ति	हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१५
६	कपाल काट्ने	सबै बस्ति	कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०
	सिलाइ कटाई	सबै बस्ति	सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१०
	प्लम्बिङ्ग	सबै बस्ति	प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५
	कुसन, खेलौना बनाउने	सबै बस्ति	कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन, व्यवसायिक उत्पादन शुरु गर्ने	५
	हाउस वायरिङ्ग	सबै बस्ति	हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०
	फर्निचर	सबै बस्ति	फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	२
	विद्युतिय सामाग्री मर्मत	सबै बस्ति	विद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५
	मोबाइल मर्मत	सबै बस्ति	मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	२
	मोटरसाइकल, जेनेरेटर मर्मत	सबै बस्ति	मोटरसाइकल, जेनेरेटर लगायतका मेसिनहरु मर्मत गर्ने तालिम, व्यवसायिक रुपमा कार्य संचालन	२
	दुना टपरी बनाउने	सबै बस्ति	दुना टपरी बनाउने तालिम संचालन, मेसिनबाट दुना टपरी बनाएर बिक्री गर्ने	२५
७	हाउस वायरिङ्ग	सबै बस्ति	हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०
	सिलाइ कटाई	सबै बस्ति	सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१५
	प्लम्बिङ्ग	सबै बस्ति	प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	२५
	कुसन, खेलौना बनाउने	सबै बस्ति	कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन, व्यवसायिक उत्पादन शुरु गर्ने	१०

	मोबाइल मर्मत	सबै बस्ति	मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	११
	बिद्युतिय सामाग्री मर्मत	सबै बस्ति	बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१५
	कपाल काट्ने	सबै बस्ति	कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमहेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५
	फर्निचर	सबै बस्ति	फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	२
८	कपाल काट्ने	सबै बस्ति	कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमहेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०
	फर्निचर	सबै बस्ति	फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	२
	बिद्युतिय सामाग्री मर्मत	सबै बस्ति	बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५
	मोबाइल मर्मत	सबै बस्ति	मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	२
	सिलाइ कटाई	सबै बस्ति	सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	१०
	प्लम्बिङ्ग	सबै बस्ति	प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५
	कुसन, खेलौना बनाउने	सबै बस्ति	कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन, व्यवसायिक उत्पादन शुरु गर्ने	५
	हाउस वायरिङ्ग	सबै बस्ति	हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०

तालिका १.५ धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलमा आधारित श्रोत साधनको संभावना र संभाव्य उच्चम आँकलन

वार्ड नं	धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको नाम	स्थान / बस्तिहरु	धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुमा आधारित श्रृजना गर्न सकिने संभाव्य उच्चम/व्यवसाय	संभावित उच्चम संख्या
१	सन्तानेश्वर महादेव, रानीडाँडा चिल्ड्रेन पार्क, देछेनतेडकी गुम्बा, टासी मोलम गुम्बा, टासी छयोइखोरालिङ्ग गुम्बा, रत्नेश्वरी मन्दिर, रानीबास पर्यटकीय स्थल, देवीस्थानहरु	बुलबुले, रानीडाँडा, रानीसेरा, फूलबारी, डाँडागाँउ, पिङ्गडाँडा	सन्तानेश्वर महादेव, रानीडाँडा चिल्ड्रेन पार्क, देछेनतेडकी गुम्बा, टासी मोलम गुम्बा, टासी छयोइखोरालिङ्ग गुम्बा, रत्नेश्वरी मन्दिर, रानीबास पर्यटकीय स्थल, देवीस्थानहरु भएका क्षेत्रलाई पर्यटकीय स्थलका रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, पुजा सामाग्री पसल संचालन, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकीय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।	५०
२	मकवानपुरगढि दरबार, ढङ्गे गढि, साइङ्ग छोइलिङ्ग गुम्बा, सानो गढि, तासीछोइलिङ्ग गुम्बा, देछेतेन गुम्बा, रुद्रेश्वर महादेव मन्दिर, कैलासे महादेव मन्दिर, धरमपानी देवीस्थान, फुर्लुङ्ग महादेव, कालीका मन्दिर, लामीडाँडा चर्च	गढि २ का विभिन्न बस्ति	मकवानपुरगढि दरबार, ढङ्गे गढि, साइङ्ग छोइलिङ्ग गुम्बा, सानो गढि, तासीछोइलिङ्ग गुम्बा, देछेतेन गुम्बा, रुद्रेश्वर महादेव मन्दिर, कैलासे महादेव मन्दिर, धरमपानी देवीस्थान, फुर्लुङ्ग महादेव, कालीका मन्दिर, लामीडाँडा चर्च भएका क्षेत्रलाई पर्यटकीय स्थलका रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, पुजा सामाग्री पसल संचालन, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकीय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।	२५
३	टासी छोइङ्ग गुम्बा, ड्वाङ्ग छोइफेल, फुटसल	साविक ६ र ७	टासी छोइङ्ग गुम्बा, ड्वाङ्ग छोइफेल, फुटसल भएका क्षेत्रलाई पर्यटकीय स्थलका रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकीय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।	१५
४	मनकामना मन्दिर, रुद्र बाटीका, गुम्बा	मनकामना, मनकाटोल, बढदाडाँडा	मनकामना मन्दिर, रुद्र बाटीका, गुम्बा भएका क्षेत्रलाई पर्यटकीय स्थलका रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, पुजा सामाग्री पसल संचालन, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकीय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।	२५

५	शहिद पार्क, स्याडछोइफेल गुम्बा, पशुपती मन्दिर, मभुवा भर्ना, चर्च	साविक १, २, ३ र ४ मा	शहिद पार्क, स्याडछोइफेल गुम्बा, पशुपती मन्दिर, मभुवा भर्ना, चर्च भएका क्षेत्रलाई पर्यटकिय स्थलका रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, पुजा सामाग्री पसल संचालन, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकिय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।	१०
६	टासी छोप्पल गुम्बा, हेवी ग्राफ, धनेश्वर मन्दिर, कालीदेवी मन्दिर, लक्ष्मी नारायण मन्दिर, जलेश्वर मन्दिर, श्रीकृष्ण मन्दिर, हामेष्ट चर्च	विभिन्न बस्ति	टासी छोप्पल गुम्बा, हेवी ग्राफ, धनेश्वर मन्दिर, कालीदेवी मन्दिर, लक्ष्मी नारायण मन्दिर, जलेश्वर मन्दिर, श्रीकृष्ण मन्दिर, हामेष्ट चर्च भएका क्षेत्रलाई पर्यटकिय स्थलका रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, पुजा सामाग्री पसल संचालन, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकिय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।	१५
८	गुम्बाहरु, रुपनारायण मन्दिर, ऋषीखरी गुफा र मन्दिर, काली देवी मन्दिर	गुर्दुम, दम्कि, इपाखहरे, बुढिचौर, कुरडाँडा, तार्कुडाँडा	गुम्बाहरु, रुपनारायण मन्दिर, ऋषीखरी गुफा र मन्दिर, काली देवी मन्दिर भएका क्षेत्रलाई पर्यटकिय स्थलका रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, पुजा सामाग्री पसल संचालन, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकिय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।	२०

३.४ उद्यम विकासका चुनौतीतथा समस्या विश्लेषण:

यस गाँउपालिकामा उद्यम विकासको लागि प्रशस्त सम्भावना छ र विभिन्न सेवा प्रदायकहरुबाट उद्यम विकासका प्रयासहरु भैरहेका पनि छन् । यति हुदाहुदै पनि उद्यम विकासका लागि निम्न अनुसारका चुनौतीहरु तथा समस्याहरु देखिएका छन्:

३.४.१ चुनौतीहरु:

- ठूलठूला मेसिनबाट उत्पादन भएका सामाग्रीसँग प्रतिस्पर्धा गर्न गाह्रो भएको ।
- दातृ निकाय तथा गै.स.स.हरुले कार्यक्रम अनुसारका फरक फरक कार्यान्वयन गर्ने नीति रहेको छ जस्तै कृषि, पशु, वन, महिला बालबालिका, गरिवि निवारण कोष जस्ताका लक्षित समूह समान भएतापनि उनिहरुको उद्यम विकासमा गरिने गतिविधी फरक गरिएका छन् । जसरी मेडेप मोडलमा ६ वटा विभिन्न चरणमा व्यवसाय विकासमा सहयोग गरिन्छ भने कतिपयले एउटा दुईटा चरणमा मात्र सहयोग गर्ने गरिएको पाइन्छ । यसले गर्दा एउटै किसिमको नतिजा भेट्न नसकिएको ।
- लगानी मैत्री वातावरण नहुनु जस्तो सबभन्दा गरिबलाई सबभन्दा चर्को व्याज, संस्थागत खरिदमा १० प्रतिशत महगो भएतापनि स्थानीय उत्पादनलाई प्राथमिकता दिने प्रावधान हुदाहुदै पनि कार्यान्वयन नहुनु ।
- उद्यमीलाई नीतिगत प्रावधानकाबारेमा पूर्ण जानकारी नहुनु र उद्यमी त्यसप्रति सचेत नहुनु ।
- भएका स्रोत साधनलाई उद्यम मैत्री नवनाइनु ।
- रेमिट्यान्सलाई उद्यमशील क्षेत्रमा प्रवाह नगर्ने ।
- अति गरिबको स्रोत साधनमा पहुँच बृद्धि सहज हुन नसक्नु ।
- साना व्यवसाय गर्न चाहनेले धितोको अभावमा ऋण नपाउने र पाएपनि चर्को व्याज तिर्नुपर्ने ।
- स्थानीय सीपलाई पहिचान र प्रोत्साहन गर्ने वातावरण नहुनु ।
- युवालाई व्यवसाय प्रति आकर्षित नगरिनु ।
- आवश्यक सूचनाको कमी, उपभोक्ता ज्ञानको कमी
- प्रशोधन र भण्डारणको समस्या
- उद्यमशिलताको ज्ञानको कमि
- अपर्याप्त सीप र अधुरो ज्ञान
- उद्यमशील संस्कारको कमिले गर्दा सहयोग छुटि सकेपछि व्यवसायिक दिगोपना नहुनु ।
- लघुउद्यमीका उत्पादनको लागी बजार व्यवस्था नहुनु र उद्यमिलाई बजारको बारेमा ज्ञानको कमी हुनु
- स्थानियश्रोत र साधनमा आधारित उद्यम स्थापना नहुनु
- देखासिखीमा एकै प्रकारका उद्यम स्थापना गरिनु र फरक तरिकाले नसोच्नु
- उद्यम स्थापनाका लागी अप्ठ्यारा कानूनी प्रावधान हुनु
- परम्परागत सीपमा आधारित पेशा सम्मानित नहुनु र सो पेशालाई आधुनिकिकरण गर्नेतर्फ ध्यान नदिनु
- उद्यम विकासमा काम गर्ने सेवा प्रदायकहरु स्थाई नहुनु

- उद्यमिले उद्यमलाई निरन्तरता नदिनु
- गुणस्तरिय र प्रतिस्पर्धी उत्पादन नहुनु
- बजारको माग अनुसारको उत्पादन नहुनु
- मानिसमा उद्यमशीलता संस्कारको विकास नहुनु
- दक्षजनशक्ति विदेश पलायन हुनु
- आवश्यक प्राविधिक सेवा उपलब्ध नहुनु
- नया प्रविधि सहज रुपमा उपलब्ध नहुनु ।
- ढुवानीको समस्या ।

३.४.२ वित्तीय सेवा प्रदायकहरु:

यस मकवानपुरगढी गाँउपालिकाअन्तरगत १ बैक र ३ वित्तीय संस्थाहरु, ५२ वटा सहकारी संस्थाहरु र २६ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु छन् तापनि लघु उद्यमीहरुको सहज पहुँच बृद्धि गर्न थप प्रयास गर्नुपर्ने छ ।

३.४.३ समस्या विश्लेषण:

तालिका १०: समस्या विश्लेषण तालीका

लघु उद्यम विकासका क्षेत्रमा देखिएका समस्याहरु	तत्कालिन असर	मुख्य कारणहरु	अन्तरनिहित कारणहरु	समाधानका सम्भावित उपायहरु	लिनुपर्ने मुख्य-मुख्य रणनीतिहरु
उद्यमशील संस्कार नहुँदा मानव स्रोत विदेश पलायन	उर्जाशील जनशक्तिको अभाव	मानव स्रोत विदेश पलायन हुनु	रोजगारीको अभाव	रोजगारमूलक व्यवसाय प्रबर्द्धनमा जोड दिनुपर्ने	बजार मुखि तथा रोजगार मुखि व्यवसाय पहिचान गर्ने ।
स्थानीय उत्पादनलाई प्राथमिकता नदिनु	स्थानीय उत्पादनको विक्री कम हुनु	गुणस्तरमा प्रतिस्पर्धी बन्न नसक्नु	व्यवसायिक सीपमा कमी	व्यवसायिहरुको सीप विकास गर्नुपर्ने	स्थानीय उत्पादनको बजार प्रबर्द्धनमा जोड दिने र सरकारी, गैह्र सरकारी संस्थाहरुले अनिबार्य रुपमा १० प्रतिशत सम्म महँगो भएपनि स्थानीय उत्पादन प्रयोग गर्न पैरवि गर्ने ।
अरु उत्पादकहरु	प्रतिस्पर्धाको बजारमा टिक्न	लगानीको तुलनामा	प्रविधिको अपुग	प्रविधि विकास	उपयुक्त प्रविधिको आवश्यकता बारे

लघु उद्यम विकासका क्षेत्रमा देखिएका समस्याहरू	तत्कालिन असर	मुख्य कारणहरू	अन्तरनिहित कारणहरू	समाधानका सम्भावित उपायहरू	लिनुपर्ने मुख्य-मुख्य रणनीतिहरू
संग प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्नु	नसक्नु	उत्पादनको मात्रा कम भएकोले			अध्ययन गरी प्रविधि भित्र्याउन जोड दिने
मूल्य श्रृंखलाका हरेक तहमा एउटै व्यक्ति/समूह जिम्मेवार हुन खोज्नु	न्यून सफलता	क्षमता भन्दा बढि जिम्मेवारी	कम मुनाफा हुँदा अरुको ज्याला दिन नसक्नु	उत्पादनको मात्रा बृद्धि गरी मूल्य श्रृंखलाका ऋनय पक्ष संगको सहकार्य बृद्धि गर्ने	उत्पादन क्षमताको अध्ययन गरी उत्पादन बृद्धिको आवश्यक रणनीतिक हस्तक्षेप गर्ने
व्यवसायिक अवसरको पहिचान तथा विश्लेषण नहुनु	बजारले नमागेको व्यवसाय शुरु भए	पर्याप्त बजार विश्लेषण नहुनु	व्यवसायीको बजार विश्लेषण सहितको व्यवसायिक योजना नहुनु	व्यवसाय शुरु गर्नु पूर्व देखि निरन्तर बजार विश्लेषण गर्नुपर्ने	बजार विश्लेषण बाट उपयुक्त देखिएका व्यवसाय संचालन गर्न उत्प्रेरित गर्ने
उत्पादन गुणस्तरीय नहुनु	विक्री भएन	प्रतिस्पर्धामा टिक्न नसक्नु	मूल्य र गुणस्तरको अनुपात नमिल्नु	गुणस्तर विकास र मूल्य निर्धारण बारे व्यवसायीलाई उचित परामर्श दिनुपर्छ	मूल्य गुणस्तर र बजारको अन्तर सम्बन्ध बारे अनुशिक्षण दिने ।
गाँउविकासमा भौतिक पूर्वाधार मात्र प्राथमिकतामा पर्नु र लघु उद्यम छाँयामा पर्नु	उद्यमिले पछाडी परेको महसुस गर्छन् ।	विकासे अफिसहरूको मनोगत धारणा	नीतिगत व्यवस्था बाध्यात्मक नहुनु	बजेटको निश्चित प्रतिशत लघु घरेलु तथा साना उद्यम प्रबर्द्धनमा लगाउने नीति हुनुपर्छ	संस्थागत उपयोगका लागि स्थानीय उत्पादनलाई प्राथमिकता दिन पैरवि गर्ने
उद्यम	स्थानीय	लागत र	पुरानो	बजारमा	उपयुक्त र आवश्यक

लघु उद्यम विकासका क्षेत्रमा देखिएका समस्याहरू	तत्कालिन असर	मुख्य कारणहरू	अन्तरनिहित कारणहरू	समाधानका सम्भावित उपायहरू	लिनुपर्ने मुख्य-मुख्य रणनीतिहरू
विकासका लागि उपयुक्त प्रविधि बारे जानकारी नहुनु, भित्र्याउन नसक्नु र प्रयोमा ल्याउन नसक्नु	उत्पादन पछाडी परेको	गुणस्तर प्रतिस्पर्धी बन्न नसक्नु	प्रविधि, प्रविधिको अल्पज्ञान र प्रविधिलाई कम महत्व दिने परिपाटी	प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने गरी उत्पादन गर्ने प्रविधि भित्र्याउने	प्रविधिको पहिचान गरी भित्र्याउने
परम्परागत प्रवृत्ति र चिन्तन बाट बाहिर निस्केर उद्यमी चिन्तन नहुनु	व्यवसाय धरासायी भए	घाटा भयो	उद्यमशील सीपको अभाव	उद्यमशीलताको विकास हुनुपर्ने	गाँउभित्र उद्यमशीलताको पैरवि व्यापक गर्ने
कृषिलाई व्यवसायीकरण गर्न नसक्नु	निर्वाहमुखि मात्र बन्न गयो	कृषिलाई उद्यमको रूपमा स्वीकार नगर्नु	अबको कृषि निर्वाहमुखि नभई देशको सबैभन्दा ठूलो उद्यम हो र करिब ८०% कृषक यसका मालिक हुन भन्ने रणनीतिक अभाव	कृषि उद्यम विकास कार्यक्रम लागू गर्नुपर्छ	उद्यमी विकास पाठ्यक्रममा कृषि उद्यम विकास पाठ्यक्रमलाई पनि समायोजन गरेर लैजाने ।
बजारीकरणको संजालमा आउन नसक्नु	बाहिरी बजारमा पहुँच भएन	संजालमा पहुँच नहुनु	त्यसको न्यूनतम ज्ञान नहुनु	बजार संजाल संग सम्पर्क सूत्रको काम गर्नुपर्ने	स्थानीय उत्पादनलाई बाहिरी बजारको संजालमा आबद्ध गर्दै लैजाने

लघु उद्यम विकासका क्षेत्रमा देखिएका समस्याहरू	तत्कालिन असर	मुख्य कारणहरू	अन्तरनिहित कारणहरू	समाधानका सम्भावित उपायहरू	लिनुपर्ने मुख्य-मुख्य रणनीतिहरू
लघु उद्यममा गुणस्तर र निरन्तरता भन्दा पनि संख्यालाई मात्र ध्यान दिनु	खुलेका उद्योगहरू पनि बन्द भए	संख्यात्मक प्रगतिलाई ठूलो मान्ने प्रवृत्ति	कार्यक्रमका उद्देश्यहरू पनि संख्या केन्द्रित भएर	संख्या भन्दा गुणस्तर र आयस्तर बृद्धि केन्द्रित उद्देश्य र कार्यक्रमहरू हुनुपर्ने	उद्यमहरूको स्तर अध्ययन गरी गुणस्तर बृद्धिको लागि विशेष जोड दिने

खण्ड - ४ आगामी ५ वर्षको रणनीतिक योजना

४.१ पृष्ठभूमि

विकासोन्मुख मुलुक नेपालको आर्थिक विकासका लागि उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउन सक्ने सम्भाव्यता रहेका नेपाली उद्योगहरूको विकास र प्रवर्द्धन आजको अपरिहार्य आवश्यकता हो । नेपालसरकारको तेह्रौं योजना (आर्थिक वर्ष २०७०/७१-२०७२/७३) ले पनि वि.सं. २०७९ (सन् २०२२) भित्र नेपाललाई अल्प विकसित मुलुक बाट विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्नति गर्ने दीर्घकालीन सोच राखी देशमा व्याप्त आर्थिक तथा मानवीय गरिबी घटाई आमजनताको जीवनस्तरमा प्रत्यक्ष परिवर्तनको अनुभूति दिलाउने उद्देश्य लिएको छ । यसका लागि निर्यात प्रवर्द्धन र आयात प्रतिस्थापनमा सहयोग पुऱ्याउने खालका वस्तुहरूको देशभित्रै गुणस्तरीय उत्पादन गर्ने एवम् रोजगारी प्रदान गर्नसक्ने उद्योगहरूको अझ विकास एवम् स्तरोन्नति गर्नु अपरिहार्य छ । यस्तो अवस्थामा आयात प्रतिस्थापन गर्नसक्नेमा लघु, घरेलु तथा साना उद्यमहरू अग्रपङ्क्तिमा रहेका छन् ।

लघु उद्यमको माध्यमद्वारा न्यून आय भएका गरिब परिवारहरूको आय वृद्धि गरी उनीहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने लक्ष्यका साथ संयुक्त राष्ट्रसंघीय विकास कार्यक्रमको प्राविधिक सहयोगमा नेपाल सरकारले सन् १९९८ देखि नेपालका १० जिल्लाहरूबाट सुरु गरी हाल ३८ जिल्लामा पुऱ्याएको लघु उद्यम विकास कार्यक्रम जनताको आर्थिक सम्वृद्धिमा उपयोगी हुने बिगतका अनुभवले पुष्टी गरेको छ । हाल यस कार्यक्रमलाई अप्ट्रेलियन एडको सहयोग प्राप्त छ ।

स्रोत सम्भाव्यताअध्ययन, सामाजिक परिचालन, उद्यमशिलताको विकास, प्राविधिक सीप, लघु कर्जापहुँच, बजारीकरण, उपयुक्तप्रविधि, वस्तु विविधीकरण, गुणस्तर नियन्त्रण एवं आवश्यकव्यावसायिक परामर्शजस्ता क्षेत्रहरू समेटिएको यस अवधारणालाई एकीकृत लघु उद्यमविकासको मोडेल (मेड मोडेल) भनिएको छ । यस कार्यक्रमको सफलतापश्चात नेपाल सरकारले गरिबीनिवारणका लागि लघु उद्यमविकास कार्यक्रम (मेडपा) को रूपमा आ.व. २०६६/६७ देखि आन्तरिकीकरण गरी चालु आ.व. ०७४/७५ मा ७५ वटै जिल्लाका ५३७ स्थानीयतहमा कार्यक्रम संचालनभईरहेको छ । यसैअनुरूप तत्कालिनकेही गाँउपालिका/गाविसहरूले गाउँ उद्यम विकास योजना तर्जुमा कार्यान्वयन कार्यविधि तथा सञ्चालन निर्देशिका, २०६७ अनुसार आफ्नो आवधिक गाउँ उद्यम विकास योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइसकेका छन् ।

स्थानीयस्तरमा स्थापना भै सञ्चालनमा रहेका लघुउद्यम तथा उद्यमीहरू सफल देखिएका, यसबाट स्थानीयस्तरमा रोजगारीको अवसर श्रृजना भएको, स्थानीय स्रोत साधनको समुचित उपयोग भएको र गरीबी न्यूनीकरणमा सहयोगी रहेको हुँदा लघु उद्यम विकास मोडललाई स्थानीय निकायहरूले आन्तरिकरण गरिरहेका छन् । उद्यम विकास रणनीतिक योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनबाट यस पद्धतिलाई अझ व्यावहारिक र नतिजामुखी गराई स्थानीयस्तरमा थप रोजगारी र आम्दानी वृद्धि गर्ने विषयहरू जिल्लाको प्राथमिकतामा रहेका छन् । यसरी सिकिएको अनुभवलाई संस्थागत गरी स्थानीयविकास प्रक्रियाको मूलप्रवाहीकरणमा ल्याउनआवश्यक देखिएको छ । यसै अवधारणा बमोजिम स्थानीयतहमा लघु, घरेलु तथा साना उद्यम विकास गर्न स्थानीय तहको अगुवाइमा उद्यम विकास रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्ने कार्य प्रारम्भ भएको छ ।

४.२ उद्यम विकास सम्बन्धिमुख्य सिद्धान्त तथा अवधारणा : (Key Principles and approaches):

नेपाल सरकारको चाहना बमोजिम विभिन्न विकास साभेदार संस्थाहरूको आर्थिक सहयोगमा संयुक्त राष्ट्र संघीय विकास कार्यक्रम (युएनडिपि) को आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा लघु उद्यम विकास कार्यक्रम मेडेप) कार्यान्वयन भएको हो। सन् १९९८ मा शुरु भएको यो कार्यक्रमको प्रथम चरण सन् १९९८-२००३ मा १० जिल्ला, दोस्रो चरण सन् २००४-२००८ मा २५ जिल्ला, तेश्रो चरण सन् २००८-२०१३ मा ३८ जिल्लामा संचालन भएको र चौथो चरण सन् २०१४-२०१८ मा मेडपा कार्यान्वयन हुने ७७ जिल्लामा मेडपाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिमा सहयोग गर्ने रहेको छ। यसरी चौथो चरणसम्म आईपुग्दा विभिन्न दातृसंस्थाहरू जस्तै राष्ट्र संघीय विकास कार्यक्रम (UNDP), बेलायत सरकारको अन्तर्राष्ट्रिय विकास विभाग (DFID), न्युजिल्याण्ड सरकार (NZAID) र अष्ट्रेलियन सरकारको अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था (AusAID), क्यानडा सरकारको अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था (CIDA) बाट प्राप्त सहयोग UNDP मार्फत परिचालन गरिएको छ। हाल चौथो चरणमा अष्ट्रेलियन सरकारको बैदेशिक मामिला तथा व्यापार विभाग (DFAT) बाट सहयोग प्राप्त भएको छ र विभिन्न ६ चरणको मोडल सफल देखिएको छ।

यसरी स्थापित मोडललाई मेडेपबाट आन्तरिककरण गराउँदै मेडपाको ५ वर्षे रणनीतिक योजना (प्रथम) ले हासिल गरेका सफलतासंगै यसलाई निरन्तरता दिई आगामी ५ वर्ष भित्रमा देशका सबै स्थानीय तहमा कार्यान्वयन गर्नका लागि मेडपा ५ वर्षे रणनीतिक योजना (२०७५/७६- २०७९/८०) दोस्रो प्रस्ताव गरेको छ। मेडपा ५ वर्षे रणनीतिक योजना प्रथमको सिद्धान्त र अवधारणामा स्थापित यस दोस्रो रणनीतिक योजनाले करिब एक लाख लघु उद्यमी सिर्जना गर्ने, एक लाख पचास हजार लघु उद्यमीहरूको स्तरोन्नति गर्ने, अति गरिब परिवारका लागि १,१०० वटा साभ्का सुविधा केन्द्र स्थापना गर्ने, उद्यमीहरूको बजार सम्बन्ध विकास गर्ने तथा मेडपाका सरोकारवालाहरू विशेषगरी केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय तहका जनप्रतिनिधीहरू, कर्मचारीहरू, उद्यमी संघहरू, व्यवसाय सेवा प्रदायक संस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नुका साथै मेडपाका लागि तीनै तहमा संस्थागत क्षमता विकास गर्नु रहेको छ। यस रणनीतिक योजनाको कार्यान्वयनबाट कम्तीमा एक लाख पैतालिस हजार जनताले प्रत्यक्ष रोजगार पाउने तथा करिब ६५ हजार घर परिवार गरिबीको रेखा माथि आउने अनुमान गरिएको छ। योयोजना कार्यान्वयनका लागि कुल अनुमानित बजेट रु ११ अरब २ करोड ८० लाख छ, जसको केहि अंश प्रदेश र स्थानीय तहबाट प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ। यसले निम्न सिद्धान्त तथा अवधारणाहरू अंगिकार गरेको छ:

४.२.१ गरिबीको रेखामुनि रहेकालाई लक्षित गर्नु (Targeting People Living below Poverty Line)

मेडपा एक लक्षित कार्यक्रम हो र यसले गरिबीको रेखामुनी रहेका वर्गको मागहरूलाई सम्बोधन गर्दछ। यस कार्यक्रमले अति विपन्न वर्ग, महिला, दलित, आदिवासी जनजातिलाई लक्ष गरी दूर्गम तथा सेवाको पहुँच कम पुगेका क्षेत्रहरूमा उद्यम विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दछ। मेडपाले नेपाल सरकारको गरिबी निवारण रणनीति अनुसार कार्यहरू गर्दै सिमान्तकृत तथा गरिबोन्मुख वर्गका लागि लक्षित कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दछ। मेडपाले दिगो विकास लक्षको अति गरिबी र भोक निराकरण, महिला सशक्तिकरण, समावेशी विकास आदि क्षेत्रमा प्रत्यक्ष योगदान पुर्‍याउँदछ। नेपाल सरकारको गरिबलाई पहिचान गर्ने विशेष अभियान अन्तर्गत गरिब परिचय-पत्र वितरण भएपछि मेडपाको लक्षित वर्ग पहिचान गर्न अझ सहज वातावरण बन्नेछ। यस कार्यक्रमका लक्षित वर्गहरूमा त्यस्ता परिचय- पत्र बाहकलाई समेट्न सकिनेछ।

४.२.२ रोजगारी सिर्जना: (Employment Generation)

मेडपाको एक प्रमुख उद्देश्य रोजगार सिर्जना गर्नु हो । ग्रामीण इलाकाहरूमा मूल्य अभिवृद्धिका लागि उच्च सम्भावना भएका लघु उद्यमहरूको प्रवर्द्धन गरेर मेडपाले स्वरोजगार लगायत बढ्दो मात्रामा प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रोजगार सिर्जनामा जोड दिन्छ । क्षमता अनुसारको सीप तथा सो अनुसारको व्यवसाय शुरु गर्नमा सहयोग उपलब्ध गराउनमा यस कार्यक्रमले जोड दिएको छ ।

४.२.३ स्थानीयश्रोतहरूको उपयोग (Local Resource Utilization)

लघु उद्यममा आधारित वस्तु र सेवाहरूको विकास र प्रवर्द्धनका लागि बजारको माग र सम्भाव्य श्रोतहरूको पर्याप्त जानकारीका आधारमा स्थानीय तहहरूको छनौट गरी कार्यक्रमको शुरुवात गरिन्छ । उद्यमहरूको सफलता स्थानीय तुलनात्मक लाभलाई बढि भन्दा बढि उपयोग गर्न सक्ने समुदायको क्षमताका आधारमा निर्भर गर्दछ । स्थानीयस्तरमा उपलब्ध श्रोतहरूको पहिचान र विश्लेषण गहन रूपमा गरिन्छ । लघु उद्यमहरूको विकास र प्रवर्द्धनका लागि बजार अवसरहरूलाई दृष्टिगत गरी मागमा आधारित नाफायोग्य उद्यमहरूको छनौटमार्फत दिगो व्यवसायको लागि सुनिश्चित हुने लक्ष कार्यक्रमले लिएको छ । यसले स्थानीय श्रोतमा नकारात्मक असर पार्नेतर्फ ध्यान दिनुका साथै सहभागीहरू विच समतामूलक लाभ वितरण गर्दछ ।

स्थानीयश्रोत साधनको उपलब्धता, कच्चा पदार्थ, श्रम र मानिसको परम्परागत सीप सबै स्थानमा एक नासको हुनु पर्छ भन्ने छैन । तसर्थ उद्यमी तथा उद्यमको छनौट गर्दा यस्ता विशिष्ट सम्भाव्यता र अवसरहरूमा पर्याप्त ध्यान पुरयाउनु पर्छ । ग्रामीण बजार केन्द्र(Rural Market Center) हरु ग्रामीण उद्यमीकरणका लागि परम्परागत सम्भाव्य उद्यमका क्षेत्रका रूपमा छनौट गरिन्छन् । जिल्लामा ग्रामीण उद्यमशीलता विकासका लागि यस्ता प्रयत्नहरूले हौसला प्रदान गर्नुका साथै लघु उद्यम विकासका गतिविधिमा प्रत्यक्ष सहयोग पुरयाउछन् । न्यून उपयोग गरिएका वा पूर्णरूपमा उपेक्षा गरिएका प्राकृतिक श्रोतहरूमा आधारित भएर उद्यम खोल्न प्रोत्साहन गर्नु यस कार्यक्रमको रणनीति हुनेछ । प्रतिस्पर्धात्मक र तुलनात्मक लाभ भएका अर्ध तयारी वा तयारी उत्पादनहरू बढाएर मूल्य अभिवृद्धिको अवधारणालाई व्यवहारमा उतार्न सकिन्छ । प्रयोग नआएका वा खेर गैरहेका प्राकृतिक श्रोतहरूको उपयोग बढाउँदा रोजगारी तथा आय आर्जनका अवसरहरू प्रवर्द्धन हुन पुग्दछन् । यसले स्थानीय तहहरूलाई स्थानीय श्रोतको उपयोग बढाई राजश्व वृद्धिमा पनि सहयोग पुग्न सक्दछ ।

४.२.४ समावेशीकरण: (Inclusion)

असन्तुलित भौगोलिक विकास, गहिरोरूपमा जरा गाडेर बसेको आर्थिक-सामाजिक असमानता, राजनीतिक रूपमा बहिष्करणमा परेका समुदायहरूको उत्थानका लागि सार्थक प्रयत्नहरू गरिरहनु पर्छ । मेडपाले नीतिगत, संस्थागत र कार्यक्रमको तहमा लैगिक र समावेशीकरणको सिद्धान्त अवलम्बन गरेको छ । यस अन्तर्गत प्रत्यक्ष रूपमा लक्षित गरिएका समूहहरू महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, अपांगता भएका व्यक्तिहरू र अन्य पछि परेका विशेषतः विपन्न वर्ग पर्दछन् ।

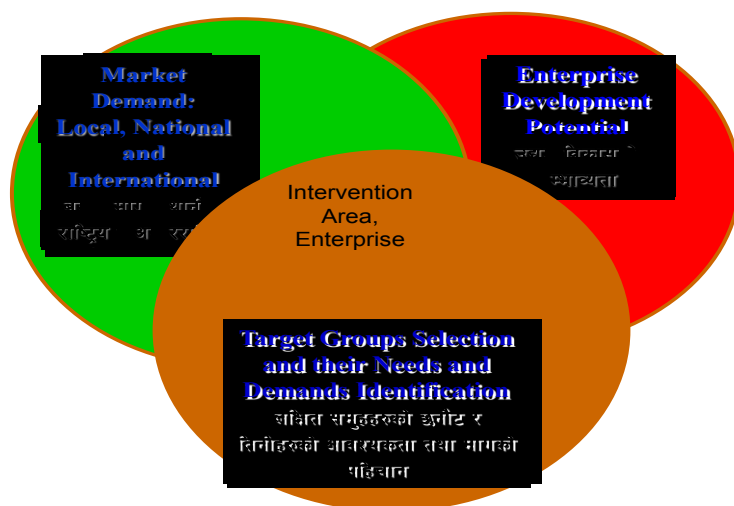
४.२.५ साभेदारी/सहकार्यको अवधारणा (Collaborative Approach)

विभिन्न संघ संस्थाहरूले गरेको प्रयास तथा कार्यक्रमहरू बीच अझ बढि प्रभावकारी प्रतिफल हाँसिल गर्न मेडपाले विभिन्न सरकारी तथा स्थानीय तहहरू, निजीक्षेत्र, सहकारी तथा समुदायमा आधारित संघसंस्था, लघु

उद्यमीसमूहहरूको संघ तथा नागरिक समाजसँग सहकार्य तथा समन्वय गरी कार्य गर्नेछ । उद्यम विकास गतिविधिहरूमा उद्योग मन्त्रालयले विभिन्न सम्वद्ध मन्त्रालय तथा द्विपक्षीय र बहुपक्षीय निकायहरूसँग समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्नेछ । श्रोत परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि पर्यटन, कृषि विकास, पशुपन्छि, वन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालयहरुबिच सहकार्यात्मक रणनीतिहरु अवलम्बन गरिनेछन् । प्रदेश तथा स्थानीय तहमा समेत लघु उद्यम विकासमा सहयोग गर्ने संस्थाहरु वीच प्रभावकारी सञ्जाल तयार गरिनेछ ।

४.२.६ सम्भाव्य बजार र मागका आधारमा निर्देशित अवधारणा (Need- Based, Market Potential and Demand- Driven Approach)

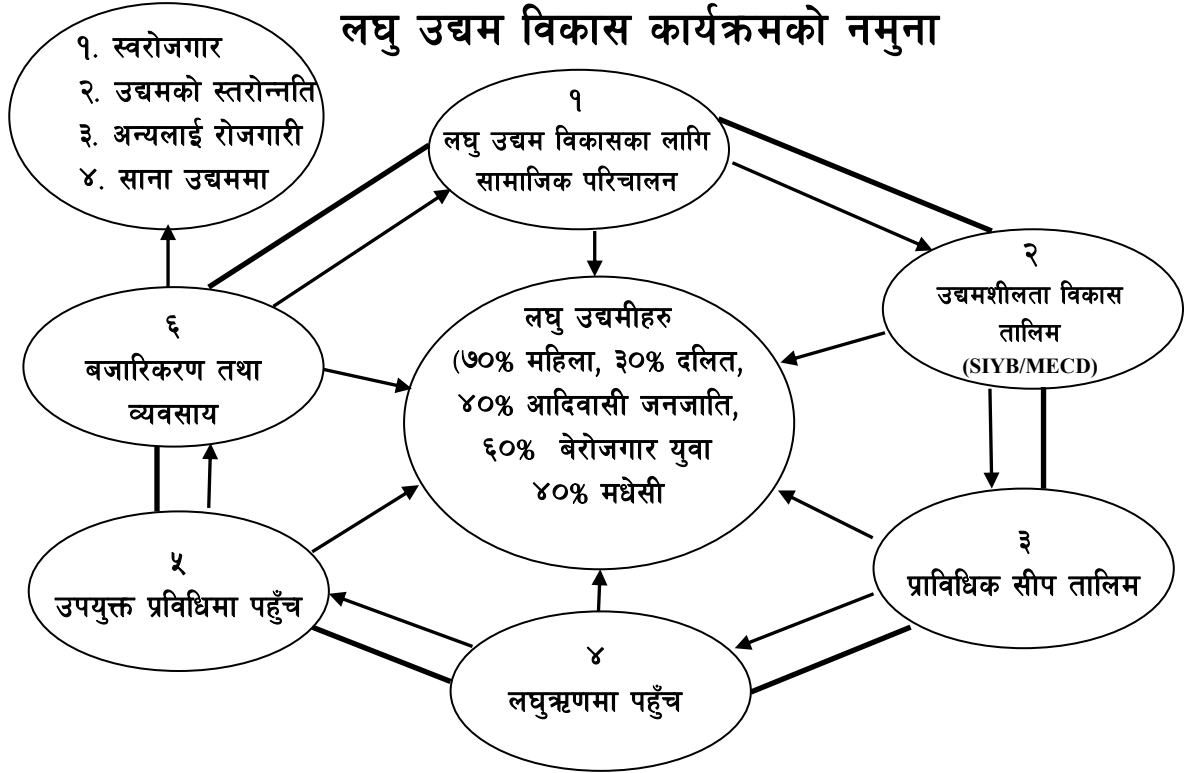
लघु उद्यमीहरूलाई बढिभन्दा बढि लाभ प्रदान गर्न मेडपाले उद्यम विकासका लागि उद्यमीहरूको माग, बजार सम्भाव्यता, कच्चा पदार्थमा आधारित रहेर निम्न तिन पक्षहरूलाई ध्यान दिएर कार्य गर्दछ :

४.२.७ एकीकृत अवधारणा (Integrated Approach)

कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितताका लागि एकीकृत अवधारणा अनुरूप कार्य गरिनेछ । यस अवधारणा अन्तर्गत विगतको अनुभवबाट प्रमाणित भैसकेका प्रकृयाहरु जस्तै सामाजिक परिचालन, उद्यमशीलता विकास, सिपमुलक तालिम, लघु वित्तमा पहुँच, उपयुक्त प्रविधि, बजारीकरण, व्यवसायिक परामर्श र लघु उद्यमको स्तरोन्नतिका साथै लघु उद्यम विकासका लागि नीतिगत वातावरण निर्माणमा निरन्तर जोड दिइनेछ । तलको चित्रमा देखाइएका चरणहरूको अनुसरणले लघु उद्यमहरूले ६ चरण पार गर्दै स्तरोन्नति गर्दछन् । एकीकृत अवधारणाका चरण निम्न अनुसार छन् ।

लघु उद्यम विकास कार्यक्रमको नमुना

उद्यम विकास कार्यक्रममा लक्षित वर्गलाई तालिम मात्र दिइदैन, अन्त्यमा उनिहरुलाई नै उद्यमी बनाईन्छ र समुदाय/वस्तिहरुमा उद्यमशीलता संस्कारको विकास गर्दछ ।

४.२.८ क्षमता विकास (Capacity Development)

मानव पूँजी मेडपाको मुख्य चासो हो । यस कार्यक्रममा लघु उद्यमी तथा लघु उद्यम विकाससंग सम्बन्धित कार्यान्वयन गर्ने निकायहरुको क्षमता विकासमा ध्यान दिइनेछ । यसका लागि मेडपाले निम्न क्षेत्रहरुमा सरोकारवालाहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्नेछ :

क) लघु उद्यममा संलग्न बहुसरोकारवाला सहभागीहरुसँगै रहेर गर्ने नीति विकास र अनुगमन प्रकृया

ख) राष्ट्रिय स्तरमा लघु उद्यम विकास र सरोकारवालाहरु बिच समन्वय र सहकार्य

ग) उद्यम विकास सहजकर्ताहरु जस्ता स्थानीय दक्ष जनशक्ति पर्याप्त मात्रामा तयार गर्नका लागि सहकार्यका प्रयासहरु

घ) लैंगिक एवं सामाजिक समावेशीमा आधारित नतीजामुखी कार्यक्रम व्यवस्थापन, अनुगमन र मूल्यांकन

ङ) एकीकृत गरिबोन्मुख र समावेशी लघु उद्यम रणनीतिको विकास

च) गरिवमुखी सार्वजनिक निजी साभेदारी विकास, उपकरण र व्यवस्थापन

छ) उद्यमीहरूको नेतृत्वदायी क्षमताको विकास

ज) प्रदेश र स्थानीय तहमा क्षमता विकास

झ) नयाँ उद्यम विकास सहजकर्ता तयार गर्ने नियुक्त गर्न सम्बन्धित संस्थाहरूसंग सहकार्य गर्ने ।

ञ) कार्यक्रमहरूलाई नयाँ राजनैतिक परिप्रेक्षमा सशक्त रूपमा कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित सबै सरोकारवाला जस्तै राजनैतिक नेतृत्व, सहजकर्ता, केन्द्र, प्रदेश तथा स्थानीय तहका सरकारी कर्मचारी, लघु उद्यमी महासंघ तथा जिल्ला संघहरू (MEGA, DMEGA, PMEGA, NMEFEN), व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाहरू (BDSPOs) को क्षमता विकास गर्ने ।

मेडपाका गतिविधिहरू स्थानीय व्यवसायिक संस्था तथा संगठनहरूलाई प्रबर्द्धन गर्दै लघु उद्यम तथा रोजगारीका अवसरहरू प्रति केन्द्रित हुनेछन् ।

(क) स्थानीय उद्यम विकास समिति सक्रिय हुनुका साथै यस समितिका सदस्यहरूले पारस्परिक उत्तरदायित्व निर्वाह गर्नेछन् ।

(ख) गरिबोन्मुख तथा समावेशी लघु उद्यम विकास रणनीतिलाई प्रदेश तथा स्थानीय तहको सन्दर्भ र सम्भाव्यताका आधारमा विकास गरिनेछ ।

(ग) संस्थागत सिकाईका लागि लघु उद्यम विकास रणनीति, योजना तथा गतिविधिलाई अनुगमन तथा मूल्यांकनमा जोड दिइनेछ ।

(घ) लघु उद्यम विकासका लागि गरिबोन्मुख सार्वजनिक निजी साभेदारी, उपकरण र लगानीका गतिविधिहरूमा मार्गदर्शन र अनुगमन गरिनेछ ।

(ङ) लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण, समता र दिगो विकासमा जोड दिइनेछ ।

४.२.९ पारदर्शिता एवं जवाफदेहिता (Transparency and Accountability)

स्थानीय स्तरमा कार्यक्रमका प्राप्त उपलब्धिहरूलाई ध्यान दिएर दुर्गम क्षेत्रमा पुगी कार्यहरू गर्ने सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाहरूका साथै सबै सरोकारवालाहरू बीच समन्वय, निर्णय गर्ने प्रकृया, बजेट, सञ्चालन र यसका नीतिगत पक्षहरूमा मेडपाले पारदर्शिता कायम गर्नेछ । पारदर्शिताका लागि कार्यक्रम तर्जुमा देखि कार्यान्वयन र मूल्याङ्कनसम्मका हरेक चरणमा सक्रियता र अर्थपूर्ण सहभागितामा जोड दिइनेछ । आपसी छलफल तथा अन्तरक्रियालाई घनिभुत बनाउँदै जाँदा कार्यक्रममा जवाफदेहिता पनि स्थापित हुनेछ । सरोकार पक्षहरू मुलतः स्थानीय तहको वस्तीस्तरदेखिका वर्गहरूको सहभागिताले योजना तर्जुमा प्रकृयालाई लक्षित वर्गसम्मको पहुँचमा पुरयाउनेछ ।

४.२.१० गरिबोन्मुख सार्वजनिक निजी साभेदारी (Pro-Poor Public Private Partnership - 5 Ps)

उद्यम सिर्जना र उद्यमशीलता विकास भन्नाले केवल रोजगार प्रबर्द्धन र गरिबी निवारणका रणनीतिहरूमात्र नभएर निजी क्षेत्रको विकासलाई समेत बुझ्नु पर्दछ । विविध क्रियाकलापहरूको दिगो विकासमार्फत गरिबी निवारण र निजी क्षेत्रसितको समन्वयलाई प्रबर्द्धन गर्न भरपर्दो र दिगो प्रयास हुन अति आवश्यक छ । यसले पुनः खरिदको सुनिश्चितता (Buy back guarantee) गर्ने व्यवस्थाका लागि उपयुक्त संरचना प्रदान गर्नेछ । अग्र-पृष्ठ सम्वन्ध र संलग्नता बढाउँदा उच्च मूल्य श्रृंखलाका गतिविधिहरू बृद्धि हुँदै जानेछन् । निजी क्षेत्रसँगको सम्वन्ध बृद्धिले बजारीकरण तथा वित्तीय सुविधासँगको पहुँचमा समेत सुधार हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ । उपकरण नीतिले लघु उद्यम र ठूला उद्योगबीच व्यापारिक गतिविधि र सम्वन्धलाई थप मजबुत बनाउन योगदान गर्नेछ ।

मेडपालाई गरिव तथा बहिष्कृतहरूको पहुँच बृद्धि गर्दै सार्वजनिक निजी साभेदारीमार्फत गरिबी घटाउने कार्यक्रमका रूपमा परिभाषित गरिएको छ । लघु उद्यम स्थापना, सञ्चालन र स्तरोन्नति गरेर त्यस्ता वर्गको उत्थानमा जुट्नु नै मेडपाको उद्देश्य हो । यसका लागि सामुदायिक संगठन तथा नागरिक समाजका संस्थाहरूको सीप तथा दक्षतालाई कार्यक्रममा उपयोग गर्न निरन्तर र दिगो सहकार्यलाई प्रबर्द्धन गर्दै लगिनेछ । यस्तो सहकार्यले नै सरकारी संयन्त्र तथा निजी क्षेत्रसँगको साभेदारीलाई मूर्तरूप दिनेछ । यसरी सरकारी संयन्त्र तथा निजी क्षेत्र दुवैले गरिबी न्यूनीकरण गर्ने प्रयत्नमा आइपर्ने जोखिमहरू वहन गर्दै जानेछन् ।

४.२.११ वातावरणीय दिगोपन (Environmental Sustainability)

भौतिक वातावरण, जलवायु परिवर्तन सार्वजनिक स्वास्थ्य तथा संस्कृतिमाथि नकारात्मक प्रभाव पार्ने लघु उद्यमहरूलाई मेडपाले प्रबर्द्धन गर्दैन । व्यवसायका विभिन्न पक्षले वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव पार्न सक्छन्, जसलाई अगाडि नै सम्बोधन गर्न आवश्यक छ । लघु उद्यम विकासको उद्देश्य नै जीविकोपार्जनमा सुधार गर्नु रहेकोले वातावरणमा पार्ने दुष्प्रभावहरूलाई नकार्न नसक्ने उद्यमहरूलाई मेडपाले सहयोग गर्ने छैन । लघु उद्यम विकासले वस्तुतः व्यवसायिक अवसरहरूलाई समेट्न सक्नु पर्दछ, जुन हरित अर्थतन्त्र (Green Economy)ले प्रदान गर्दछ । यसका केही उदाहरणहरूमा प्रागांरिक खेती, पुनः नवीकरणीय उर्जा र श्रोतको प्रयोग, उर्जा क्षमता प्रबर्द्धन गरेर प्रविधिको प्रयोग र हस्तान्तरण (जस्तै सुधारिएको चुलो) आदि छन् । मुलुकमा प्राकृतिक श्रोतहरू जस्तै: जलश्रोत, कृषि उत्पादन तथा वनजन्य उत्पादनमा वातावरण तथा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू देखिन थालेका छन् । ग्रामीण उद्यमीहरूले वातावरणीय परिवर्तनका यस्ता प्रभावहरूमा क्षति र जोखिम बढ्दै गैरहेको कुरालाई अनुभूत गरिसकेका छन् । प्राकृतिक श्रोतमा आधारित लघु उद्यमलाई यस्तो वातावरणीय दुष्प्रभावबाट जोगाउँदै व्यवसायलाई दिगो बनाउने उपायहरूको खोजी गर्नु आवश्यक भैसकेको छ ।

४.२.१२ उद्यमहरूको दिगोपन (Sustainability of Enterprises)

उद्यमीहरू आफैमा बाँच्न सक्ने बनाउनुका साथै उनीहरूको स्तरोन्नति गर्नु मेडपाको विशिष्ट लक्ष्य हो । लघु उद्यमहरूको गतिशील परिवर्तन (Dynamic Progression) लाई ध्यान दिएर कार्यक्रमका गतिविधिहरू सञ्चालन गरिनेछन् । सामान्यतः ३-४ वर्ष सम्मको चरणमा सहयोग गरी परिपक्वतातर्फ अघि बढ्ने लघु उद्यमलाई सहयोगको मात्रा घटाइँदै लगिनेछ । अध्ययनहरूले पनि यस्तो सहयोग कम्तिमा ३ वर्ष हुनु पर्ने औल्याइएको छ । सबै उद्यमीहरू प्राकृतिकरूपमा स्वतः सफल हुन्छन् भन्ने नभए जस्तै सबै असफल वनछन् भन्ने निष्कर्ष पनि

निकाल्नु हुँदैन । राम्ररी ध्यान पुर्याएर खोलिएको उद्यमीको उद्योगले सार्थक आम्दानी दिन सक्छ तर निश्चित समयको लागि विभिन्न चरणमा चाहिने निरन्तर सहयोग भने जरुरी छ ।

समूहमा आधारित उद्यम विकासका मोडेलहरूले राम्रो कार्य गरिरहेको र सदस्यहरूलाई समेत सशक्त बनाइरहेको पर्याप्त उदाहरण छन् । यद्यपि समूहको गतिशीलता सधैंभरी एकनास रहँदैन । खासगरी जब व्यवसाय परिवर्तन हुन्छ वा बढि विक्रियोग्य श्रोत उपलब्ध हुन्छ वा औपचारिक संगठनात्मक ढाँचा तर्फ अग्रसर हुन्छन्, यस्तो अवस्थामा उनीहरूको आवश्यकता पहिचान गर्दै संगठनात्मक विकासका सहयोगहरू प्रदान गरिरहनु पर्छ । उद्यम विकासको विभिन्न चरणमा विभिन्न प्रकारका सहयोगहरू निरन्तर गरिरहनु पर्छ । संगठनात्मक विकासको जीवन चक्रका दृष्टिकोणबाट हुने आरोह अवरोह तथा परिवर्तनको यस वास्तविकतालाई कार्यक्रमले आत्मसात गर्नेछ । व्यवसायिक योजनाहरूको वार्षिक समिक्षाले उद्यमीको सुधार र दिगोपनामा सहयोग पुरयाउनेछ । नयाँ उपयुक्त प्रविधि र औजारहरू प्रयोग गर्न वा समसामयिक बनाउन आवश्यक ध्यान पुरयाइनेछ ।

४.२.१३ व्यवसाय विकास सेवाको दिगोपन (Sustainability in Business Development Service Providers)

मेडपाले लघु उद्यमीहरूको मागको आधारमा सेवा प्रदान गर्न प्रदेश तथा स्थानीय तहमा लघु उद्यमको विकासका लागि एक व्यवसाय विकास सेवा केन्द्र प्रबर्द्धन गर्ने लक्ष्य लिएको छ । यस्ता सेवाहरूमा सहूलियत दिइने, शुल्कमा आधारित वा दुवै मिश्रित समेत हुनेछन् । लघु उद्यमी समूह वा लघु उद्यमी समूह संघमार्फत मागमा आधारित विकेन्द्रित व्यवसायिक विकास सेवाको व्यवस्थाका लागि मेडपा दुरदृष्टि अन्तर्गत निम्न विशेषताहरू समावेश छन् :

क) लघु उद्यमी समूह वा संघले तयार पारेका क्षमता विकास सम्बन्धी योजनाहरूमा लगानी वा सहूलियत प्रदान गर्न बजेटको केही अंश छुट्याइएको हुन्छ ।

ख) स्थानीय तह उद्यम विकास समितिले व्यवसाय विकास सेवासंग सम्बन्धित आवश्यक सेवा प्राप्त गर्नका लागि गैर सरकारी/निजी संस्थाहरूबाट आवश्यकता अनुसार खरिद गर्नका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउनेछ । यसको लागि स्थानीय तह खरिद संरचना बनाउने रणनीति लिएको छ ।

ग) लघु उद्यमी, लघु उद्यमी समूह वा संघहरूले व्यवसाय विकास सेवा समयको अन्तरालमा सशुल्क प्राप्त गर्नुपर्नेछ ।

४.२.१४ उद्यमीको संस्थाहरूको दिगोपन (Sustainability of Entrepreneurs' Associations)

लघु उद्यमीहरूले संकलन गरेको सदस्यता शुल्क, नाफाबाट सामान्य योगदान, स्थानीय श्रोत योजना मार्फत छुट्याइएको निश्चित अंश जस्ता श्रोतहरूको संकलन गर्न सक्ने क्षमताका आधारमा उद्यमीहरूको संगठनको दिगोपन निर्भर गर्दछ । उद्यमीका संगठनको भूमिका लघु उद्यम विकासका लागि मूलतः नेतृत्व विकास, उद्यमीहरूको बजार संजाल विस्तार, सुशासन र नीतिगत बहस जस्ता पक्षहरूमा केन्द्रित हुन आवश्यक छ ।

४.२.१५ नतिजामुखी उपकरण (Results-based Sub-Contracting)

नतिजामुखी उपकरण माध्यमबाट मेडपा कार्यक्रम अन्तर्गत लघु उद्यमी सिर्जना तथा स्तरोन्नतिका कार्यक्रमहरू गरिनेछ । नतिजामुखी उपकरणको मुख्य विशेषता भनेको उपकरण गर्ने संस्थालाई अगाडी नै तोकिएको

परिणाम अनुसार उपलब्धि भए नभएको भनी तेश्रो पक्षले लक्ष अनुसार उपलब्धिका बारेमा प्रमाणित गरेका आधारमा मात्र गरिने भुक्तानी हो । स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, कृषि विस्तार सेवा र सीप रोजगारीका क्षेत्रहरूमा नेपाल लगायत विभिन्न देशका अनुभवहरूले नतिजामुखी उपकरणका फाइदाहरूलाई उल्लेख गरेका छन् । यसका फाइदालाई यसरी उल्लेख गर्न सकिन्छ :

क) यसले उपभोक्ता र संस्था दुवैमा लाग्ने लागत खर्चमा ठूलो बचत गर्दछ ।

ख) दक्षता र उपलब्धिका दृष्टिबाट प्रदान गर्ने सेवामा मूल्य अभिवृद्धि गर्दछ । उदाहरणका लागि पारिश्रमिकलाई सोभै उपलब्धिसंग गाँसिएको हुन्छ । कर्मचारीहरू परिणाम निकाल्न बढि समर्पित हुन्छन् ।

ग) यसले दिगो विकासका लागि पूर्व शर्त तयार गर्दछ र (घ) यसले भ्रष्टाचार र अव्यवस्थालाई न्यूनीकरण गर्दछ ।

४.३ आगामी ५ वर्षको को परिकल्पना (Vision):

यस मकवानपुरगढी गाँउपालिकामा उपलब्ध स्रोत साधन, जनशक्ति, सीप र पर्यटकीय संभावनाका अवसरहरू, प्रतिस्पर्धात्मक लाभका क्षेत्रहरू र बढ्दो बजारीकरणको अवसरबाट लक्षित बर्गले प्रतिस्पर्धात्मक लाभ प्राप्त गरी जिवीकोपार्जन तथा आर्थिक समृद्धिमा गुणात्मक सुधार ल्याउन सबै पक्षको सहमती र प्रतिबद्धताका साथ उद्यम विकासको क्षेत्रमा निम्न अनुसार मकवानपुरगढी गाँउपालिकाको दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरिएको छ:

**“स्थानिय श्रोतहरूको उपयोगबाट उद्यम र रोजगारीमा बृद्धि,
मकवानपुरगढी गाँउपालिकाका विपन्न बर्गको समृद्धि” ।**

४.३.१. दीर्घकालीन सोच (परिकल्पना) पुरा गर्ने रणनीति :

- सामाजिक सामावेशीकरणलाई केन्द्रित गरी लघु, घरेलु तथा साना उद्योग मार्फत् गरिबी न्यूनीकरण गरिनेछ ।
- गरिबी निवारणको लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रमको सफल र बलियो अवधारणालाई सबै वडाहरूमा अवलम्बन गरिनेछ ।
- गाँउपालिका तहमा उद्यम विकासका लागी विभिन्न निकायबाट लगानी गरिने श्रोत तथा प्रदान गरिने सेवालालाई एकीकृत ढङ्गले परिचालन गर्न वार्षिक संयुक्त कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिने छ ।
- लघु वित्त र अन्य आर्थिक सेवा सर्वसुलभ ब्याजदरमा साना तथा लघु उद्यमीको पहुँचमा पुऱ्याईनेछे ।
- सरकारी तथा संगठित संस्थाहरूले १५ प्रतिशतसम्म महँगो भएतापनि स्थानीय उत्पादनको उपयोगलाई प्राथमिकता दिन पैरवि गरिनेछ ।
- सीप विकास तालिम दिदा सहभागीहरूलाई प्रतिस्पर्धी बनन सक्नेगरी पुग्दो सीप दिइने छ ।
- जिल्ला तथा गाँउको पहिचान बोकेका तथा हाल लोपोन्मुख अवस्थामा रहेका विशेष सीपमा आधारित उद्यमहरूको पुनस्थापना गरि सम्मानित पेशाको रूपमा स्थापित गर्न जोड दिइने छ ।

- सेवा प्रदायकहरु छनौटप्रकृया जटिल भएकाले उनिहरुले काम गर्ने समय भन्दा छनोटमा बढि समय लाग्ने हुदा सेवा प्रभावकारी हुन नसकेको सन्दर्भमा अब उप्रान्त यो योजनाको अवधिसम्मका लागी पारदर्शी हुनेगरी यस गाँउपालिकाको अगुवाइमा सेवा प्रदायक छनौटगर्न पहल गरिने छ ।
- मेड्पा मोडेललाई लक्षित समूह अनुकुलन गरिनेछ ।
- “बिपन्न वर्गका सबै उद्यममा सरिक, कोही पनि नरहुन गरिव” भन्ने नाराका साथ उद्यम विकासका कृयाकलापहरुलाई केन्द्रित गरिनेछ ।
- वैदेशिकरोजगारबाट प्राप्त विप्रेषणको उपयोगद्वारा आयातलाई प्रतिस्थापन हुने गरि उद्यम व्यवसाय परिचालन गर्न उत्प्रेरित गरिनेछ ।
- बिपन्न वर्गको एक घर एक उद्यम सहितको व्यवसायिक रोजगारमूलक अवस्थाको सिर्जना गरिनेछ ।

मध्यम गरीबकालागि पूर्ण उद्यमशीलता विकासको कार्यक्रमहरु गरिने छ :

- उद्यम विकासका लागि सामाजिक परिचालन
- उद्यमशीलता क्षमता विकास
- प्राविधिक सीप विकास विभिन्न किसिमका सीप प्रदान
- लघु वित्त सुविधामा पहुँच बृद्धि
- उपयुक्त प्रविधिको पहुँचमा बृद्धि
- व्यवसाय विकास परामर्श सेवा प्रदान

अति गरीबकालागि माथिका सबै सेवाका अलावा तपशीलका कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ :

- समूहमा सञ्चालित हुने उद्यमका लागि साभ्का सुविधा केन्द्रमार्फत् लगानी हुने, ऋण पाउन नसक्नेलाई ऋण पाउन योग्य बनाउने ।
- समूह गठन भैसकेपछि सहकारी अथवा निजी साभ्केदारी संस्था दर्ता गर्ने ।
- साभ्का सुविधा केन्द्रमा लगानी भएको रकम सदस्यहरुलाई शेयरमा परिणत गर्ने
- साभ्का सुविधा केन्द्र सहकारी वा निजी संस्थालाई हस्तान्तरण गर्ने ।

४.४ आगामी ५ वर्षको लक्ष्य (Goal):

यस मकवानपुरगढी गाँउपालिकाको लघुउद्यम विकास योजनाको मूल लक्ष्य भनेको गाँउपालिका क्षेत्रमा छरिएर रहेका श्रोत तथा सीपमा आधारित लघु तथा घरेलु उद्यमहरुको स्थापना तथा विकास गरी थप ३७५० लक्षित समूहका परिवारको आयस्तरमा सुधार ल्याई जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने हो:

लक्षका सूचकहरु:

- क) योजनाको अन्त्य सम्ममा नयाँ उद्यम स्थापना गर्ने उद्यमीमध्ये ७० प्रतिशत उद्यमीको आयमा कम्तिमा पनि ६० प्रतिशतले बृद्धि भएको हुनेछ ।
- ख) लघु उद्यममा रोजगारी पाउने मध्ये कम्तिमा पनि ६५ प्रतिशतको आयमा ६० प्रतिशतले बृद्धि भएको हुने छ

ग) स्तरोन्नतीको सेवा पाएका मध्ये कम्तिमा पनि २५ प्रतिशत लघु उद्यमहरु साना उद्यममा परिणत भएका हुने छन् ।

४.५ आगामी ५ वर्षको उद्देश्य (Objective)

यस लघुउद्यम विकास रणनीतिक योजनाको मूल उद्देश्य भनेको विपन्न वर्गकोसमृद्धिका लागी मकवानपुरगढी गाँउपालिकामा छरिएर रहेका परम्परागत सीप, शिल्पीहरु तथा स्रोत साधनको पहिचान गरी लघु घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना तथा स्तरोन्नति गर्दै थप रोजगारीको श्रृजना गर्ने र विपन्न वर्गका समुदायका मानिसको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने हुनेछ।

४.६ आगामी ५ वर्षमा निकाल्नै पर्ने नतीजाहरुको बिस्तृत योजना:

४.६.१ उद्यम र रोजगारी श्रृजना तथा लगानि र कारोबार बृद्धि योजना :

तालिका ११: उद्यम स्थापना, रोजगारी श्रृजना, लगानी र आय बृद्धि

वार्ड नं	श्रृजना गर्न सकिने संभाव्य उद्यम/व्यवसाय	संभावित उद्यमि संख्या	२०७५/२०७६	२०७६/२०७७	२०७७/२०७८	२०७८/२०७९	२०७९/२०८०	जम्मा
१	व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१५	२	३	३	३	४	१५
	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु बिक्री	५०	३	३	९	१७	१८	५०
	व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	१०	१	२	२	२	३	१०
	व्यवसायिक केरा खेति, संकलन तथा बिक्री	१५	३	३	३	३	३	१५
	व्यवसायिक कागती खेति संकलन तथा बिक्री	१०	१	१	१	२	५	१०
	व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री	१०	२	२	२	२	२	१०

गर्ने								
तरकारी तथा फलफूलका बिरुवा उमानर् नर्सरी स्थापना गर्ने, बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री	३	१	१	१	०	०	३	
व्यवसायिक लिची खेति, संकलन, प्याकेजिङ्ग तथा बिक्री गर्ने	१०	१	२	२	२	३	१०	
व्यवसायिक अनार खेति, संकलन, प्याकेजिङ्ग तथा बिक्री गर्ने	१५	३	३	३	३	३	१५	
व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	२५	२	४	५	६	७	२५	
व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५	४	४	५	६	६	२५	
व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	१५	२	३	३	३	४	१५	
व्यवसायिक खरायो पालन मासु तथा उन उत्पादन र बिक्री	१५	३	३	३	३	३	१५	

व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५	४	४	५	५	७	२५
व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	५	१	१	१	१	१	५
व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	५	२	२	१	०	०	५
जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	५	०	०	१	२	२	५
हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	२	२	१	०	०	५

सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	०	०	२	२	१	५
होजयरी एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	४	१	१	१	१	०	४
बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	२	१	१	०	०	०	२
बुटिक बनाउने तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	३	१	१	०	०	५

	दुना टपरी बनाउने तालिम संचालन, मेसिनबाट दुना टपरी बनाएर बिक्री गर्ने	६	१	१	१	१	२	६
	सन्तानेश्वर महादेव, रानीडाँडा चिल्ड्रेन पार्क, देछेनतेडकी गुम्बा, टासी मोलम गुम्बा, टासी छयोइखोरालिङ्ग गुम्बा, रत्नेश्वरी मन्दिर, रानीबास पर्यटकिय स्थल, देवीस्थानहरु भएका क्षेत्रलाई पर्यटकिय स्थलका रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, पुजा सामाग्री पसल संचालन, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकिय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।	५	१	१	१	१	१	५
	जम्मा	३१५	४९	५३	६२	७०	८१	३१५
२	व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	२०	२	३	४	५	६	२०
	व्यवसायिक केरा खेति, संकलन तथा बिक्री	१५	२	३	३	३	४	१५

व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु विक्री	४०	३	४	५	१२	१३	४०
व्यवसायिक कागती खेति संकलन तथा विक्री	१०	१	२	२	२	३	१०
तरकारी तथा फलफूलका विरुवा उमार्न नर्सरी स्थापना गर्ने, विरुवा उत्पादन तथा विक्री	५	१	१	१	१	१	५
व्यवसायिक कफी खेति, संकलन, प्रशोधन (बोक्रा छोडाएर) दाना विक्री गर्ने	१५	३	३	३	३	३	१५
व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर विक्री गर्ने	१५	२	३	३	३	४	१५
व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा विक्री	१०	१	२	२	२	३	१०
व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर विक्री गर्ने	२५	४	५	५	५	६	२५
व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरु उत्पादन र विक्री, पाडापाडी	१५	२	३	३	३	४	१५

हुर्कार बिक्री गर्ने								
व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५	२	५	५	६	७	२५	
व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५	४	५	५	५	६	२५	
व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	१०	२	२	२	२	२	१०	
व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	५	१	१	१	१	१	५	
व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	१०	१	१	२	३	३	१०	
जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा	५	२	२	१	०	०	५	

उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने								
व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	१०	२	२	२	२	२	२	१०
व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	५	२	२	१	०	०	०	५
फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	२	१	१	०	०	०	०	२
अचार बनाउने तालिम संचालन, अचार बनाउने व्यवसाय संचालन, प्याकेजिङ्ग र लेबलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	५	०	०	१	२	२	२	५
हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	२	२	१	०	०	०	५
सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	१	५
प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०	२	२	२	२	२	२	१०

कपाल काटने तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	२	१	१	०	०	०	२
विद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	३	०	०	१	१	१	३
मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	३	१	१	१	०	०	३
बुटिक बनाउने तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
कसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन र व्यवसायिक उत्पादन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५

	मकवानपुरगढि दरवार, ढङ्गे गढि, साइङ्ग छोइलिङ्ग गुम्बा, सानो गढि, तासीछोइलिङ्ग गुम्बा, देखेतेन गुम्बा, रुद्रेश्वर महादेव मन्दिर, कैलासे महादेव मन्दिर, धरमपानी देवीस्थान, फुर्लुङ्ग महादेव, कालीका मन्दिर, लामीडाँडा चर्च भएका क्षेत्रलाई पर्यटकिय स्थलका रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, पुजा सामाग्री पसल संचालन, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकिय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।	५	१	१	१	१	१	५
	जम्मा	३१५	४८	६०	६३	६७	७७	३१५
३	व्यवसायिक केरा खेति, संकलन तथा बिक्री	३	१	१	१	०	०	३
	व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	२०	२	४	४	४	६	२०

व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१५	२	३	३	३	४	१५
व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	५	१	१	१	१	१	५
व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	२५	४	५	५	५	६	२५
तरकारी तथा फलफूलका बिरुवा उमाने नर्सरी स्थापना गर्ने, बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री	५	२	२	१	०	०	५
व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	२०	३	४	४	५	४	२०
व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु बिक्री	४०	६	७	८	९	१०	४०
व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	२५	५	५	५	५	५	२५
व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी	१०	१	२	२	२	३	१०

उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन								
व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५	२	५	५	६	७	२५	
व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५	४	४	५	६	६	२५	
व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	१०	२	२	२	२	२	१०	
व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	५	१	१	१	१	१	५	
व्यवसायिक कफी खेति, संकलन, प्रशोधन (बोक्रा छोडाएर) दाना बिक्री गर्ने	१०	२	२	२	२	२	१०	
व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामाग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामाग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	७	१	१	२	२	१	७	
व्यवसायिक कुरिलो	१०	२	२	२	१	३	१०	

	खेति, संकलन तथा बिक्री							
	जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	५	०	०	१	२	२	५
	आरनको स्तरोन्नति गर्ने, आधुनिक औजार तथा हतियार उत्पादन तथा बिक्री	५	१	१	१	१	१	५
	सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	०	०	२	३	०	५
	जौ को जुसको व्यवसायिक उत्पादन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
	फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	२	१	१	०	०	०	२
	कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन, व्यवसायिक उत्पादन शुरु गर्ने	६	१	१	१	१	२	६
	बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय	५	१	१	१	१	१	५

संचालन गर्ने								
कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	२	२	१	०	०	५	
मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५	
हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	२	२	१	०	०	५	
प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	०	०	१	२	२	५	
टासी छोइङ्ग गुम्बा, ड्वाङ्ग छोइफेल, फुटसल भएका क्षेत्रलाई पर्यटकिय स्थलका रूपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकिय स्थलहरुमा	५	१	१	१	१	१	५	

	पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।								
	जम्मा	३१५	५१	६१	६४	६७	७२	३१५	
४	व्यवसायिक केरा खेति, संकलन तथा बिक्री	१५	२	३	३	३	४	१५	
	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु बिक्री	४०	९	५	७	५	५	४०	
	व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१०	२	२	२	२	२	१०	
	तरकारी तथा फलफूलका बिरुवा उमान नर्सरी स्थापना गर्ने, बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री	५	१	१	१	१	१	५	
	व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	१५	३	३	३	३	३	१५	
	व्यवसायिक कफी खेति, संकलन, प्रशोधन (बोक्रा छोडाएर) दाना बिक्री गर्ने	१०	२	२	२	२	२	१०	
	व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा	५	१	१	१	१	१	५	

	बिक्री								
	व्यवसायिक माछा पालन, संकलन तथा बिक्री	५	२	२	१	०	०	५	
	व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१५	२	३	३	३	४	१५	
	व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५	५	५	५	५	५	२५	
	व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	२५	४	५	५	५	६	२५	
	व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	१५	३	३	३	३	३	१५	
	व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	१०	२	२	२	२	२	१०	
	व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	१५	३	३	३	३	३	१५	

व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	१५	३	३	३	३	३	३	१५
जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	१०	२	२	२	२	२	२	१०
व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	१५	२	३	३	३	३	४	१५
व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामाग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामाग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	६	१	१	२	२	२	०	६
सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	१	५
दुना टपरी बनाउने तालिम संचालन, मेसिनबाट दुना टपरी बनाएर बिक्री गर्ने	१०	२	२	२	२	२	२	१०
कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन, व्यवसायिक उत्पादन शुरु गर्ने	५	१	१	१	१	१	१	५

फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	२	१	१	०	०	०	२
ढाका बुनाइ सम्बन्धि तालिम संचालन, व्यवसायिक रुपमा ढाका उत्पादन, तयारी पोशाक र टोपी बनाएर बिक्री गर्ने	१०	२	२	२	२	२	१०
होजयरी एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	२	२	१	०	०	५
हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	१	०	०	२	२	५
प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा	५	२	२	१	०	०	५

	तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने								
	बुटिक बनाउने तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	०	२	२	१	०	५	
	कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	१	०	१	३	०	५	
	मनकामना मन्दिर, रुद्र बाटीका, गुम्बा भएका क्षेत्रलाई पर्यटकिय स्थलका रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, पुजा सामाग्री पसल संचालन, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकिय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।	५	१	१	१	१	१	५	
	जम्मा	३२८	६५	६८	६५	६६	६४	३२८	
५	व्यवसायिक केरा खेति, संकलन तथा बिक्री	१५	२	३	३	३	४	१५	
	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन	३५	५	७	७	८	८	३५	

रु बिक्री								
व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	१५	३	३	३	३	३	३	१५
व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१५	१	२	२	५	५	५	१५
व्यवसायिक कफी खेति, संकलन, प्रशोधन (बोक्रा छोडाएर) दाना बिक्री गर्ने	१०	२	२	२	२	२	२	१०
व्यवसायिक अलैची खेति, संकलन, प्रशोधन तथा बिक्री	१०	१	२	२	२	३	३	१०
व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	१०	२	२	२	२	२	२	१०
व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१५	३	३	३	३	३	३	१५
व्यवसायिक माछा पालन, संकलन तथा बिक्री	५	१	१	१	१	१	१	५
तरकारी तथा फलफूलका बिरुवा उमानं नर्सरी स्थापना गर्ने, बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री	५	२	२	१	०	०	०	५

व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	२५	४	४	५	६	६	२५
व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५	५	५	५	५	५	२५
व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	१०	१	२	२	२	३	१०
व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५	४	४	५	७	५	२५
व्यवसायिक घाँस खेति, ताजा तथा सुकाएर बिक्री गर्ने	३	१	१	१	०	०	३
व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामाग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामाग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
व्यवसायिक जडिबुटी	५	१	१	१	१	१	५

खेति, संकलन तथा बिक्री								
व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	१०	२	२	२	२	२	२	१०
जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	५	१	१	१	१	१	१	५
व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	१०	२	२	२	२	२	२	१०
दुना टपरी बनाउने तालिम संचालन, मेसिनबाट दुना टपरी बनाएर बिक्री गर्ने	१०	१	१	२	३	३	३	१०
आरनको स्तरोन्नति गर्ने, आधुनिक औजार तथा हतियार उत्पादन तथा बिक्री	५	१	१	१	१	१	१	५
सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	२	२	१	०	०	०	५
कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	०	१	०	२	२	२	५

फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	५	१	१	१	१	१	१	५
कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन, व्यवसायिक उत्पादन शुरु गर्ने	५	१	१	१	२	०	५	
प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५	
मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	२	२	१	०	०	५	
बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५	
हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५	

	शहिद पार्क, स्याडछोइफेल गुम्बा, पशुपती मन्दिर, मभुवा भर्ना, चर्च भएका क्षेत्रलाई पर्यटकिय स्थलका रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, पुजा सामाग्री पसल संचालन, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकिय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।	५	१	१	१	१	१	५
	जम्मा	३१८	५६	६३	६२	६९	६८	३१८
६	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु बिक्री	५०	८	७	१०	१२	१३	५०
	व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१०	१	१	२	२	४	१०
	व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	१५	३	३	३	३	३	१५
	व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	५	२	२	१	०	०	५

तरकारी तथा फलफूलका बिरुवा उमान नर्सरी स्थापना गर्ने, बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री	५	०	१	०	२	२	५
व्यवसायिक कफी खेति, संकलन, प्रशोधन (बोक्रा छोडाएर) दाना बिक्री गर्ने	१०	२	२	२	२	२	१०
व्यवसायिक अलैची खेति, संकलन, प्रशोधन तथा बिक्री	१०	१	२	२	३	२	१०
व्यवसायिक कागती खेति संकलन तथा बिक्री	१५	३	३	३	३	३	१५
व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१५	२	३	३	३	४	१५
व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	२५	३	३	५	७	७	२५
व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	३५	६	४	७	७	११	३५
व्यवसायिक कुखुरा	२५	४	५	५	५	६	२५

पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन								
व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	१०	२	२	२	२	२	२	१०
व्यवसायिक खरायो पालन मासु तथा उन उत्पादन र बिक्री	५	१	१	१	१	१	१	५
व्यवसायिक घाँस खेति, ताजा तथा सुकाएर बिक्री गर्ने	५	२	२	१	०	०	५	५
व्यवसायिक जडिवुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	५	०	०	१	२	२	५	५
व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	५	१	१	१	१	१	५	५
व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	५	०	०	२	२	१	५	५
व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	५	१	१	१	१	१	५	५

जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने	५	०	०	२	२	१	५
कपाल काटने तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	३	१	१	१	०	०	३
सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	०	०	१	२	२	५
प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन, व्यवसायिक उत्पादन शुरु गर्ने	५	२	०	१	१	१	५
हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर	२	१	१	०	०	०	२

विक्री गर्ने								
बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	०	०	१	२	२	५	
मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	२	०	१	०	१	०	२	
मोटरसाइकल, जेनेरेटर लगायतका मेसिनहरु मर्मत गर्ने तालिम, व्यवसायिक रुपमा कार्य संचालन	२	१	१	०	०	०	२	
दुना टपरी बनाउने तालिम संचालन, मेसिनबाट दुना टपरी बनाएर बिक्री गर्ने	१०	१	१	२	३	३	१०	
टासी छोप्पल गुम्बा, हेवी ग्राफ, धनेश्वर मन्दिर, कालीदेवी मन्दिर, लक्ष्मी नारायण मन्दिर, जलेश्वर मन्दिर, श्रीकृष्ण मन्दिर, हामेष्ट चर्च भएका क्षेत्रलाई पर्यटकिय स्थलका रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, पुजा सामाग्री पसल	६	१	१	१	१	२	६	

	संचालन, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकिय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।								
	जम्मा	३१५	५१	५१	६३	७२	७८	३१५	
७	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु बिक्री	३५	३	५	७	१०	१०	३५	
	व्यवसायिक कागती खेति संकलन तथा बिक्री	१०	३	३	२	२	०	१०	
	व्यवसायिक सुन्तला खेति, संकलन तथा बिक्री	१५	२	३	३	३	४	१५	
	व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	५	१	१	१	१	१	५	
	व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	१५	२	३	३	३	४	१५	
	तरकारी तथा फलफूलका विरुवा उमान नर्सरी स्थापना गर्ने, विरुवा उत्पादन तथा बिक्री	५	१	१	१	१	१	५	

व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१५	३	३	३	३	३	३	१५
व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१५	१	३	३	३	३	५	१५
व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी हुर्काएर बिक्री गर्ने	२५	३	४	५	५	५	६	२५
व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५	४	५	५	५	५	६	२५
व्यवसायिक बंगुर पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, मासु उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	१०	२	२	२	२	२	२	१०
व्यवसायिक बाखा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	२५	४	५	३	५	५	६	२५
व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा	५	१	१	१	१	१	१	५

	विक्री							
	व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर विक्री गर्ने	१०	२	२	२	२	२	१०
	जडिबुटीका बिरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन गरेर विक्री गर्ने	१०	१	२	२	२	३	१०
	व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामाग्रीहरु बनाएर विक्री, सजावटका सामाग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर विक्री गर्ने	८	१	१	२	२	२	८
	हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०	२	२	२	२	२	१०
	सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
	प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०	२	२	२	२	२	१०

	कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन, व्यवसायिक उत्पादन शुरु गर्ने	१०	१	१	२	२	४	१०
	मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	४	१	१	१	१	०	४
	बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
	कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	२	१	१	०	०	०	२
	फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	२	०	०	१	१	०	२
	जम्मा	२८१	४३	५३	५५	६०	७०	२८१
८	व्यवसायिक ताजा तरकारी खेति, संकलन रु बिक्री	५०	३	३	६	१७	२१	५०
	व्यवसायिक अदुवा बेसार खेति, संकलन, बेसार पिसेर प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	१५	२	३	३	३	४	१५

व्यवसायिक फलफूल खेति, संकलन, पैशोधन तथा बिक्री	२५	४	३	५	७	६	२५
व्यवसायिक च्याउ खेति, संकलन तथा बिक्री	१०	२	२	२	२	२	१०
व्यवसायिक कागती खेति संकलन तथा बिक्री	१५	१	१	३	३	७	१५
व्यवसायिक माहुरी पालन, मह संकलन, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्ग गरेर बिक्री गर्ने	२२	३	३	४	६	६	२२
व्यवसायिक माछा पालन, संकलन तथा बिक्री	५	१	१	१	१	१	५
तरकारी तथा फलफूलका बिरुवा उमार्न नर्सरी स्थापना गर्ने, बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री	३	१	१	१	०	०	३
व्यवसायिक बाख्रा पालन, पाठापाठी उत्पादन र बिक्री, खसीबोका उत्पादन र बिक्री तथा फ्रेस हाउस संचालन	३५	५	३	७	७	१३	३५
व्यवसायिक गाई भैसी पालन, दुध संकलन, डेरी संचालन, दुग्धजन्य बस्तुहरु उत्पादन र बिक्री, पाडापाडी	३५	६	४	७	८	१०	३५

हुर्कार बिक्री गर्ने								
व्यवसायिक कुखुरा पालन, मासु उत्पादन तथा फ्रेस हाउस संचालन	२०	३	०	४	६	७	२०	
व्यवसायिक जडिबुटी खेति, संकलन तथा बिक्री	५	१	१	१	१	१	५	
व्यवसायिक बाँस खेति, बाँसका सामग्रीहरु बनाएर बिक्री, सजावटका सामग्री, एना तथा फोटाका फ्रेम र उपहार आइटमहरु बनाएर बिक्री गर्ने	५	२	२	१	०	०	५	
व्यवसायिक कुरिलो खेति, संकलन तथा बिक्री	७	१	२	२	१	१	७	
व्यवसायिक अमृसो खेति, कुचो संकलन, कुचो बनाएर बिक्री गर्ने	१०	२	२	२	२	२	१०	
व्यवसायिक अलैची खेति, संकलन, प्रशोधन तथा बिक्री	६	१	१	१	१	२	६	
जडिबुटीका विरुवा उत्पादनका लागी नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, विरुवा	५	१	०	१	२	१	५	

उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने								
कपाल काट्ने तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	३	०	१	१	१	०	३	
फर्निचर बनाउने व्यवसाय संचालन, माहुरीको घर बनाएर बिक्री गर्ने	२	१	१	०	०	०	२	
बिद्युतिय सामाग्रीहरु मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	३	१	१	१	०	०	३	
मोबाइल मर्मत गर्ने एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	२	०	०	१	१	०	२	
सिलाइ कटाई एडभान्स तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसाय संचालन गर्ने	५	१	१	१	१	१	५	
प्लम्बिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमहेरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	५	२	१	२	०	०	५	

कुसन तथा खेलौना बनाउने तालिम संचालन, व्यवसायिक उत्पादन शुरू गर्ने	५	१	१	१	१	१	५
हाउस वायरिङ्ग तालिम संचालन तथा तालिमेहरुबाट व्यवसायिक कार्य संचालन गर्ने	१०	१	२	२	२	३	१०
गुम्बाहरु, रुपनारायण मन्दिर, ऋषीखरी गुफा र मन्दिर, काली देवी मन्दिर भएका क्षेत्रलाई पर्यटकिय स्थलका रूपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने, पुजा सामाग्री पसल संचालन, खाजानास्ता पसलहरु संचालन, पुष्प उत्पादन व्यवसाय संचालन, पर्यटकिय स्थलहरुमा पिकनिक पार्क बनाउने, चिल्ड्रेन पार्क बनाएर कुनै संस्था मार्फत संचालन गर्ने गराउने ।	५	१	१	१	१	१	५
जम्मा	३१३	४७	४१	६१	७४	९०	३१३
कुल जम्मा	२५००	४१०	४५०	४९५	५४५	६००	२५००
उद्यम स्थापना हुदा उपलब्ध हुनसक्ने रोजगारी	३७५०	६१५	६७५	७४२.५	८१७.५	९००	३७५०

उद्यमी श्रृजना गर्दा हुने संभावित लगानी	७५००००००	१२३०००००	१३५०००००	१४८५००००	१६३५००००	१८००००००	७५००००००
उद्यमी बाट वार्षिक रुपमा हुनसक्ने कारोबार	२२५००००००	३६९०००००	४०५०००००	४४५५००००	४९०५००००	५४००००००	२२५००००००

४.६.२ सीप बिकास तालीम योजना:

टेबल १२ सीप किकास तालीम को योजना

सि.नं	लक्षित समूह	आ.व. २०७४/२०७५ देखी २०७८/२०७९ सम्म					जम्मा
		२०७५/२०७६	२०७६/२०७७	२०७७/२०७८	२०७८/२०७९	२०७९/२०८०	
१	अति गरिब परिवार (३० प्रतिसत)	२४६	२७०	२९७	३२७	३६०	१५००
२	मध्यम गरिब परिवार (३० प्रतिसत)	१४८	१६२	१७८	१९६	२१६	९००
३	अन्य विपन्न परिवार (४० प्रतिसत)	९८	१०८	१०९	१३१	१४४	५९०
	जम्मा	४९२	५४०	५८४	६५४	७२०	२९९०

४.६.३ लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको स्तर उन्नति योजना:

टेबल १३ उद्यमहरूको स्तरोन्नती योजना

सि.नं	उद्यमको स्तर	हालको	२०७५/२०७६	२०७६/२०७७	२०७७/२०७८	२०७८/२०७९	२०७९/२०८०	जम्मा
१	साविक भन्दा उत्पादन तथा बिक्रि बृद्धि गर्न स्तरोन्नती गरिने उद्यमहरूको संख्या		७०	१९०	२७८	३११	३४२	११९१
२	अर्ध सक्रिय र पूर्ण निष्कृत्य उद्यमहरूको पहिचान र अद्यावधिक गर्ने	निरन्तर	निरन्तर					निरन्तर
३	हाल अर्ध सकृत्य रहेकालाई पूर्ण सकृत्य बनाई अर्ध सकृत्य को संख्या काम गरिने उद्यमको संख्या	३६ उद्यम	४	५	५	८	१०	३२
४	हालका पूर्ण निष्कृत्यलाई सकृत्य बनाउने उद्यमको संख्या	२२ उद्यम	१	३	३	४	५	१६

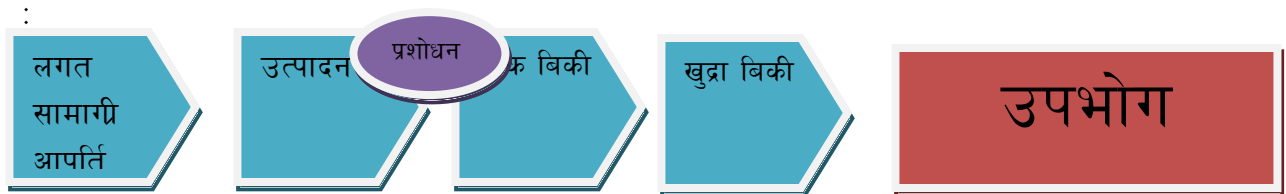
४.६.४ वित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुँच बृद्धि पहुँच बृद्धि योजना:

टेबल १४ वित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुँच बृद्धि

सि.नं	उद्यमको स्तर	हालको	२०७५/२०७६	२०७६/२०७७	२०७७/२०७८	२०७८/२०७९	२०७९/२०८०	जम्मा
१	उद्यमी र वित्तीय संस्थाहरु बिच अन्तरकृया		५	५	५	५	५	२५
२	व्यवसायिक योजना पुनरावलोकन गर्ने उद्यमको संख्या		आवश्यकता अनुसार					
३	लेखा तालिम दिइने उद्यमीको संख्या		४८०	५७०	५००	५६०	६५०	२७६०
४	लघु उद्यमीबाट बनाइने सहकारीको संख्या	०	१	२	२	२	१	८
५	भएका सहकारीबाट ने.रा.वै.को स्वरोजगार कोषमा पहुँ बृद्धि गरिने सहकारिको संख्या	०	०	१	०	०	०	१
६	सहजरुपमा ऋणमा पहुँच हुँने उद्यमी तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका पात्रहरुको प्रतिसत बृद्धि	२०	३०	४०	५०	७०	८०	८०

४.६.५ मूल्य श्रृङ्खलाको विकास तथा बजार संगको सम्बन्ध विकास र व्यवस्थापन

मूल्यश्रृङ्खलाको अवधारणालाई अवलम्बन गरिने छ: हरेक उत्पादनहरू निश्चित उपभोक्ताहरूकालागी लक्षित गरिएका हुन्छन र उत्पादन भन्दा अगाडी, उत्पादन र बजारिकरणका बिचमा थुप्रै गतिविधिहरूका लागी थुप्रै पात्रहरू जेडिएका हुन्छन र तिनिहरूले गतिविधिहरू संचालन गरेका हुन्छन । उत्पादन गर्ने संभावना हुँदा हुँदै पनि यदि उत्पादन पूर्वका कार्यहरूले गति नलिदा उत्पादनमा नकारात्मक असर पर्दछ र उत्पादन पछिको श्रृङ्खला पनि प्रभावित हुन्छ । साथै उत्पादन भएर पनि उत्पादन पश्चातका कार्य श्रृङ्खलाहरूले गति नलिदा पनि उत्पादन देखी उत्पादन पूर्वका श्रृङ्खला प्रभावित हुन्छन । मूल्यश्रृङ्खलाको सामान्य अवधारणा निम्न अनुसार छ

तसर्थ उद्यमहरूको स्थापना गर्दा वस्तुहरूको प्रकार अनुसारका श्रृङ्खलाहरूको हेका राखी मूल्य श्रृङ्खलाहरूको विविध पक्ष तथा पात्रहरूको क्वासमा पनि जोड दिई श्रृङ्खलालाई अटुट गराउन जोड दिईने छ ।

टेबल १५ बजार संगको सम्बन्ध बिस्तार योजना

सि.नं	बजारिकरणका क्षेत्रहरु	हालको	२०७५/२०७६	२०७६/२०७७	२०७७/२०७८	२०७८/२०७९	२०७९/२०८०	जम्मा
१	उत्पदनको प्रकार अनुसारका मूल्य श्रृङ्खलाहरुको विश्लेषण गरिने संख्या		१	१	१	१	१	५
२	सौगात गृह स्थापना	०	०	१	१	१	१	४
३	सङ्कलन केन्द्र स्थापना	०	२	३	३	३	४	१५
४	हाटबजारको स्थापना र संचलन	०	०	१	१	०	०	२
५	गाउँ तथा नगर स्तरमा आयोजना गरिने प्रदर्शनी,को संख्या		१	१	१	१	१	५
६	क्षेत्रीय र राष्ट्रिय प्रदर्शनी, महोत्सव आयोजनामा सहभागी गराइने उद्यमीको संख्या	०	१० वार्षिक					५०
६	अन्तरकृया द्वारा वि टु वि लिंकेज गराइने उद्यमको संख्या	०	२	२	२	२	२	१०
७	उद्यमीहरु र मूल्य श्रृङ्खलाका पक्षहरु बिच अन्तरकृया	०	१०	१०	१०	१०	१०	५०
८	सरोकावालाहरु र उद्यमीहरुको अवलोकन भ्रमण	०	२५	२५	२५	२५	२५	१२५

४.६.६ प्रविधिको विकास तथा प्रविधि परिवर्तन योजना:

टेबल १६ प्रविधिको विकास तथा प्रविधि परिवर्तन योजना

सि.नं	विवरण	हालको संख्या	२०७५/२०७६	२०७६/२०७७	२०७७/२०७८	२०७८/२०७९	२०७९/२०८०	जम्मा
१	स्तरोन्नतीका लागी हाल भएको प्रविधिमा परिवर्तन गर्न सहयो गरिने उद्यमीको संख्या		४०	५०	६५	७५	८०	३१०
२	साभ्ता सुविधा केन्द्रको स्थापना	०	०	१	१	१	१	४

४.७ प्रमुख कार्यक्रमहरुको परिमाणात्मक परिलक्ष्य र बजेट

सि.नं	प्रमुख कार्यक्रम	गतिविधि						जम्मा	
			इकाई	७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९		७९/८०
१.	स्रोत सम्भाव्यता अध्ययन तथा लक्षित समूह पहिचान	१.१ स्रोत साधनको पहिचान	पटक	३	३	३	३	३	१५
		बजेट		४२,०००	४५,०००	४६,५००	४६,५००	४८,०००	२२८०००
		१.२.बजारको स्थिति पहिचान	पटक	१	१	१	१	१	५
		बजेट		५००००	५००००	५५०००	५५०००	६००००	२७००००
		१.३.कच्चा पदार्थको पहिचान	पटक	१	१	१	१	१	५
		बजेट		४००००	४००००	४५०००	४५०००	५००००	२२००००
		१.४.लक्षित समूह पहिचान	पटक	४	४	४	३	२	१७
		बजेट		८००००	८४०००	८४०००	६६०००	४४०००	३५८०००
	जम्मा बजेट		२१२,०००	२१९,०००	२३०,५००	२१२,५००	२०२,०००	१,०७६,०००	
२.	उद्यम विकासका लागि सामाजिक परिचालन	२.१ पि.आर.ए. गर्ने	पटक	३	३	३	३	४	१६
		बजेट		७५०००	७५०००	८१०००	८१०००	११२०००	४२४०००
		२.२ गा.पा. स्तरको अभिमुखीकरण गर्ने	पटक	३	१	१	१	०	६
		बजेट		१५००००	५२०००	५००००	५५०००	०	३०७०००
		२.३ वस्तिस्तरको अभिमुखीकरण गर्ने	पटक	३	३	३	२	२	१३
		बजेट		४५०००	४८०००	४८०००	३४०००	३४०००	२०९०००
	२.४ ए देखि जि सम्मको फारम भर्ने	संख्या	५५०	६००	६००	६५०	७००	३१००	

		बजेट		१६५०००	१८००००	२१००००	२४३७५०	२८००००	१०७८७५०
		२.५ समूह निर्माण / Logistic support, बैठकमा सहयोग गर्ने (अगिल्लो वर्षकालाई समेत)	संख्या	४	४	५	६	७	२६
		बजेट		२००००	२००००	२७५००	३३०००	४२०००	१४२५००
		जम्मा बजेट		४५५०००	३७५०००	४१६५००	४४६७५०	४६८०००	२१६१२५०
३.	उद्यमशीलता विकास	३.१ SIYB/MECD तालिम दिने	जना	५९०	६४८	७०१	७८५	८६४	३५८८
		बजेट		५३१०००	५८३२००	६३०९००	७०६५००	७७७६००	३२२९२००
		३.२ व्यवसायिक योजना निर्माणमा सहयोग गरिने उद्यमी को संख्या	जना	४२५	४७०	५२५	५७०	६२५	२६१५
		बजेट		८५०००	९४०००	११५५००	१२५४००	१५६२५०	५७६१५०
		३.३ उद्यम छनौट	गोटा	४९२	५४०	५८४	६५४	७२०	२९९०
		बजेट		०	०	०	०	०	०
		जम्मा बजेट		६१६०००	६७७२००	७४६४००	८३१९००	९३३८५०	३८०५३५०
४.	प्राविधिक सिप विकास तथा पुराना उद्यमको स्तरोन्नती गर्ने ।	४.१ उद्यमशील विकासका लागि छानिएका विषयमा सीप विकास तालिम दिने ।	जना	४९२	५४०	५८४	६५४	७२०	२९९०
		बजेट		३४४४०००	३७८००००	४६७२०००	५२३२०००	६१२००००	२३२४८०००
		४.२ प्रशिक्षकहरूको रोष्टर तयार गर्ने ।	गोटा	१	१	१	१	१	५
		बजेट		५०००	५२००	५५००	६०००	६५००	२८२००

		४.३ संचालन भैरहेका उद्यमहरु मध्ये स्तरोन्नति गर्न एडभान्स र पुनर्ताजकीय तालिम पाउने उद्यमीको संख्या	संख्या	७०	१९०	२७८	३११	३४२	११९१
		बजेट		५६००००	१५२००००	२२२४०००	२४८८०००	२७३६०००	९५२८०००
		४.४अर्ध तथा पूर्ण निष्कृत रहेका उद्यमहरुको स्तरोन्नति गर्न थप सिप तालिम पाउने उद्यमीको संख्या	संख्या	५	८	८	१२	१५	४८
		बजेट		२५०००	४००००	४००००	६००००	७५०००	२४००००
		जम्मा बजेट		४०३४०००	५३४५२००	६९४१५००	७७८६०००	८९३७५००	३३०४४२००
५.	वित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुच वृद्धि	५.१ लघु उद्यमीहरु लगायत उनिहरु संग सरोकार भएका र वित्तीय सेवा आवश्यक पर्ने मूल्य श्रृङ्खलाका पात्रहरुको पहिचान गर्ने ।		१	२	१	१	२	७
		बजेट		१००००	२२०००	११०००	१२०००	२४०००	७९०००
		५.२ वित्तीय सेवाको माग सङ्कलन गरिने उद्यमीको संख्या	गोटा	४२५	४७०	५००	५२५	६२५	२५४५
		बजेट		८५०००	९४०००	१२५०००	१३१२५०	१७१८७५	६०७१२५
		५.३ वित्तीय सेवा प्रदायकको लिष्ट म्यापिङ्ग	गोटा	१	१	१	१	१	५
		बजेट		५०००	५०००	५०००	६०००	६०००	२७०००
		५.४ उद्यमी र वित्तीय संस्थाहरु बिच अन्तरकृया	पटक	५	५	५	५	५	२५
		बजेट		५००००	५००००	५५०००	५५०००	६००००	२७००००

		गोटा	आवश्यकता अनुसार					आवश्यकता अनुसार
	५.५ व्यवसायिक योजना पुनरावलोकन गर्ने उद्यमको संख्या							
	बजेट		३००००	३५०००	४००००	४००००	५००००	१९५०००
	५.६ लेखा तालिम दिइने उद्यमीको संख्या	जना	४२५	४७०	५००	५२५	६२५	२५४५
	बजेट		२१२५००	२३५०००	२५००००	२६२५००	३१२५००	१२७२५००
	५.७ लघु उद्यमीबाट बनाइने सहकारीको संख्या	गोटा	१	२	२	२	१	८
	बजेट		१०००००	२०००००	२०००००	२०००००	१०००००	८०००००
	५.८ भएका सहकारीबाट ने.रा.बै.को स्वरोजगार कोषमा पहुँ बृद्धि गरिने सहकारिको संख्या		०	१	०	०	०	१
	बजेट		०	१०५००	०	०	०	१०५००
	५.९ सहजरूपमा ऋणमा पहुँच हुँने उद्यमी तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका पात्रहरुको प्रतिसतमा बृद्धि	२०	३०	४०	५०	७०	८०	८०
	बजेट		१२०००	१६०००	२५०००	३५०००	४००००	१२८०००
	जम्मा बजेट		५०४५००	६६७५००	७११०००	७४१७५०	७६४३७५	३३८९१२५
६.	उपयुक्त प्रविधि सम्बन्धन विस्तार	पटक	२	२	२	१	१	८
	बजेट		५०००	१००००	११०००	६०००	६५००	३८५००

		६.२ नयाँ प्रविधि बारे सचेतना गराइने उद्यमको संख्या	गोटा	४२०	५६०	५१०	५७०	६१०	२६७०
		बजेट		४००००	६००००	८००००	१०००००	१२००००	४०००००
		६.३ नयाँ उद्यमीलाई नयाँ मेसिनरी उकरण नयाँ प्रविधि हस्तान्तरण गरिने उद्यमीको संख्या		७०	१००	११०	१५०	२००	६३०
		बजेट		५६००००	८०००००	८८००००	१२०००००	१६०००००	५०४००००
		जम्मा बजेट		६०५,०००	८७०,०००	९७१,०००	१,३०६,०००	१,७२६,५००	५,४७८,५००
७.	मूल्य श्रृङ्खलाको विकास तथा बजार संगको सम्बन्ध विकास र व्यवस्थापन,	७.१ उत्पदनको प्रकार अनुसारका मूल्य श्रृङ्खलाहरुको विश्लेषण गरिने संख्या	गोटा	१	१	१	१	१	५
		बजेट		१०००००	११००००	११५०००	१२००००	१३००००	५७५०००
		७.२ सौगात गृहको स्थापना गर्ने संख्या		०	१	१	१	१	४
		बजेट		०	३०००००	३२५०००	३५००००	३५००००	१३२५०००
		७.३ सङ्कलन केन्द्रको स्थापना गर्ने संख्या	गोटा	२	३	३	३	४	१५
		बजेट		६०००००	९६००००	१०५००००	१०५००००	१५०००००	५१६००००
		७.४ हाटबजारको व्यवस्थापना गर्ने संख्या (घुमि पसलको रुपमा)		०	१	१	०	०	२
		बजेट		०	१६००००	१६००००	०	०	३२००००
		७.५ गा. पा. स्तरमा आयोजना गरिने प्रदर्शनीको संख्या		१	१	१	१	१	५

		बजेट		१०००००	१०००००	२०००००	२०००००	२२५०००	६२५०००
		७.६ क्षेत्रीय र राष्ट्रिय प्रदर्शनी, महोत्सव आयोजनामा सहभागी गराइने उद्यमीको संख्या		१०	१०	१०	१०	१०	५०
		बजेट		५००००	६००००	६००००	७००००	६००००	३२००००
		७.७ अन्तरकृया द्वारा वि टु वि लिंकेज गराइने उद्यमीको संख्या	संख्या	२	२	२	२	२	१०
		बजेट		२००००	२२०००	२४०००	२६०००	२४०००	११६०००
		७.८ उद्यमिहरु र अन्य मूल्यश्रृङ्खलाका पक्षहरु विच अन्तरकृया		१०	१०	१०	१०	१०	५०
		बजेट		१०००००	११००००	१२००००	१२००००	१४००००	५९००००
		जम्मा बजेट		९७०,०००	१,६२२,०००	२,०५४,०००	१,९३६,०००	२,४४९,०००	९,२३१,०००
८.	व्यवसायिक परामर्श सेवा	८.१ समस्या पहिचान (SWOT) गरिने उद्यमीको संख्या	संख्या	३५०	४२०	४५०	५००	५२०	२२४०
		बजेट		३००००	४००००	६००००	६००००	९००००	३०००००
		८.२ व्यवसायिक परामर्श दिइने उद्यमको संख्या	संख्या	४१५	४६०	५१०	५७०	६१०	२५६५
		बजेट		६३०००	९२०००	१२७५००	१४२५००	१६३०००	६२६०००
		जम्मा बजेट		११३,०००	१३२,०००	१६७,५००	२२२,५००	२७३,०००	९२६०००
९	मानवश्रोत व्यवस्थापन तथा संस्थागत	९.१ कार्यक्रमको अनुगमन	संख्या	३	३	३	३	३	१५
		बजेट		९००००	१०५०००	१२००००	१३५०००	१३५०००	५६५०००

विकास	९.२ लघु उद्यमीहरू लाई समूह, संघ हुँदै जिल्ला लघु उद्यमी समूह संघमा आवद्ध गराइने उद्यमीको संख्या	जना	५	५	६	७	७	३०
	बजेट		२५०००	२५०००	३३०००	३८५००	४२०००	१६३५००
	९.३ मानव स्रोत परिचालन गरिने संख्या	जना	७	७	७	७	७	७
	EDF	जना	४	४	४	४	४	४
	Coordinator	जना	१	१	१	१	१	१
	DBA	जना	१	१	१	१	१	१
	AFA	जना	१	१	१	१	१	१
	बजेट		१५०००००	१६०००००	१६५००००	१७०००००	१७२५०००	८१७५०००
	९.४ सेवा प्रदायक /सेवा ग्राही संस्थाहरू मेगा, उद्यम विकास समिति समिति र अन्य सेवा प्रदायकलाई नेतृत्व अभिवृद्धि, मेडपा मोडेलको तालिम दिने तालीम संख्या	पटक	२	२	१	०	१	२
	बजेट		१०००००	१०४०००	५२०००	०	५५०००	३११०००
	९.५ मेगाहरू लाई प्रस्ताव, प्रतिवेदन लेखन तालिम दिने	जना	५	५	६	७	८	३१
	बजेट		६०००	६०००	८४००	१०५००	१३६००	४४५००
	९.६ उद्यमी तथा सरोकारवालाहरकलाई अवलोकन भ्रमण		२५	२५	२५	२५	२५	१२५

		बजेट		१५००००	१५००००	१७५०००	१८७५००	२०००००	८६२५००
		९.७ लघु उद्यम विकास समितिको बैठक संख्या		६	६	६	६	६	३०
		बजेट		१२००००	१२५०००	१३००००	१४००००	१५००००	६६५०००
		जम्मा बजेट		१,९९१,०००	२,११५,०००	२,१६८,४००	२,२११,५००	२,३२०,६००	१०,८०६,५००
१०	प्रविधिको विकास तथा प्रविधि परिवर्तन	१०.१ प्रविधि परिवर्तन हुनसक्ने उद्यमको सम्भाव्यता अध्ययन	पटक	२	२	३	४	४	१५
		बजेट		३००००	३००००	५१०००	६८०००	७२०००	२५१०००
		१०.२ हाल भएको प्रविधिमा परिवर्तन गर्ने सहयोग गरिने उद्यमको संख्या	संख्या	४०	५०	६५	७५	८०	३१०
		बजेट		३२००००	४०००००	५८५०००	६७५०००	७२००००	२७०००००
		१०.३ साभ्ना सुविधा केन्द्रको स्थापना		०	१	१	१	१	४
		बजेट		०	८०००००	८०००००	८०००००	९०००००	३३०००००
		जम्मा बजेट		३५०,०००	१,२३०,०००	१,४३६,०००	१,५४३,०००	१,६९२,०००	६२५१०००
११	लघु उद्यमीहरुको लागी घुम्ति कोषको रुपमा उद्यम विकास कोषको व्यवस्था			५००,०००	५००,०००	५००,०००	५००,०००	५००,०००	२५०००००
१२	उद्यमिहरुलाई टनेल, पाइप, बीउ, बिरुवा, औजार र सामग्री आदीमा अनुदान दिइने			२०,००,०००	२०,००,०००	२०,००,०००	२०,००,०००	२०,००,०००	१,००,००,०००
	कूल जम्मा बजेट (१ देखी १२ सम्मको)			१०,३५०,५००	१३,९५२,९००	१६,३६२,८००	१७,७३७,९००	२०,२६६,८२५	८,८६,७०,९२५

४.८ आय ब्यय बिबरण (आ.ब. २०७५/२०७६ देखी २०७९/२०८० सम्म)

उपलब्ध हुँन सक्ने अनुमानित बजेट							
सि.नं	स्रोत	बर्ष १	बर्ष २	बर्ष ३	बर्ष ४	बर्ष ५	जम्मा
१	मकवानपुरगढी गाउँपालिकाले केन्द्र तथा प्रदेश सरकार र आफ्नो, उद्योग विकास, कृषि, पशु वन, महिला तथा बालबालिका शिर्षक बाट जुटाउने बजेट	१,२३,००,०००	१,३५,३०,०००	१,४८,८३,०००	१,६३,७९,०००	१,८०,०८,०००	७,५०,९२,०००
२	उच्चमिहरुलाई टनेल, पाइप, बीउ, बिरुवा र सामग्री आदीमा अनुदान दिइने	२०,००,०००	२०,००,०००	२०,००,०००	२०,००,०००	२०,००,०००	१,००,००,०००
३	अपुग रकम अन्य दातृ निकाय तथा NGO/INGO संग सहकार्यको लागी पहल गर्नुपर्ने रु						३५,७८,९२५
	जम्मा	१,२३,००,०००	१,३५,३०,०००	१,४८,८३,०००	१,६३,७९,०००	१,८०,०८,०००	८,८६,७०,९२५
अनुमानित ब्यय बिबरण							

सि.नं	खर्चका मूल शिर्षक	बर्ष १	बर्ष २	बर्ष ३	बर्ष ४	बर्ष ५	जम्मा
१	स्रोत सम्भाव्यता अध्ययन तथा लक्षित समूह पहिचान	२१२,०००	२१९,०००	२३०,५००	२१२,५००	२०२,०००	१,०७६,०००
२	उद्यमशीलता विकासका लागि सामाजिक परिचालन	४५५,०००	३७५,०००	४१६,५००	४४६,७५०	४६८,०००	२१६१,२५०
३	उद्यमशीलता विकास तालीम	६१६,०००	६७७,२००	७४६,४००	८३१,९००	९३३,८५०	३८०५,३५०
४	प्राविधिक सिप विकास तथा पुराना उद्यमको स्तरोन्नती गर्ने ।	४०३,४०००	५३४,५२००	६९४,१५००	७७८,६०००	८९३,७५००	३३०४,४२००
५	वित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य शृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुच बृद्धि	५०४,५००	६६,७५००	७१,१०००	७४,१७५०	७६,४३७५	३३८,९१२५
६	उपयुक्त प्रविधि सम्बन्धन विस्तार	६०५,०००	८७०,०००	९७१,०००	१,३०६,०००	१,७२६,५००	५,४७८,५००
७	मूल्य शृङ्खलाको विकास तथा बजार संगको सम्बन्ध विकास र व्यवस्थापन,	९७०,०००	१,८२२,०००	२,०५४,०००	१,९३६,०००	२,४४९,०००	९,२३१,०००
८	व्यवसायिक परामर्श सेवा	११३,०००	१३२,०००	१८७,५००	२२२,५००	२७३,०००	९२८,०००
९	मानवश्रोत व्यवस्थापन तथा संस्थागत विकास	१,९९१,०००	२,११५,०००	२,१६८,४००	२,२११,५००	२,३२०,६००	१०,८०६,५००
१०	सेवा तथा प्रविधिको विकास तथा प्रविधि परिवर्तन	३५०,०००	१,२३०,०००	१,४३६,०००	१,५४३,०००	१,६९२,०००	६२५,१०००
११	लघु उद्यमीहरुको लागी घुम्ति कोषको रुपमा	५००,०००	५००,०००	५००,०००	५००,०००	५००,०००	२,५००,०००

	उद्यम विकास कोषको ब्यवस्था						
१२	उद्यमिहरुलाई टनेल, पाइप, बीउ, विरुवा, औजार र सामग्री आदीमा अनुदान दिइने	२०,००,०००	२०,००,०००	२०,००,०००	२०,००,०००	२०,००,०००	१,००,००,०००
	जम्मा	१०,३५०,५००	१३,९५२,९००	१६,३६२,८००	१७,७३७,९००	२०,२६६,८२५	८,८६,७०,९२५

४.९ तर्कबद्ध योजना(Logical Framework)

विवरणात्मक संक्षेप	२०७५/७६ देखि ०७९/८० सम्मका सूचक						पुष्ट्याँइका आधारहरु
		७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
लक्ष	<p>यस मकवानपुरगढी गाउँपालिकाको लघुउद्यम विकास योजनाको मूल लक्ष्य भनेको गाँउपालिका क्षेत्रमा छरिएर रहेका श्रोत तथा सीपमा आधारित लघु तथा घरेलु उद्यमहरुको स्थापना तथा विकास गरी थप ३७५० लक्षित समूहका परिवारको आयस्तरमा सुधार ल्याई जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने हो:</p> <p>लक्षका सूचकहरु:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● योजनाको अन्त्य सम्ममा नयाँ उद्यम स्थापना गर्ने उद्यमीमध्ये ७० प्रतिशत उद्यमीको आयमा कम्तिमा पनि ६० प्रतिशतले बृद्धि भएको हुनेछ । ● लघु उद्यममा रोजगारी पाउँने मध्ये कम्तिमा पनि ६५ प्रतिशतको आयमा ६० प्रतिशतले बृद्धि भएको हुँने छ ● स्तरोन्नतीको सेवा पाएका मध्ये कम्तिमा पनि १५ प्रतिशत लघु उद्यमहरु साना उद्यममा परिणत भएका हुँने छन । 						मूल्यांकन प्रतिवेदन
उद्देश्य	मकवानपुरगढी गाउँपालिकाको रणनीतिक योजनाको मूल लक्ष भनेको विपन्न बर्गको समृद्धिका लागी नगपालिका क्षेत्रमा छरिएर रहेका परम्परागत सीप, शिल्पीहरु तथा स्रोत साधनको पहिचान गरि लघु घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना तथा स्तरोन्नति गरि थप रोजगारीको श्रृजना गरी विपन्न बर्गका समुदायका मानिसको जीवनस्तरमा सुधारल्याउनु हुनेछ ।						मूल्यांकन प्रतिवेदन
उद्देश्यका सूचकहरु	आधार बर्ष २०७४/७५को अवस्था	५ वर्षको लक्ष					
१. रोजगारी श्रृजना		६१५	६७५	७४२	८१८	९००	मूल्यांकन

विवरणात्मक संक्षेप	२०७५/७६ देखि ०७९/८० सम्मका सूचक						पुष्ट्याँइका आधारहरु
गर्ने ।							प्रतिवेदन
२. लघु उद्यमको हालको लगानी. बृद्धि		१,२३,००,०००	१,३५,००,०००	१,४८,५०,०००	१,६३,५०,०००	१,८०,००,०००	मूल्यांकन प्रतिवेदन
३. लघु उद्यमको वार्षिक आय बृद्धि		३,६९,००,०००	४,०५,००,०००	४,४५,५०,०००	४,९०,५०,०००	५,४०,००,०००	मूल्यांकन प्रतिवेदन
नतिजाहरु							
नतिजा १ : आयआर्जनका विभिन्न क्षेत्रका उद्यम पहिचान गरी लक्षित समुदायलाई उद्यम स्थापना र रोजगारी तथा कारोवार बृद्धि गर्न सहजीकरण गरिने छ ।							
नतिजा १ का सूचकहरु	आधार वर्ष २०७४/७५ को अवस्था	५ वर्षको लक्ष					जम्मा
		७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
१.१. उद्यम स्थापना		४१०	४५०	४९५	५४५	६००	२५००
१.२. थप रोजगारी श्रृजना		६१५	६७५	७४२	८१८	९००	३७५०
१.३ लक्षित बर्गका उद्यमीको वार्षिक आय बृद्धि		३,६९,००,०००	४,०५,००,०००	४,४५,५०,०००	४,९०,५०,०००	५,४०,००,०००	२२,५०,००,०००

विवरणात्मक संक्षेप	२०७५/७६ देखि ०७९/८० सम्मका सूचक						पुष्ट्याँइका आधारहरु
	अति गरिब परिवार		१,८४,५०,०००	२,०२,५०,०००	२,२२,७५,०००	२,४५,५०,०००	२,७०,००,०००
मध्यम गरिब परिवार		१,१०,७०,०००	१,२१,५०,०००	१,३३,६५,०००	१,४७,४५,०००	१,६२,००,०००	६,७५,००,०००
अन्य विपन्न परिवार		७३,८०,०००	८१,००,०००	८९,१०,०००	९८,१०,०००	१,०८,००,०००	४,५०,००,०००
नतिजा २ : उच्चम स्थापना गर्न लक्षित समुदायका परिवारलाई माग र आवश्यकता अनुसार उपयुक्त तालीम दिई दक्ष जनशक्ति तयार गरिने छ ।							
नतिजा २ को सूचकहरु	आधार वर्ष २०७४/७५ को अवस्था	५ वर्षको लक्ष					जम्मा
		७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
२.१ अति गरिब परिवार		२४६	२७०	२९७	३२७	३६०	१५००
२.२ मध्यम गरिब परिवार		१४८	१६२	१७८	१९६	२१६	९००
२.३ अन्य विपन्न परिवार		९८	१०८	१०९	१३१	१४४	५९०
जम्मा		४९२	५४०	५८४	६५४	७२०	२९९०
नतिजा ३ : लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको स्तरोन्नति गरिने छ ।							

विवरणात्मक संक्षेप	२०७५/७६ देखि ०७९/८० सम्मका सूचक						पुष्ट्याँइका आधारहरु
	नतिजा कोसूचकहरु	आधार वर्ष २०७४/७५ को अवस्था	५ वर्षको लक्ष				
७५/७६			७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
३.१ साविक भन्दा उत्पादन तथा बिक्रि बृद्धि गर्न स्तरोननती गरिने उद्यमहरुको संख्या		७०	१९०	२७८	३११	३४२	११९१
३.२ अर्ध सक्रिय र पूर्ण निष्कृत्य उद्यमहरुको पहिचान र अद्यावधिक गर्ने		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
३.३ हाल अर्ध सकृत्य रहेकालाई पूर्ण सकृत्य बनाई अर्ध सकृत्य को संख्या काम गरिने उद्यमको संख्या	३६ उद्यम	४	५	५	८	१०	३२
३.४ हालका पूर्ण	२२ उद्यम	१	३	३	४	५	१६

विवरणात्मक संक्षेप	२०७५/७६ देखि ०७९/८० सम्मका सूचक						पुष्ट्याँइका आधारहरु
निष्कृतलाई सकृत बनाउने उद्यमको संख्या							
नतिजा ४ लघु उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका पक्षहरुको वित्तीय सेवामा पहुँच बृद्धि भएको हुने छ ।							
नतीजा ४ का सूचकहरु	आधार वर्ष २०७४/७५ को अवस्था	५ वर्षको लक्ष					जम्मा
		७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
४.१ उद्यमीहरु वित्तीय संस्थाहरु विच अन्तरकृया		५	५	५	५	५	२५
४.२ व्यवसायिक योजना पुनरावलोकन गर्ने उद्यमको संख्या		आवश्यकता अनुसार					
४.३ लेखा तालिम दिइने उद्यमीको संख्या		४८०	५७०	५००	५६०	६५०	२७६०
४.४ लघु उद्यमीबाट बनाइने सहकारीको संख्या	०	१	२	२	२	१	८
४.५ भएका सहकारीबाट	०	०	१	०	०	०	१

विवरणात्मक संक्षेप	२०७५/७६ देखि ०७९/८० सम्मका सूचक						पुष्ट्याँइका आधारहरु
ने.रा.वै.को स्वरोजगार कोषमा पहुँ बृद्धि गरिने सहकारिको संख्या							
४.६ सहजरूपमा ऋणमा पहुँच हुँने उद्यमी तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका पात्रहरुको संख्या बृद्धि	२०	३०	४०	५०	७०	८०	८०
नतिजा ५ : मूल्य श्रृङ्खलाको विकास तथा बजार संगको सम्बन्ध विकासको माध्यम बाट लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको उत्पादनको बजारीकरण भएको हुनेछ							
नतिजा ५ का सूचकहरु:	आधार वर्ष २०७४/७५ को अवस्था	५ वर्षको लक्ष					जम्मा
		७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
५.१ बजार संस्थाहरुको स्थपना र विकास भएको (सौगात गृह, शंङ्कलन केन्द्र	०	२	४	४	४	५	१९
५.२ हाटबजारको स्थापना	०	०	१	१	०	०	४
५.३ गाउँस्तरमा आयोजना गरिने		१	१	१	१	१	५

विवरणात्मक संक्षेप	२०७५/७६ देखि ०७९/८० सम्मका सूचक						पुष्ट्याँइका आधारहरु
प्रदर्शनीको संख्या							
५.४ क्षेत्रीय र राष्ट्रिय प्रदर्शनी, महोत्सव आयोजनामा सहभागी गराइने उद्यमीको संख्या	०	१० वार्षिक					५०
५.५ अन्तरकृया द्वारा वि टु वि लिंकेज गराइने उद्यमीको संख्या	०	२	२	२	२	२	१०
५.६ उद्यमीहरु र मूल्य श्रृङ्खलाका पक्षहरु बिच अन्तरकृया	०	१०	१०	१०	१०	१०	५०
५.७ सरोकावालाहरु र उद्यमीहरुको अवलोकन भ्रमण	०	२५	२५	२५	२५	२५	१२५
नतिजा ६ : लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको उत्पादनमा सेवा तथा प्रविधिको विकास तथा प्रविधि परिवर्तन भएको हुनेछ ।							

विवरणात्मक संक्षेप	२०७५/७६ देखि ०७९/८० सम्मका सूचक						पुष्ट्याँइका आधारहरु
	आधार वर्ष २०७४/७५ को अवस्था	५ वर्षको लक्ष					जम्मा
नतीजा ६ का सूचकहरु:		७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
६.१ स्तरोन्नतिका लागी हाल भएको प्रविधिमा परिवर्तन गर्ने उद्यमको संख्या		४०	५०	६५	७५	८०	३१०
६.२ साभ्का सुविधा केन्द्रको स्थापना	०	०	१	१	१	१	४
मुख्य कार्यक्रमहरु तथा बजेट							
मुख्य कार्यक्रमहरु	५ वर्षको बजेट रु						
१. स्रोत सम्भाव्यता अध्ययन तथा लक्षित समूह पहिचान	१,०७६,०००						
२. उद्यमशीलता विकासका लागि सामाजिक परिचालन	२१६१२५०						
३. उद्यमशीलता विकास तालीम	३८०५३५०						
४. प्राविधिक सिप विकास तथा पुराना उद्यमको स्तरोन्नती गर्ने ।	३३०४४२००						
५. वित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य शृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुच बृद्धि	३३८९१२५						
६. उपयुक्त प्रविधि सम्बन्धन विस्तार	५,४७८,५००						

विवरणात्मक संक्षेप	२०७५/७६ देखि ०७९/८० सम्मका सूचक	पुष्ट्याँडका आधारहरु
७. मूल्य शृङ्खलाको विकास तथा बजार संगको सम्बन्ध विकास र व्यवस्थापन,		९,२३९,०००
८. व्यवसायिक परामर्श सेवा		९२६०००
९. मानवश्रोत व्यवस्थापन तथा संस्थागत विकास		१०,६०६,५००
१०. सेवा तथा प्रविधिको विकास तथा प्रविधि परिवर्तन		६२५९०००
११ लघु उद्यमीहरुको लागी घुम्टि कोषको रुपमा उद्यम विकास कोषको व्यवस्था		२५०००००
१२ उद्यमिहरुलाई टनेल, पाइप, बीउ, बिरुवा, औजार र सामग्री आदीमा अनुदान दिइने		१,००,००,०००

जोखिम तथा पूर्वानुमान

- सेवा प्रदायकहरुको सहकार्य चुस्त र फलदायी भएको ।
- सेवा प्रदायकहरुले प्रतिबद्धता गरेको रकम यथा समयमा उद्यम कोषमा जम्मा र सहि समयमा परिचालन भएको अवस्था ।
- राजनैतिक स्थिरता भएको र बजार संजालमा व्यवसायीको आवद्धता भएको अवस्था ।
- ४ जाना इडिएफ सुनिश्चित भएको, सहयोगी निकायहरुको समन्वय र सहकार्य चुस्त भएको अवस्था ।
- बजार अनुकुल भएको अवस्था, उत्पादनकालागि नयाँ प्रविधि अवलम्बन गरि प्रतिस्पर्धाको लाभ लिने अवस्था ।
- वित्तीय संस्थाहरुमा लगानी गर्ने पूँजि पर्याप्त भएको अवस्था ।
- प्राकृतिक प्रकोप नभएको अवस्था र
- सरकारी नीतिमा बारम्बार परिवर्तन नभएको अवस्था ।

केहि प्राविधिक सुभावहरु

१. उद्यमहरुको छनौट: हामिले योजना तर्जुमाका क्रममा गाउँपालिका जनताको संबृद्धिमा टेवा दिने तथा गरिवि निवारणको एक कडिको रुपमा पहिचान पाएको लघु उद्यम विकासमा स्थानिय तहका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु उत्साहित भएको पायौ । यस गाउँपालिकामा वडागत रुपमा उद्यमहरु छनौट भएका छन तर गोष्ठिका समयमा प्रस्तुत गरिएको संख्यालाई मिलान गर्दा वडा अध्यक्षज्यूहरुले प्रस्तुत गर्नुभएका संख्या कम बेसी हुन गएका छन । योजना तर्जुमामा देखाईएका उद्यमहरुका अतिरिक्त बजेटले भ्याएमा सीमित हुन बाध्य भईने छैन ।

२ उद्यम बिकास घुम्ति कोषको ब्यवस्था:: लघु उद्यमीहरु ज्यादै न्युन पूँजी भएका हुँदा र कतिपयलाई हातमा सीप भएर पनि सानोबीउ पूजीको अभावमा र ऋणको भ्रंभटले उद्यम थाल्न नसक्ने अवस्थामा हुँदा त्यस्ताका लागि छोटो समयको निम्ति निर्व्याजि रुपमा लघु उद्यमीहरुको हकमा काम गर्ने सहकारी मार्फत ऋण दिन घुम्तिकोषका रुपमा उद्यम बिकास कोषको ब्यवस्थागर्ने गरी बजेटमा ब्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय सहकारी लाई ओभरहेडको रुपमा बढिमा २ प्रतिशत सम्म ऋणहरुबाट लिन पाउने गरी कार्य विधि अपनाई कार्यान्वयन गर्न सुभाव दिईएको छ ।

३. अनुदानको ब्यवस्था: लघु उद्यमीहरु तालिम पश्चात व्यवसाय सुरुगर्न तयार भएपनि गुणस्तरिय बीउ, बिरुवा, पाइप, प्लाष्टिक टनेल लगायतका गुणस्तरिय सामाग्रीहरुको अभावमा व्यवसाय शुरुगर्न नसक्ने अवस्थामा हुन्छन । लक्षित बर्गका जनतालाई प्रोत्साहन स्वरुप उपलब्ध गराउन बजेटको ब्यवस्था गरिएको छ । निश्चित मापदण्ड बनाएर लक्षित बर्गका जनतालाई अनुदानको रुपमा गुणस्तरिय सामाग्री उपलब्ध गराउन सुभाव दिईएको छ ।

४. प्लाष्टिक नियन्त्रण: सबै गाउँपालिकाहरुले नगरको प्रदुषणको मूल कारणका रुपमा रहेको प्लाष्टिक नियन्त्रण गर्ने र यस अवस्थालाई लघुउद्यम श्रृजनाको अवसरका रुपमा लिई वातावरण मैत्री भोला तथा डोरी उत्पादन तथा प्लाष्टिक प्रशोधन जस्ता गतिविधिहरुको योजना बनाउने पनि सुभाव दिईन्छ ।

५. फोहरलाई आयमुलक बनाउने: नगर क्षेत्रको समस्याको रुपमा रहेको फोहर संकलन गरि उर्जा तथा जैबिक मल तयार गरि बजारिकरण गर्दा निम्न आय बर्गको समृद्धि र वातावरणमा सुधार संग संगै आउने हुँदा गाउँपालिकाले यस तर्फ पनि ध्यान दिन जरुरी देखिन्छ ।

६. औद्योगिक ग्रामको ब्यवस्था: ध्वनी तथा वायु प्रदुषण गर्ने प्रकारका उद्यमहरुको दीगो ब्यवस्थापन तथा नगरमा प्रदुषण न्युनिकरण गर्न घना बस्तीहरु बाहिर औद्योगिक ग्रामको स्थपना गर्न सके लघु उद्यमीहरुलाई एकिकृत सेवा दिन पनि सहजहुने र वातावरणको पनि संरक्ष भै नागरिकको जनस्वास्थ्यमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने हुँदा गाउँपालिकाले त्यस तर्फ ध्यान दिन सुभाव दिईन्छ ।

४.१० जनशक्तियोजना(Human Resource Plan)

उद्यम विकासको लागि आवश्यक जनशक्ति मध्ये महत्वपर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने उद्यम विकास सहजकर्ता हो । सामान्यतया ५०० देखि ६५० उद्यमी बराबर एक उद्यम विकास सहजकर्ता मेडपा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने परिकल्पना गरिएको छ । साथै एकिकृत उद्यम विकासमा अन्य जनशक्ती पनि आवश्यक पर्ने हुँदा निम्न अनुसार जनशक्ती योजना तयार गरिएको छ ।

तालिका १७ जनशक्ती योजना

सि.नं.	योजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक जनशक्ति विवरण (पद/विज्ञता)	योजनाको लागि आवश्यक संख्या	स्थानीय तहमा हाल उपलब्ध संख्या						नपुग जनशक्ति संख्या	नपुग जनशक्ति/सेवा प्राप्त गर्ने	
			सरकारी	नैसर्गिक	निजी क्षेत्र	विकास साझेदार	समुदाय	अन्य		सम्भावित स्रोत	रणनीति
१	EDF	४							४	प्रस्तावित बजेटबाट	
२	Coordinator	१							१		
३	DBA	१							१		
४	AFA	१							१		
जम्मा		७							७		

खण्ड - ५ कार्यक्रम व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

५.१ कार्यक्रम व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयनका संरचनाहरू:

स्थानीय तहमा या कार्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापनका लागि गरिबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेडपा) संचालको निर्देशिका (दोश्रो संसोधन) २०७४ ले उद्यम विकास समिति जस्ता संरचना को व्यवस्थालाई गाँउ तथा गाउँपालिकामा कार्यक्रम व्यवस्थापनको जिम्मेवारीका साथ व्यवस्था गरेको छ भने सेवा संचालनमा चुस्तता ल्याउन व्यवसाय विकास सेवा प्रदायकहरूको व्यवस्था गरिएको छ; यसका नीतिगत व्यवस्थाहरू तथा अन्य प्रावधानहरू निम्न अनुसार छन्:

नीतिगत व्यवस्था

- औद्योगिक नीति, २०६७
- औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७३
- राष्ट्रिय योजनामा समावेश
- मेडपा पाँच वर्षे रणनीतिक योजना, २०७०
- मेडपा संचालन निर्देशिका, २०७०
- नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्यांकन हातेपुस्तिका, २०७३
- जिल्ला उद्यम विकास रणनीतिक योजना तथा गाँउ उद्यम विकास रणनीतिक योजना निर्माण निर्देशिका
- लघु उद्यम मैत्री मौद्रिक नीति

संस्थागत संरचना

- मेडपा निर्देशक समिति - उद्योग सचिव, अध्यक्ष
- मेडपा कार्यान्वयन समिति - सह सचिव, औद्योगिक प्रवर्द्धन महाशाखा
- जिल्ला उद्यम विकास समिति - जि.वि.स. सभापति (अव स्थानीय तहका निर्वाचित पदाधिकारी - उद्यम विकास समिति)

- अनुगमन तथा मूल्यांकन उपसमिति
- उद्यम विकास इकाई, उद्योग मन्त्रालय, विभाग, समिति र स्थानीय तह
- लघु उद्यम विकास कोष

उद्यम विकास समिति:

संयोजक: अध्यक्ष, गाउँपालिका र प्रमुख, गाउँपालिका

सदस्य : प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

सदस्य : कार्यक्रम लागु भएका वडा अध्यक्ष मध्येबाट एक जना

सदस्य : प्रतिनिधि, कार्यक्रम लागु भएका वडाको दलित तथा अल्पसंख्यक सदस्यहरु मध्येबाट एक जना

सदस्य : प्रतिनिधि, कार्यक्रम लागु भएका वडाका महिला सदस्यहरु मध्येबाट एक जनासदस्य: प्रतिनिधि, लघु उद्यमी समूह सङ्घ

सदस्य-सचिव: प्रमुख, उद्योग विकास शाखा

उद्यम विकास समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार

क) लघु उद्यम विकास सम्वन्धी गाँउ र गाँउपालिकाको योजना तर्जुमा गराई गाँउसभा र गाँउसभाबाट स्वीकृतको लागि पेश गर्ने,

ख) स्वीकृत योजनालाई कार्यान्वयन गर्न कार्ययोजना स्वीकृत गर्ने,

ग) व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाको अन्र्तोर्ध्व बमोजिम लघु उद्यम विकास सम्वन्धि प्याकेज कार्यान्वयन गर्नका लागि सम्भावित वडा, बस्ति छनौट गर्न सहयोग गर्ने,

घ) व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाबाट तयार गरिने कार्यक्रमको प्रगति विवरण बैठकमा छलफल गराउने तथा देखिएका कमिकमजोरी सुधारका लागि निर्देशन, सुधारका लागि निर्देशन दिने,

ङ) आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र लघु उद्यम विकासमा काम गर्ने सरकारी, गैरसरकारी, निजीक्षेत्र, विकास साभेदार नागरिक समाजका संघसंस्थाहरु संग कार्यगत सम्वन्ध स्थापित गरी अनुकूल वातावरण तयार गर्ने,

च) लघु उद्यम विकास सम्वन्धीगाँउपालिका, गाविसस्तरमा भएका कार्यक्रमहरुको सार्वजनिक लेखा परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई जस्ता कार्यक्रमहरु ज्वाफदेहिता र पार्दशिता सुनिश्चित गर्ने,

छ) व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाहरुले सम्भौता बमोजिमको कार्य गरे गाँउको सम्वन्धमा नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी जिल्ला उद्यम विकास समितिलाई जानकारी गराउने,

ज) लघु उद्यमीका उत्पादनहरुलाई बजार सुनिश्चित गर्न सम्वद्ध निजीक्षेत्रका सङ्घ संस्थाहरूसंग अन्तर्क्रिया, छलफल, परामर्श गर्ने,

झ) लघु उद्यमीहरुलाई वित्तीय सुविधा उपलब्ध गराउन आफ्नो कार्यक्षेत्र निकटमा रहेका वित्तिय संस्थाहरुको पहिचान गरी उद्यमीहरूसंग सम्वन्ध स्थापित गराउने,

ञ) कार्यक्रम संचालन गर्ने उद्यम विकास सहजकर्ता र सामाजिक परिचालकहरुीबच कार्यगत सम्वन्ध स्थापित गराउने,

- ट) गाँउ गाँउ उद्यम विकास योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न घरेलु कार्यालय/समिति, मेडेप र अन्य सम्बद्ध संघसंस्थाहरूसंग समन्वय स्थापित गर्ने,
- ठ) स्थानीयश्रोत साधनको अधिकतम उपयोग गर्न उद्यमशिलता विकासका लागि चेतना फैलाउने,
- ड) स्थानीय तहमा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सम्भावित वडा तथा बस्तीहरू छनौट गर्ने,
- ढ) लघु उद्यमी समुहहरूको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग गर्ने,
- ण) उद्यम विकास तथा उद्यमशिलता सम्बन्धि संभावनाहरू खोजी गरि कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।

उद्यम विकास कोषको स्थापना:

उद्यम विकास कोष स्थापना तथा सञ्चालन सम्बन्धी नमूना कार्यविधि, २०७४ ले यस कार्यक्रमको लागी उद्यम विकास कोषको स्थापनाको व्यवस्था गरेको छ:

उद्यम विकास कोषको उद्देश्य :

- (क) लघु उद्यम, घरेलु तथा साना उद्योगको माध्यमबाट रोजगारी सिर्जना गर्दै गरिबी न्यूनिकरण गर्नका लागि आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन गर्ने ।
- (ख) स्थानीयस्तरमा उपलब्ध श्रोत साधनमा आधारित वातावरण मैत्री उद्यमहरूको प्रवर्द्धन गर्न आर्थिक सहयोग पुऱ्याउने ।
- (ग) स्थानीय तहलाई उपलब्ध हुने अनुदानलाई निश्चित मापदण्डको आधारमा एकीकृत रूपमा स्रोत प्रवाह गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने,
- (घ) समावेशी विकासको अवधारणा बमोजिम लक्षित समूह जस्तै गरिब समुदायका महिला, आदिवासी, जनजाति, दलित, अपाङ्ग आदि छनौट गरी ती लक्षित समुदायलाई कोषको प्रवाह सुनिश्चित गर्ने ।

उद्यम विकास कोषको कार्यक्षेत्र :

रोजगारी सिर्जना, गरिबी निवारण, आय आर्जन, उद्यम र उद्यमशीलता विकासका लागि स्थानीय तहमा प्राप्त हुने निःशर्त वा सशर्त अनुदान वा अन्य सबै प्रकारका अनुदान वा सहायता यस कोषमा रहनेछ । स्थानीय तहको आन्तरिक आय लगायत स्थानीय तहमा प्राप्त हुने उद्यम र उद्यमशिलता विकास सम्बन्धी सबै प्रकारका स्रोतको परिचालन एवं व्यवस्थापन गर्नु यस कोषको कार्यक्षेत्र हुनेछ ।

कोषको स्थापना : स्थानीय तहको उद्योग प्रवर्द्धन तथा उद्यमशीलता विकासका लागि देहाय बमोजिमका रकमहरू जम्मा गर्ने गरी एक “उद्यम विकास कोष”स्थापना गरिनेछ ।

- (क) संघीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट लघु उद्यम, घरेलु तथा साना उद्योग र उद्यमशीलता विकाससंग सम्बन्धित कार्यक्रमका लागि प्राप्त रकम,
- (ख) विकास साभेदारबाट प्राप्त रकम,
- (ग) स्थानीय तहले लघु उद्यम, घरेलु तथा साना उद्योग र उद्यमशीलता विकासका लागि विनियोजन गरेकोरकम,
- (घ) उद्यम विकासका लागि सामुदायिक संघ संस्था तथा निजी क्षेत्रबाट प्राप्त रकम,
- (ड) उद्यम विकासका लागि विषयगत शाखा तथा अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकमहरू ।

कोषको संचालन

निम्न अनुसारको संचालक समितिबाट कोष संचालनको ब्यवस्था गरेको छ :

संयोजक : अध्यक्ष, गाउँपालिका र प्रमुख, गाउँपालिका

सदस्य : प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

सदस्य : प्रतिनिधि, कार्यपालिकाको महिला, दलित तथा अल्पसंख्यक सदस्यहरु मध्येबाट संयोजकले तोकेको एक जना महिला,

सदस्य : प्रमुख, आर्थिक प्रशासन शाखा

सदस्य : प्रतिनिधि, लघु उद्यम, घरेलु तथा साना उद्योगसँग सम्बन्धित निजी क्षेत्रका छाता संगठनका प्रतिनिधिहरु मध्येबाट बढिमा २ जना,

सदस्य-सचिव : प्रमुख, उद्योग विकास शाखा

५.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

गाउँ/गाँउ उद्यम विकास योजना तर्जुमा कार्यविधि तथा कार्यान्वयन निर्देशिका, २०६६ अनुसार गाउँ/गाँउ उद्यम विकास योजनाका मुख्य मूल्याङ्कनकर्ता गाउँ/गाँउ पालिकानै हुनेछ । प्रशासनिक तथा अन्य भौतिक क्रियाकलापको कारणले गाउँ/गाँउ पालिकाले एकलै यी कार्य पुरा गर्न कठिनाई हुन्छ । यसकारण स्थानीय लघु उद्यमी सघ, सामुदायिक संस्थाहरु, स्थानीय निकायका कर्मचारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरुको सहयोगमा यस्ता क्रियाकलापलाई बढी प्रभावकारी बनाउन सकिन्छ । अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्न प्रयोग गरिने विधिहरु निर्देशिकाको भाग २ मा र उद्यमी अनुगमन विवरणको तालिका अनुसूची ५ मा दिइएको छ । उपरोक्त फर्मेट तथा विधिलाई प्रयोग गरी गाउँ/गाँउ पालिकाले एकीकृत अनुगमन तालिका बनाई कार्यक्रमको तर्कबद्ध योजनाका अनुरूप कार्यक्रमको प्रभावकारिता नियमित रूपमा अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्न सक्दछ ।

नियमित अनुगमन तथा प्रतिवेदन :

मेड्पा निर्देशिका, २०७० (२०७४ को संसोधन सहित) तथा गाउँ/गाँउ उद्यम विकास योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन निर्देशिका २०६६ गाउँ/गाँउ उद्यम विकास समितिले लघु उद्यम विकास सम्बन्धी गाउँ/गाँउ स्तरमा भएका कार्यक्रमहरुको सार्वजनिक लेखा परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई जस्ता कार्यक्रमहरु आयोजना गरि जवाफदेहीता र पारदर्शिता सुनिश्चित गर्ने छ । त्यसैगरी व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाहरुले सम्भौता बमोजिमको कार्य गरे गाँउको सम्बन्धमा नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी उद्यम विकास समितिलाई जानकारी गराउने र लघु उद्यमीका उत्पादनहरुलाई बजार सुनिश्चित गर्न सम्बद्ध निजी क्षेत्रका सघ संस्थाहरु सँग अन्तरकृया छलफल परामर्श गर्ने छ ।

अनुगमन मासिक चौमासिक र वार्षिक गरिनेछ र प्रत्येक क्रियाकलापको अन्त्यमा सार्वजनिक परीक्षण गरिनेछ र कार्यक्रमको प्रगति विवरण गाउँ/गाँउ पालिकाको बैठकमा छलफल गराउने तथा देखिएका कमि कमजोरीहरु सुधारका लागि निर्देशन, सुझाव दिने गरिन्छ ।

कार्यक्रमको प्रभाव मूल्यांकन तथा प्रतिवेदन:

प्रभाव भनेको कार्यक्रमले गरेको लगानी बाट निस्किएका नतीजाबाट योजनाको अन्यमा लक्षित बर्गले के कति फाईदा पाए र समाजमा त्यसको असर तथा नतीजाहरुको स्थायित्व कस्तो छ भन्ने हो । यसमा लागानीको सान्दर्भिकता, प्रभावकारिता तथा पन्थ्याप्ता समेतको मूल्यांकन गरिन्छ । प्रभाव मूल्यांकनको मूल आधार योजनाको

तर्कबद्ध योजनाको खाका हुने छ । तसर्थ यस योजनाको अन्य पछि स्वतन्त्र परामर्शदाताहरु बाट गाँउपालिकाले यसको स्वतन्त्र मूल्यांकन गराई प्राप्त प्रतिवेदन बैठकमा छलफल गरी आएका सुभावहरुलाई आगामी योजनाहरुमा समेटिने छन ।

५.३ जिम्मेवारी तालिका(Responsibility matrix)

तालिका १८ जिम्मेवारी तालीका

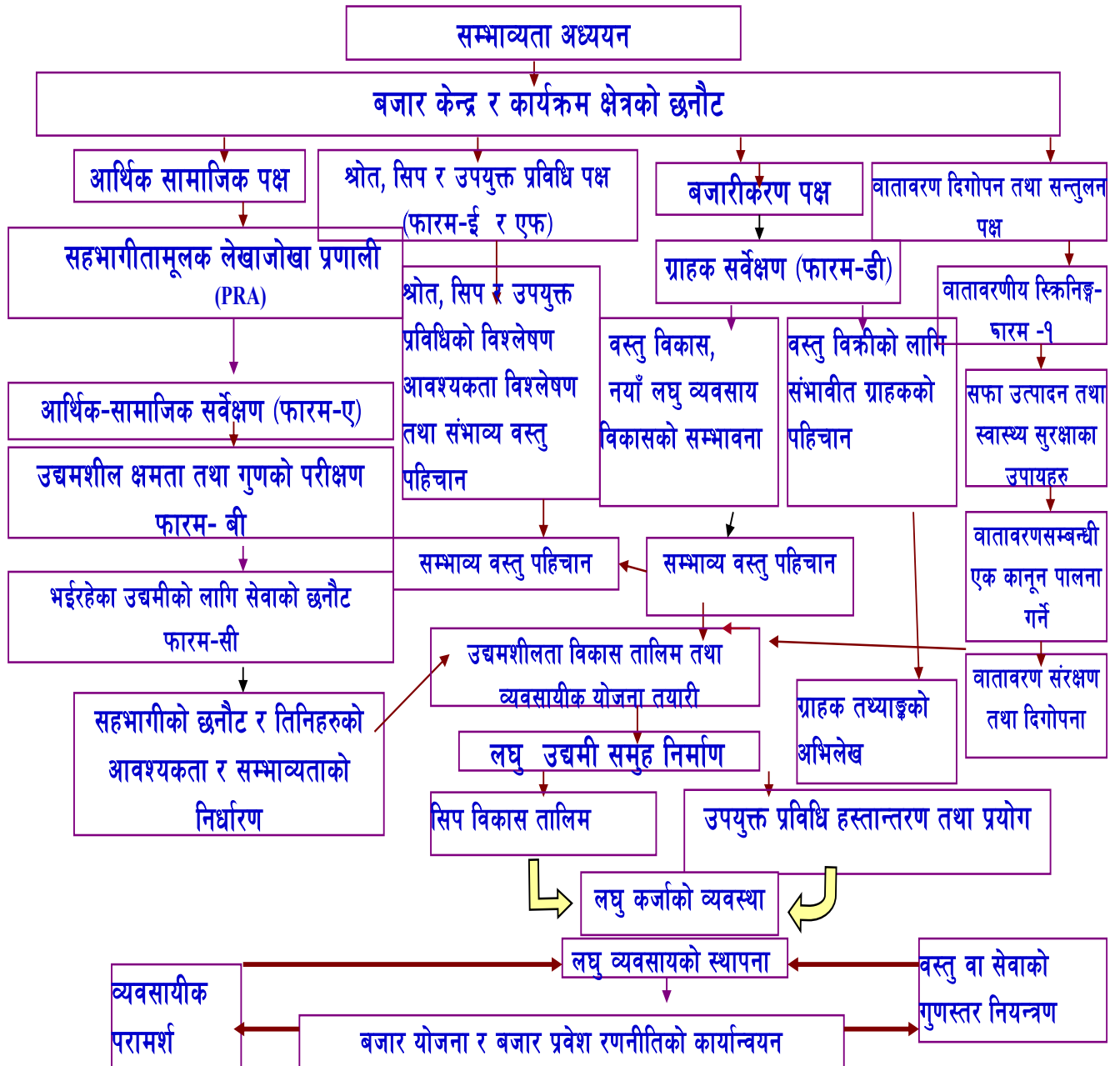
कार्यक्रम	प्रमुख जिम्मेवारी		
	कार्यान्वयन	सहयोग	समन्वय
१. स्रोत सम्भाव्यता अध्ययन	गाँउपालिका, घरेलु, साभेदार संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु गाँउ उद्यम किस समिति	उद्यम विकास समिति, गाउँ तथा गाँउपालिका
२. उद्यम विकासका लागि सामाजिक परिचालन	गाँउपालिका, घरेलु, साभेदार संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु गाँउ उद्यम किस समिति	उद्यम विकास समिति, गाउँ तथा गाँउपालिका
३. उद्यमशीलता विकास	गाँउपालिका, घरेलु, साभेदार संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु गाँउ उद्यम किस समिति	उद्यम विकास समिति, गाउँ तथा गाँउपालिका
४. प्राविधिक सीप विकास	गाँउपालिका, घरेलु, साभेदार संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु गाँउ उद्यम किस समिति	उद्यम विकास समिति, गाउँ तथा गाँउपालिका
५. वित्तीय सेवामा पहुँच	गाँउपालिका, घरेलु, साभेदार संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु गाँउ उद्यम किस समिति	उद्यम विकास समिति, गाउँ तथा गाँउपालिका
६. उपयुक्त प्रविधि हस्तान्तरण	गाँउपालिका, घरेलु, साभेदार संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु गाँउ उद्यम किस समिति	उद्यम विकास समिति, गाउँ तथा गाँउपालिका
७. बजारसंगको सम्वन्ध विकास तथा व्यवस्थापन	गाँउपालिका, घरेलु, साभेदार संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु गाँउ उद्यम किस समिति	उद्यम विकास समिति, गाउँ तथा गाँउपालिका
८. व्यवसायिक परामर्श सेवा	गाँउपालिका, घरेलु, साभेदार संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु गाँउ उद्यम किस समिति	उद्यम विकास समिति, गाउँ तथा गाँउपालिका
९. संस्थागत विकास	गाँउपालिका, घरेलु, साभेदार संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु गाँउ उद्यम किस समिति	उद्यम विकास समिति, गाउँ तथा गाँउपालिका
१०. सहभागितामूलक कार्य अनुसन्धान	गाँउपालिका, घरेलु, साभेदार संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु गाँउ उद्यम किस समिति	उद्यम विकास समिति, गाउँ तथा गाँउपालिका
११. लघु उद्यमीहरुको लागी घुम्टि कोषको रुपमा उद्यम विकास कोषको व्यवस्था	गाँउपालिका		गाँउपालिका

खण्ड ६ अनुसूचीहरु

६.१ लघुउद्यमी सृजना र विकास गर्ने क्रमिक प्रक्रिया

लघु उद्यमी सिर्जना र विकास गर्ने क्रमिक प्रक्रिया

६.२ लघु उद्यम विकास तथा प्रवर्द्धनका लागि सरकारका तर्फबाट भएका नीतिगत व्यवस्थाहरु :

१. त्रिवर्षीय योजना २०७०/०७१-२०७२ /०७३
२. औद्योगिक नीति २०६७
३. वाणिज्य नीति २०६५
४. कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन नीति २०६३
५. वन नीति : वन ऐन २०४९, वन नियमावली २०५१, कबुलियती वन नीति २०५८
६. नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयकोगाँउ/गाँउ उद्यम विकास योजना तर्जुमा कार्यविधि तथा कार्यान्वयन निर्देशिका २०६६ तथा संसोधित निर्देशिका २०७४

६.३ सन्दर्भ सामाग्रीहरु :

- लघु उद्यम रणनीतिक योजना तर्जुमा मार्गदर्शन २०७० (मेडेप) :
- नेपाल सरकार उद्योग मन्त्रालयको गरीबि निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम संचालन निर्देशिका २०७० तथा दोश्रो ५ वर्षे रणनीतिक योजना (२०७५/०७६-२०७९/२०८०)
- मिति २०७४ साल चैत्र ७ गतेको योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट प्राप्त सूचनाहरु

६.४ गोष्ठीका सहभागीहरुको नाम:

२०७४ चैत्र ७ गते भएको योजना तर्जुमा गोष्ठीमा उपस्थित भएका सहभागीहरुको नाम यस प्रकार छ

सि नं	सहभागीको नाम	पद	ठेगाना
१	विदुर हुमागाई	अध्यक्ष	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
२	हर्कमाया रुम्बा	उपाध्यक्ष	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
३	भिम बहादुर परियार	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
४	सुरेश कुमार दहाल	परामर्शदाता	काठमाण्डौ
५	बखान सिंह पाखीन	वडा अध्यक्ष वडा नं २	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
६	टिका प्रसाद दहाल	वडा अध्यक्ष वडा नं ६	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
७	भोला चौलागाई	स्वास्थ्य संयोजक	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
८	चिनीमाया रुम्बा	कार्यपालिका सदस्य	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
९	निर्मला वि.क.	कार्यपालिका सदस्य	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
१०	कुमार सिंह घिसिङ्ग	वडा अध्यक्ष वडा नं ८	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
११	सुरेन्द्र सुनार	कार्यपालिका सदस्य	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
१२	सूर्य बहादुर रुम्बा	कार्यपालिका सदस्य	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
१३	बुद्धीमाया योन्जन	कार्यपालिका सदस्य	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम मकवानपुरगढी गाँउपालिका
१४	पातली माया गोले	कार्यपालिका सदस्य	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
१५	मन्जु कुमारी योन्जन	कार्यपालिका सदस्य	मकवानपुरगढी गाँउपालिका

१६	जित बहादुर घिमिरे	कार्यपालिका सदस्य	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
१७	उषा नेपाली	कार्यपालिका सदस्य	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
१८	अमला अर्याल	लेखापाल	घरेलु कार्यालय
१९	उत्तम लाल	कार्यपालिका सदस्य	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
२०	भागवत घिमिरे	वडा अध्यक्ष वडा नं ३	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
२१	मान कुमारी पाखीन नेपाली	सानाकिसान कृषि सहकारी संस्था	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
२२	शारदा दहाल	हि. महिला बहुउद्देशिय सहकारी संस्था	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
२३	बुद्धलक्ष्मी अधिकारी	हि. महिला बहुउद्देशिय सहकारी संस्था	मकवानपुरगढी गाँउपालिका
२४	युबराज पौड्याल	ना.सु.	मकवानपुरगढी गाँउपालिका

६.४ गोष्ठीका केहि भलकहरु

